

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ,
ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Erasmus+

Θεματικό σεμινάριο τομεακού προγράμματος Comenius
«Η δυναμική των δράσεων του τομεακού προγράμματος
Comenius στην αντιμετώπιση του φαινομένου
της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου»

Thematic seminar on the Comenius sectoral programme
“The potential of Comenius sectoral programme actions in
tackling the phenomenon of early school leaving”

HELLENIC REPUBLIC
MINISTRY OF CULTURE,
EDUCATION & RELIGIOUS AFFAIRS

Erasmus+

Θεματικό σεμινάριο τομεακού προγράμματος Comenius

«Η δυναμική των δράσεων του τομεακού προγράμματος Comenius στην αντιμετώπιση του φαινομένου της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου»

Αθήνα, Δευτέρα 16 Δεκεμβρίου 2013

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ,
ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Erasmus+

© Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών

Ημερομηνία Έκδοσης:

Ιανουάριος 2015

Επιμέλεια Έκδοσης:

Μαρία Ξαρχουλάκου, Πηνελόπη Μουσούρη, Δημήτρης Μαραγκός,
Ελένη Ελευθεριάδου, Μαρία Κελεπούρη

Οργανωτική Υποστήριξη:

Σοφία Πουλιδάκη, Σπύρος Χατζηπαπάς

*Το έργο χρηματοδοτείται με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.
Αυτή η έκδοση περιέχει τις απόψεις μόνο του συγγραφέα, και η Επιτροπή
δεν μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνη για καμία χρήση που μπορεί να γίνει
από πληροφορίες που περιλαμβάνονται στα ανωτέρω.*

www.iky.gr

ISBN: 978-618-80144-2-8

Θεματικό σεμινάριο τομειακού προγράμματος Comenius

«Η δυναμική των δράσεων του τομειακού προγράμματος Comenius στην αντιμετώπιση του φαινομένου της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου»

Αθήνα, Δευτέρα 16 Δεκεμβρίου 2013

IKY

Περίγραμμα Σεμιναρίου	07
Χαιρετισμός κ. Μαρία Νικητάκη, Προϊσταμένη της Διεύθυνσης Ειδικών Προγραμμάτων Διεθνών Υποτροφιών, ΙΚΥ - Εθνική Μονάδα για το πρόγραμμα Δια Βίου Μάθηση	09
ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ	
1. «Αντιμέτωπιση και Μείωση της Πρόωρης Εγκατάλειψης του Σχολείου» κ. <i>Μαρία Μπαμπά</i> , Εκπαιδευτικός - Επιστημονική συνεργάτης του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής κ. <i>Ελένη Παπαδοπούλου</i> , Προϊσταμένη του Παρατηρητηρίου για τα θέματα καταγραφής και αντιμέτωπισης της μαθητικής διαρροής	13
2. «Πρόωρη σχολική διαρροή: Απλές πρακτικές για την πρόληψη και τον περιορισμό ενός σύνθετου θέματος» κ. <i>Στυλιανή Λυκογιαννάκη</i> , εκπαιδευτικός ΠΕ 06, υπεύθυνη Πολυμερούς Σχολικής Σύμπραξης Comenius, 3 ^ο Γυμνάσιο Ηρακλείου Κρήτης	25
3. «Πρόληψη πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης - Preventing Early school leaving» κ. <i>Αγγελική Καρανάσιου</i> , Διευθύντρια ΕΠΑΣ Καβάλας, Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Καβάλας	27
4. «Καινοτόμες Δράσεις - Προτάσεις στο πλαίσιο της θεματικής του Ευρωπαϊκού Προγράμματος» κ. <i>Άννα Φιλίνη - Λασκαράκη</i> , εκπαιδευτικός ΠΕ 05, υπεύθυνη Πολυμερούς Σχολικής Σύμπραξης Comenius, 5 ^ο Γυμνάσιο Αλεξανδρούπολης	31
5. «Σχολική Διαρροή στην Ελλάδα: Όψεις τοπικών και κοινωνικών ανισοτήτων» δρ. <i>Μανώλης Κουτούζης</i> , Υπεύθυνος Τομέα Προγραμμάτων και Ερευνών του ΚΑΝΕΠ/ΓΣΕΕ, Επίκουρος Καθηγητής Ευρωπαϊκού Πανεπιστημίου Κύπρου	35
6. «Ανοίγοντας νέους δρόμους για τη διερεύνηση και αντιμετώπιση του προβλήματος της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου» δρ. <i>Δήμητρα Μπεχλικούδη</i> , σχολική σύμβουλος Δ.Ε., Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Πειραιά	39
7. «Building Rapport to prevent early school leaving» κ. <i>Βασίλειος Μανασσάκης</i> , διαχειριστής έργου Comenius Multilateral Project, Περιφερειακή Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Κρήτης	45
ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΠΡΟΩΡΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΗ	51

Περίγραμμα Σεμιναρίου

Η επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο αποτελεί προτεραιότητα της Στρατηγικής «Ευρώπη 2020» προκειμένου η γηραιά ήπειρος να διεξέλθει την υφιστάμενη οικονομική κρίση και να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για βιώσιμη ανάπτυξη που θα δώσει προοπτικές απασχόλησης και ευημερίας στις μελλοντικές γενιές. Ο τομέας της εκπαίδευσης και η μείωση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου σε ποσοστό μικρότερο του 10% περιλαμβάνεται μεταξύ των πέντε πρωταρχικών στόχων που τέθηκαν σε επίπεδο ΕΕ για την αξιολόγηση της προόδου υλοποίησής της.

Η ανάδειξη του ζητήματος της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου και των αρνητικών συνεπειών της για τις κοινωνίες των ευρωπαϊκών χωρών χρονολογείται ήδη από το 2003 όταν, στο πλαίσιο της εκπλήρωσης του στρατηγικού στόχου που τέθηκε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβόνας, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Εκπαίδευσης έθεσε τον εξής στόχο: «Έως το 2010 θα πρέπει να έχει μειωθεί τουλάχιστον στο μισό το ποσοστό των ατόμων που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο, σε σχέση με το ποσοστό του 2000, ώστε ο μέσος όρος για τα άτομα που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο να είναι ίσος ή μικρότερος του 10%».

Η επίτευξη του στόχου αυτού που εξακολουθεί, παρά την πρόοδο που έχει συντελεσθεί, να αποτελεί ζητούμενο και για την επόμενη δεκαετία, συνδέεται άμεσα με την επίτευξη και άλλων στόχων της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» καθώς η ολοκλήρωση της σχολικής εκπαίδευσης βελτιώνει τις προοπτικές εξεύρεσης απασχόλησης και συνεπώς περιορίζει τις πιθανότητες της κοινωνικής περιθωριοποίησης. Η απρόσκοπτη συμμετοχή στα συστήματα σχολικής εκπαίδευσης για όλους τους νέους της Ευρώπης είναι τώρα περισσότερο αναγκαία από ποτέ καθώς όλες οι πρόσφατες προβλέψεις για τις μελλοντικές ανάγκες σε δεξιότητες κάνουν λόγο για αύξηση των θέσεων εργασίας που απαιτούν προσόντα υψηλού ή μέτριου επιπέδου.

Η μείωση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου αποτελεί ευρύτερη προτεραιότητα και για το πρόγραμμα Δια Βίου Μάθηση που είναι το πρόγραμμα δράσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στον τομέα της δια Βίου Μάθησης. Το ΠΔΒΜ (2007-2013) συμβάλλει με τις επιμέρους δράσεις του στην ενίσχυση της συμβολής της εκπαίδευσης και της κατάρτισης στις προτεραιότητες και τους βασικούς στόχους της στρατηγικής «Ευρώπη 2020». Στο πλαίσιο αυτό το τομεακό πρόγραμμα Comenius που επικεντρώνεται στη σχολική εκπαίδευση παρέχει οικονομική υποστήριξη προκειμένου σχολεία από διαφορετικές ευρωπαϊκές χώρες να συνεργαστούν σε θέματα αμοιβαίου ενδιαφέροντος μέσα από κινητικότητες μαθητών και εκπαιδευτικού προσωπικού. Η θεματολογία των «Σχολικών Συμπράξεων Comenius» που αναπτύσσονται σε αυτή τη βάση περιλαμβάνει και το φαινόμενο της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου και των τρόπων πρόληψης / αντίδρασης σε αυτό.

Στο ίδιο πνεύμα οι τοπικές και περιφερειακές εκπαιδευτικές αρχές, μέσω των συνεργασιών που αναπτύσσουν με περιφέρειες εταίρους σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες στο πλαίσιο της δράσης «Συμπράξεις Comenius Regio», έχουν αναδείξει τις ιδιαίτερες ανάγκες για πρόληψη και διαχείριση του εν λόγω φαινομένου στις περιοχές ευθύνης τους.

Το σεμινάριο που έλαβε χώρα στην Αθήνα στις **16 Δεκεμβρίου 2013**, με θέμα «**Η δυναμική των δράσεων του τομειακού προγράμματος Comenius στην αντιμετώπιση του φαινομένου της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου**», συνέβαλλε στην ανάδειξη του έργου που επιτελείται μέσω των Σχολικών Συμπράξεων και των Συμπράξεων Comenius Regio, οι οποίες αναπτύσσουν τις δραστηριότητες τους με γνώμονα αυτό το τόσο σημαντικό ζήτημα. Η ανταλλαγή καλών πρακτικών μεταξύ των φορέων που έχουν επιλέξει να επεξεργαστούν τη θεματική αυτή, φιλοδοξούμε ότι θα συμβάλει και στη βελτίωση των αποτελεσμάτων και των προϊόντων των Συμπράξεων, ώστε αυτά να καταστούν χρήσιμα και να αξιοποιηθούν, από τους άμεσα εμπλεκομένους στην υλοποίησή τους, καθώς και από την ευρύτερη εκπαιδευτική κοινότητα. Περαιτέρω, η Εθνική Μονάδα εκτιμά ότι η παρουσίαση των επιμέρους πτυχών του φαινομένου, αλλά και οι προκλήσεις που θέτει για συντονισμένη δράση μεταξύ του σχολείου, της οικογένειας, των εκπαιδευτικών αρχών και άλλων κοινωνικών φορέων, έθεσαν σε εγρήγορση τους συμμετέχοντες αναφορικά με τις διαστάσεις του προβλήματος και το ρόλο που καλούνται να διαδραματίσουν ώστε να καταστεί δυνατή η αντιμετώπισή του.

Κατόπιν πρόσκλησης της Εθνικής Μονάδος το σεμινάριο ολοκληρώθηκε με σύντομη εισήγηση του δρ. Κοσμά Βλάχου, Διευθυντή του 4^{ου} Δημοτικού Σχολείου Γλυφάδας, με θέμα «**Επιμόρφωση εκπαιδευτικών και Ευρωπαϊκό σχέδιο ανάπτυξης**».

Χαιρετισμός

κ. Μαρία Νικητάκη, Προϊσταμένη της Διεύθυνσης Ειδικών Προγραμμάτων Διεθνών Υποτροφιών, ΙΚΥ- Εθνική Μονάδα για το πρόγραμμα Δια Βίου Μάθηση

Να ξεκινήσω με ένα πολύ μεγάλο ευχαριστώ, γιατί όλα αυτά τα χρόνια, στηρίζατε όλη αυτή την προσπάθεια στο πρόγραμμα «Δια Βίου Μάθηση». Δεν ήταν εύκολη διαδρομή, όπως δεν θα είναι και αυτή που ανοίγεται μπροστά μας εύκολη. Είναι ωστόσο προκλητική. Προκλητική ιδιαιτέρως για την σχολική εκπαίδευση, που είναι και ο βασικότερος πυλώνας του νέου προγράμματος, του Erasmus+.

Σας καλωσορίζω λοιπόν, κλείνοντας το παλιό πρόγραμμα και ανοίγοντας το νέο πρόγραμμα. Η χαρά είναι μεγάλη, γιατί το σημερινό σεμινάριο δίνει το έναυσμα για συζήτηση επί της ουσίας αυτού που απασχολεί το σχολείο.

Το Comenius θεμελιώθηκε, εντάχθηκε στο LLP, με πάρα πολύ μεγάλη ανταπόκριση και επιτυχία και στη χώρα μας. Έχει πλέον μορφώσει ένα κύτταρο μέσα στην εκπαιδευτική κοινότητα λίαν σημαντικό και αριθμητικά αλλά και ποιοτικά, με μία διασπορά σε όλη την επικράτεια. Εκτός από τις συμπράξεις χρηματοδοτήθηκε επίσης και η Ατομική Κινητικότητα, μία εξαιρετική δράση που υποστηρίχθηκε όλα τα χρόνια, βοηθώντας στην ουσία και την προσωπική ανάπτυξη. Γιατί ο καθένας, ως εκπαιδευτικός μιας συγκεκριμένης σχολικής μονάδας είχε τη δυνατότητα να μετακινηθεί και να γυρίσει πίσω στο σχολείο με γνώσεις.

Ο εκπαιδευτικός, έχοντας πάρει μία επιπλέον γνώση και έχοντας διασυνδεθεί συμμετέχοντας σε σεμινάριο με άλλους 15, 17 εκπαιδευτικούς από όλη την Ευρώπη, γύριζε πίσω με ένα δίκτυο επικοινωνίας. Το να βρεθείς σε ένα τραπέζι με εν δυνάμει διακρατικούς εταίρους, όπου μπορείς να επικοινωνείς ανά πάσα στιγμή και ώρα, προβληματισμούς, είναι πολύ σημαντικό. Όπου εκεί βεβαίως, η διαφορετικότητα, είναι πραγματικά θαυμαστό πώς αντιμετωπίζεται και λειαιίνονται οι διαφορές μέσα από τέτοιες συνεργασίες. Αυτό ήταν και το ζητούμενο. Και αυτό θα είναι και το ζητούμενο της νέας συνεργασίας του Erasmus Plus.

Κατά τη διάρκεια υλοποίησης του LLP (2007 - 2013), γίνονται πολύ σπουδαία πράγματα. Η ανάπτυξη της σχολικής συνεργασίας είναι πολύ σημαντική για όλα τα κράτη. Επίσης έχει επιτευχτεί μία αξιόλογη διαδρομή στα προγράμματα για την κατάρτιση των εργαζομένων - γιατί το θέμα της ανεργίας είναι μείζον. Επομένως ήταν εκ των ων ουκ άνευ το να συνεχίσει η Commission να επενδύει στην εκπαίδευση για το 2014 - 2020.

Συμμετέχουμε σε όλα και συμμετέχετε. Γιατί στην ουσία αυτό είναι το πρόγραμμα. Προβληματικές, οι οποίες αντιλαμβανόμαστε ότι δεν απασχολούν μόνο εμάς και δύο γειτονικά σχολεία ή τρεις συναδέλφους. Είναι προβλήματα αλλά και ιδέες αλλά και όνειρο των εκπαιδευτικών και των σχολείων σε όλη την επικράτεια της Ευρώπης.

Θα μπορούσατε να μου κάνετε την ερώτηση λοιπόν: εντάξει, φτιάξαμε προγράμματα, πήγαν και εκπαιδευτικοί, με το σχολείο σήμερα τι γίνεται; Το σχολείο περνάει δύσκολα και το βλέπουμε και το ζούμε. Και το ζούμε μαζί σας. Και είμαστε δίπλα σας και το ξέρετε. Δυσκολίες οι οποίες ξεκινάνε από μία αμφισβήτηση, αμφισβήτηση της ευρωπαϊκής σκέψης, αμφισβήτηση της ευρωπαϊκής συνεργασίας και όσο και αν κάνουμε ότι δεν το βλέπουμε, πρέπει να βγαίνει στην επιφάνεια για να το αντιμετωπίσουμε. Και μεταξύ μας και με τα παιδιά μας και με τους γονείς και με την τοπική κοινωνία, στην οποία αποτελεί αναπόσπαστο κύτταρο το σχολείο.

Και αν πρέπει να ανοίξει πιο πολύ το σχολείο είναι γιατί ο προβληματισμός πρέπει να έρθει στην επιφάνεια. Η ανάπτυξη θα έρθει μέσα από τον γόνιμο προβληματισμό, μέσα από την ανταλλαγή απόψεων επί τα βελτίω, μέσα από την αμφισβήτηση και ταυτόχρονα τη δημιουργία προτάσεων.

Δεν είναι δυνατόν να περιμένουμε το αποτελεσματικό σχολείο μόνο από την αύξηση των δαπανών για την παιδεία. Δεν είναι δυνατόν μόνο από συνεργασίες, μόνο από τον καλό δάσκαλο ο οποίος αξιολογείται, ο οποίος βασανίζεται και δίνει δείγμα γραφής με ηρωισμό και συγχωρείστε μου την χρήση της λίγο φορτισμένης λέξης. Το εννοώ. Γιατί το να σταθείς στην έδρα σήμερα και όχι στην έδρα από καθ' έδρα, αλλά για να εμπνεύσεις μια ομάδα μαθητών από το Νηπιαγωγείο μέχρι και το Λύκειο, είναι το δυσκολότερο πράγμα. Να μπορέσεις να σταθείς, να εμπνεύσεις, να δουλέψεις, να πιαστείς χέρι με χέρι με τον μαθητή, να έχεις από κοντά και τον Διευθυντή, γιατί πρέπει να αντιληφθεί πως ότι συμβαίνει στο σχολείο, στην ουσία έχει αντανάκλαση στο πρόσωπό του, γιατί είναι αυτός που ηγείται. Άρα του πιστώνεται κάθε τι καλό και του χρεώνεται και κάθε δυσκολία.

Όμως όταν υπάρχει η κουλτούρα της συνεργασίας στο σχολείο, για την οποία ο ίδιος πρέπει να αγωνιστεί, μαζί με τους γονείς και τους τοπικούς άρχοντες, τότε μπορούμε να πούμε ότι θα γίνει περισσότερο ελκυστικό το σχολείο. Γιατί η πρόωπη εγκατάλειψη, είναι γεγονός ότι είναι το αποτέλεσμα και η συνέπεια των κοινωνικών ανισοτήτων. Γιατί η εγκατάλειψη του σχολείου δεν νομίζω ότι συμβαίνει μονομερώς. Είναι η εγκατάλειψη από το παιδί και από τον γονιό ή τον κηδεμόνα.

Να πω ακόμα μια φορά, σας ευχαριστούμε πάρα πολύ, είμαστε μαζί σας και θα είμαστε μαζί σας, να προβληματιζόμαστε και να δουλεύουμε δημιουργικά, να συνεχίσετε αυτό το ταξίδι που ξεκινήσατε μέσα από το Comenius, αυτό το όνειρο το οποίο κάποια στιγμή το αγγίξατε συνεργαζόμενοι μέσα από μια θεματική, μην το ξεχνάτε. Το έχετε ανάγκη πρωτίστως οι ίδιοι, αλλά σας έχουν και πάρα πολλή ανάγκη οι μαθητές. Για αυτούς δουλεύουμε, για τα παιδιά.

Και πρέπει να δουλέψουμε, για τα παιδιά σε όποια ηλικία, αλλά και για εμάς, για το παιδί που το έχουμε μέσα μας και που το έχουμε ξεχασμένο και αραχνιασμένο. Γιατί και εμείς έχουμε δικαίωμα να έχουμε ένα όραμα και αν δεν έχουμε, να φτιάξουμε, να πιστέψουμε και να συστρατεύσουμε μαζί μας και άλλους. Για να αντιμετωπίσουμε το γκρίζο. Για να μπορέσουμε να πάμε λίγο παρακάτω και ίσως να σηκωθούμε και λίγο ψηλότερα. Έχουμε πάρα πολλές βάσεις και πάρα πολλά εφόδια για να το κάνουμε.

ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

«Αντιμετώπιση και Μείωση της Πρόωρης Εγκατάλειψης του Σχολείου»

κ. **Μαρία Μπαμπά**, Εκπαιδευτικός - Επιστημονική Συνεργάτης του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Καταρχάς θα ήθελα να ευχαριστήσω την κ. Ξαρχουλάκου και την κ. Νικητάκη, που μας κάλεσαν σε αυτό το πολύ ενδιαφέρον θεματικό σεμινάριο. Θα ήθελα επίσης να συγχαρώ και όλους εσάς, τους συναδέλφους εκπαιδευτικούς, γιατί μέσα σε αυτούς τους δύσκολους καιρούς που διανύουμε, τόσο στο σχολείο όσο και στην κοινωνία, έχετε το κουράγιο και τη δύναμη να ασχολείστε με τόσο ενδιαφέροντα και καινοτόμα προγράμματα, τα οποία μας βοηθάνε να αλλάξουμε κουλτούρα και να μάθουμε να συνεργαζόμαστε μεταξύ μας αλλά και με συναδέλφους από άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

Αγαπητοί συνάδελφοι αυτό που πρέπει να θυμάστε είναι ότι, μέσα από αυτές τις ευρωπαϊκές συνεργασίες δεν παίρνουμε μόνο αλλά και δίνουμε. Είναι συνεργασίες που πάνε το σχολείο μπροστά, το βοηθάνε να ανοιχτεί στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα και να μην κλεινόμαστε στο δικό μας μικρόκοσμο. Αξίζετε συγχαρητήρια,

λοιπόν, και εύχομαι να συνεχίσετε να υλοποιείτε τέτοιες δράσεις, γιατί προσφέρετε τόσο στους μαθητές σας και στο σχολείο σας, όσο και στους εαυτούς σας.

Θα προσπαθήσω να κάνω μία πολύ γρήγορη προσέγγιση του ενδιαφέροντος θέματος «της αντιμετώπισης και της μείωσης της πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης». Είναι ένα θέμα που εδώ και χρόνια απασχολεί την Εκπαιδευτική κοινότητα τόσο σε εθνικό όσο και ευρωπαϊκό επίπεδο. Ιδιαίτερα τον τελευταίο καιρό, που σχεδιάζεται το νέο ΕΣΠΑ 2014 - 2020. Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα δίνει μεγάλη έμφαση στην αντιμετώπιση και τη μείωση της πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης. Φαίνεται πως η χρηματοδότηση, για την παιδεία σε μεγάλο βαθμό θα στηρίζεται στον θεματικό άξονα προτεραιότητας, που αφορά στην αντιμετώπιση και στη μείωση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου και στην αναβάθμιση της ποιότητας εκπαίδευσης. Δεν μπορούμε να πετύχουμε μείωση στη μαθητική διαρροή, αν δεν αναβαθμίσουμε την εκπαίδευση.

Η πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου, της λεγόμενης **μαθητικής διαρροής**, περιλαμβάνει κάθε μορφή εγκατάλειψης της τυπικής εκπαίδευσης και της κατάρτισης ή της μη τυπικής, πριν από την ολοκλήρωση της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, της γενικής ή επαγγελματικής. Αποτελεί ένα πολυπαραγοντικό φαινόμενο και έχει αντίκτυπο στα άτομα, στην κοινωνία και στις οικονομίες.

Οι μόνιμα υψηλοί αριθμοί νέων που εγκαταλείπουν το σχολείο νωρίς, χωρίς βασικό επίπεδο προσόντων και ικανοτήτων, αποτελούν ανησυχητικό σημάδι ότι τα συστήματα αρχικής εκπαίδευσης δεν παρέχουν πάντα τις απαραίτητες βάσεις και προϋποθέσεις για τη δια βίου μάθηση ή για να κρατήσουν τα παιδιά μέσα στο σχολείο. Τα δεδομένα σχετικά με τη μαθητική διαρροή, τα συστήματα δηλαδή που παρακολουθούν τη μαθητική διαρροή, είναι η EUROSTAT ή η ΕΛΣΤΑΤ, η αντίστοιχη Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία. Οι έρευνες αυτές αναφέρονται κυρίως σε νέους ηλικίας 18 έως 24 ετών, που δεν έχουν ολοκληρώσει τον ανώτερο κύκλο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και δε συμμετέχουν στην εκπαίδευση και στην κατάρτιση.

Ένα άλλο σύστημα (εργαλείο) ήταν το Παρατηρητήριο του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, το οποίο λειτουργούσε έως το 2007, πριν καταργηθεί το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Το «Παρατηρητήριο», ακολουθούσε την εξής μεθοδολογία παρακολούθησης: παρακολουθούσε μία γενιά μαθητών από την είσοδό τους στο δημοτικό μέχρι την έξοδό τους ή

αντίστοιχα από την είσοδό τους στο Γυμνάσιο μέχρι την έξοδο από το Γυμνάσιο ή αντίστοιχα στο Γενικό ή στο Επαγγελματικό Λύκειο. Με άλλα λόγια, μετρούσε πόσοι μαθητές μπήκαν και πόσοι βγήκαν στους διαφόρους τύπους σχολείων, είχε δηλαδή τα αποτελέσματα της μαθητικής διαρροής για μια γενιά μαθητών.

Παράλληλα, το Παρατηρητήριο λάμβανε στοιχεία κατά το στάδιο της μετάβασης από τον έναν τύπο σχολείου στον άλλο. Συνήθως χάνουμε μαθητές στο 1^ο έτος του αντίστοιχου επιπέδου εκπαίδευσης. Στο 1^ο έτος του Γυμνασίου, λόγω της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, χάνουμε λιγότερα παιδιά και μόνο σε ειδικές περιπτώσεις. Αντίθετα, χάνουμε παιδιά κυρίως κατά τη μετάβαση προς το Γενικό ή Επαγγελματικό Λύκειο. Εκεί φεύγουν πολλά παιδιά και πρέπει να δούμε τι πολιτικές πρέπει να ακολουθηθούν για να το αντιμετωπίσουμε.

Οι αιτίες, για τις οποίες οι νέοι εγκαταλείπουν πρόωρα την εκπαίδευση, είναι σε μεγάλο βαθμό προσωπικές και οικογενειακές πολλές φορές. Ωστόσο, έχουν εντοπιστεί ορισμένα επαναλαμβανόμενα χαρακτηριστικά, με τα οποία συνδέεται στενά η πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου.

Τέτοια είναι τα ευάλωτα και μειονεκτούντα κοινωνικά στρώματα (ΕΚΟ) και τα περιβάλλοντα χαμηλού μορφωτικού επιπέδου. Οι εκπαιδευτικοί παράγοντες, όπως είναι η χαμηλή ανταπόκριση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων στην υποστήριξη των μαθητών με εκπαιδευτικές δυσκολίες ή στις ανάγκες της αγοράς εργασίας. Δηλαδή πολλές φορές ευθύνονται τα ίδια τα προγράμματα σπουδών, τα οποία δεν είναι προσαρμοσμένα στο να αντιμετωπίσουν παιδιά με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, με ιδιαίτερα προβλήματα, με μαθησιακές δυσκολίες. Οπότε, αυτό το παιδί είναι ιδιαίτερα πιθανό να το «χάσουμε» από την τάξη.

Επίσης σε τουριστικές περιοχές, όπως στη Ρόδο, παρατηρούνται πολύ μεγάλα ποσοστά εγκατάλειψης του σχολείου, τα οποία οφείλονται σε οικονομικούς λόγους. Συγκεκριμένα τα παιδιά αυτά ακολουθούν την οικονομία του τουρισμού, βγαίνουν από πολύ νωρίς να δουλέψουν σε τουριστικές επιχειρήσεις: γκαρσόνια, υπάλληλοι ξενοδοχείων, κλπ. Τα προγράμματα σπουδών που υλοποιούνται στα σχολεία στην επαγγελματική εκπαίδευση δεν έχουν να κάνουν με αντίστοιχες ειδικότητες ή είναι περιορισμένα. Εκεί λοιπόν καλείται η πολιτεία να φτιάξει τέτοια προγράμματα σπουδών, να δημιουργήσει τέτοιες ειδικότητες, ώστε να μπορεί να ικανοποιεί τις κατά τόπους επιχειρηματικές δραστηριότητες. Για παράδειγμα στην Καστοριά που είναι μία από τις περιοχές που παρουσιάζουν έντονη δραστηριότητα στην παραγωγή γούνας, είναι αυτονόητο ότι εκεί πρέπει να λειτουργήσουν σχολεία Επαγγελματικής Εκπαίδευσης όπου να προσφέρουν στους μαθητές αυτά τα ιδιαίτερα προσόντα και επαγγελματικές δεξιότητες. Τα δύο παραπάνω παραδείγματα αναφέρονται στους εκπαιδευτικούς παράγοντες που συνδέονται στενά με τη πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου.

Επιπλέον, η σχολική διαρροή σχετίζεται με ατομικά συγκυριακά συμβάντα, τα οποία γίνονται μέσα στην οικογένεια και αναγκάζουν πολλές φορές το παιδί να φύγει από το σχολείο του (όπως ο χαμός του πατέρα).

Οι συνέπειες της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου, σε **ατομικό** επίπεδο, επηρεάζουν τα άτομα σε όλη τους τη ζωή και μειώνουν τις πιθανότητές τους να συμμετάσχουν στην κοινωνική, στην πολιτιστική και στην οικονομική εξέλιξη της κοινωνίας.

Στο επίπεδο της **οικονομίας και της κοινωνίας**, τα υψηλά ποσοστά πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου έχουν μακροχρόνιες επιπτώσεις στις κοινωνικές εξελίξεις και στην οικονομική ανάπτυξη. Τα άτομα που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο τείνουν να συμμετέχουν λιγότερο στις δημοκρατικές διαδικασίες και να είναι λιγότερο ενεργοί πολίτες.

Η καινοτομία και η ανάπτυξη βασίζονται σε ένα εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό, όχι μόνο στους τομείς υψηλής τεχνολογίας, αλλά σε όλη την οικονομία. Άρα η καινοτομία είναι αυτή που θα μας πάει παραπέρα και αυτό που κάνετε εσείς, η συμμετοχή σας σε τέτοια προγράμματα, είναι καινοτομία.

Η πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου οδηγεί πάρα πολύ γρήγορα τους νέους στην ανεργία. Η απασχολησιμότητά τους εξαρτάται στενά από το επίπεδο των τυπικών προσόντων που έχουν αποκτηθεί. Ακόμα και στην περίπτωση

που τα ανειδίκευτα άτομα εργάζονται, κερδίζουν λιγότερα χρήματα, έχουν κατά κανόνα πιο επισφαλείς θέσεις εργασίας, εξαρτώνται πάρα πολλές φορές από την κοινωνική μέριμνα και συμμετέχουν λιγότερο στην δια βίου μάθηση.

Συνεπώς, ο δείκτης της πρόωρης εγκατάλειψης αποτελεί ένα κρίσιμο στοιχείο που μπορεί να αξιοποιηθεί στη διαδικασία του στρατηγικού σχεδιασμού, με στόχο την καταπολέμηση των εκπαιδευτικών ανισοτήτων. Γι' αυτό το λόγο, άλλωστε, περιλαμβάνονται και στους βασικούς στόχους της στρατηγικής της Λισαβόνας.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της EUROSTAT, περίπου το 15% των νέων 18 έως 24 ετών εγκαταλείπει πρόωρα την δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ποσοστό που αντικατοπτρίζει πολύ μικρή πρόοδο προς τον στόχο, το 10% που είχε τεθεί για το 2010. Ο στόχος όμως για το 2014 - 2020, είναι 9,7%. Το ποσοστό στην Ελλάδα τον τελευταίο χρόνο φτάνει στο 13,1%, δηλαδή απέχουμε αρκετά.

Οι έρευνες που έχουν γίνει έχουν δείξει ότι στο Δημοτικό είναι σχεδόν μηδενικά τα ποσοστά πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου. Εκεί που παρουσιάζονται μεγαλύτερα ποσοστά, είναι στις περιοχές που έχουμε παιδιά Ρομά, μεταναστών, στις περιοχές που έχουμε πολύ έντονα κοινωνικοοικονομικά προβλήματα. Στο Δημοτικό πάντως είναι πολύ περιορισμένο το ποσοστό της μαθητικής διαρροής. Αυτό το ποσοστό αυξάνει περισσότερο στο Γυμνάσιο και εκεί που ξεφεύγει εντελώς είναι στην επαγγελματική εκπαίδευση. Στην επαγγελματική εκπαίδευση η μαθητική διαρροή φτάνει το 22% με 23%. Συνεπώς, η Πολιτεία πρέπει να υλοποιήσει δράσεις πάνω σε αυτόν τον τομέα, δηλαδή στην τεχνική επαγγελματική εκπαίδευση.

Πού εμφανίζονται τα μεγαλύτερα ποσοστά; Από τις έρευνες λοιπόν, βλέπουμε, ανά βαθμίδα εκπαίδευσης ότι το φαινόμενο εντοπίζεται στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση και κυρίως στην Τεχνική Επαγγελματική.

Αν εξετάσουμε ως προς την παράμετρο του φύλου, θα δείτε ότι το 16,3% των αγοριών εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο, σε σύγκριση με το 12,5% των κοριτσιών. Η διαφορά αυτή είναι μεγαλύτερη κυρίως στις αγροτικές περιοχές. Εκεί λοιπόν, πολύ πιο γρήγορα τα αγόρια εγκαταλείπουν το σχολείο.

Κατά τη διάρκεια της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, τα αγόρια τείνουν να αντιμετωπίζουν περισσότερες μαθησιακές δυσκολίες σε σχέση με τα κορίτσια, για αυτό πολλές φορές τυχαίνει να λέμε ότι τα κορίτσια μελετούν περισσότερο σε σχέση με τα αγόρια.

Όσον αφορά τη χωροταξική, γεωγραφική περιφέρεια, στην Ελλάδα το ποσοστό της πρόωρης εγκατάλειψης στο Γυμνάσιο είναι μικρότερο στις αστικές περιοχές. Στους περισσότερους Νομούς οι αστικές περιοχές παρουσιάζουν μικρότερο ποσοστό πρόωρης εγκατάλειψης από τις ημιαστικές και αγροτικές περιοχές.

Όμως, αν δούμε σε επίπεδο Περιφέρειας - για παράδειγμα στην Περιφέρεια Αττικής - τη μαθητική διαρροή στην Β' Αθήνας, θα δούμε ότι είναι ελάχιστη. Στη Δυτική Αττική, όμως, έχουμε πολύ μεγάλα ποσοστά μαθητικής διαρροής. Άρα εκεί η Πολιτεία πρέπει να δει, να εντοπίσει πού έχουμε πρόβλημα, πού έχουμε μεγάλα ποσοστά μαθητικής διαρροής και εκεί να παρέμβει και να υλοποιήσει δράσεις, για να προλάβει και να μειώσει αυτό το ποσοστό.

Οι εθνικοί στόχοι για τη μείωση των ποσοστών της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου θα προωθήσουν την ανάπτυξη πολιτικής στον τομέα αυτό και θα αυξήσουν την πίεση για αποτελεσματικές και αποδοτικές πολιτικές, με δεδομένο ότι η πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου αποτελεί σύνθετο φαινόμενο και τα χαρακτηριστικά του διαφέρουν από χώρα σε χώρα, μεταξύ Περιφερειών και, μερικές φορές, ακόμα και εντός της ίδιας περιφέρειας.

Τα βασικά στοιχεία μιας συνεκτικής, ολοκληρωμένης και τεκμηριωμένης πολιτικής, για την καταπολέμηση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου, περιλαμβάνουν μέτρα πρόληψης, παρέμβασης και αντιστάθμισης. Πολλές φορές όμως αντί για πρόληψη λαμβάνονται μέτρα παρέμβασης. Άρα η σειρά είναι ότι: «προλαμβάνω κάτι, πριν χρειασθεί να κάνω παρέμβαση και μετά κάνω και αντισταθμιστικά μέτρα». Τα μέτρα αυτά καλύπτουν όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης και κατάρτισης, τις διαρθρωτικές πτυχές των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης, τις

πιθανές παρεμβάσεις σε σχολικό επίπεδο και προγράμματα υποστήριξης για τους μεμονωμένους μαθητές, όπου υπάρχει κίνδυνος να εγκαταλείψουν το σχολείο.

Τώρα, όσον αφορά την πρόληψη, μπορούμε να την επιτύχουμε με την αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης και την προώθηση ισότιμης πρόσβασης. Η αύξηση της συμμετοχής σε καλής ποιότητας προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα αποτελεί ένα από τα πλέον αποτελεσματικά μέτρα, προκειμένου τα παιδιά να ξεκινήσουν με καλές βάσεις και τα κατάλληλα εφόδια.

Δεν είναι τυχαίο ότι σε πολλές συστάσεις-πολιτικές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, σχετικά με την καταπολέμηση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου αναφέρονται στην αναβάθμιση της ποιότητας της προσχολικής εκπαίδευσης. Εάν το παιδί το βάλεις από νωρίς μέσα στο εκπαιδευτικό σύστημα, του δώσεις καλές βάσεις, είναι σίγουρο ότι το παιδί αυτό θα συνεχίσει το σχολείο. Αν αυτό το παιδί δεν έχει ακούσει για σχολείο και το φέρεις και το βάλεις σαν αλεξιπτωτιστή στην Α΄ Δημοτικού, στην πορεία θα το χάσεις με κάποιο τρόπο. Άρα είναι πολύ σημαντικό η Πολιτεία να φροντίσει να κάνει δράσεις για την προσχολική ηλικία και όχι να κοιτάμε μόνο το Λύκειο και τις Πανελλήνιες Εξετάσεις εισαγωγής στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση.

Όσον αφορά τη βελτίωση της ποιότητας των ολοήμερων σχολείων, τα ολόημερα σχολεία παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στην εκπαίδευση. Δεν είναι το parking για τα παιδιά, που νομίζουν μερικοί. Εκεί μέσα γίνονται πράγματα που έχουν να κάνουν με τη διαπαιδαγώγησή τους και με την πολιτιστική τους ανάπτυξη. Συνεπώς, ο θεσμός των ολοήμερων σχολείων είναι πολύ σημαντικός θεσμός.

Επίσης, για την αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης είναι απαραίτητη και η βελτίωση των μεθόδων διδασκαλίας και των προγραμμάτων σπουδών, τόσο της Γενικής παιδείας όσο και της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης. Αναφέρθηκα προηγουμένως στα προγράμματα σπουδών της επαγγελματικής εκπαίδευσης, πώς πρέπει να είναι στοχευμένα στις ανάγκες της τοπικής κοινωνίας.

Επιπλέον, οι μέθοδοι διδασκαλίας, ο τρόπος που προσεγγίζουμε μία θεματική ενότητα, είναι πολύ σημαντικός. Οι επιμορφώσεις των εκπαιδευτικών που αφορούν στις διδακτικές προσεγγίσεις, στην εφαρμογή των νέων προγραμμάτων σπουδών, στα προγράμματα για το ψηφιακό σχολείο και στην αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών στην διδακτική πράξη, έχουν ως στόχο την επαγγελματική ανάπτυξή τους και τη βελτίωση της απόδοσής τους στην τάξη. Η επιμόρφωση από μόνη της δεν είναι αρκετή, απαιτείται και από τη μεριά της Πολιτείας να υποστηρίξει τον εκπαιδευτικό, παρέχοντας του τα μέσα, τον εξοπλισμό στο σχολείο και τον χώρο, ώστε μπορεί να λειτουργήσει σωστά και να αποδώσει.

Χρειάζεται συστηματική υποστήριξη των μαθητών στα μαθήματα που παρουσιάζουν χαμηλά ποσοστά επιδόσεων. Τέτοια μαθήματα είναι τα φιλολογικά, τα μαθηματικά και οι φυσικές επιστήμες. Μέσα από τα προγράμματα ενισχυτικής διδασκαλίας, γίνονται τέτοιες παρεμβάσεις για να ενισχύσουμε τους αδύναμους μαθητές. Είναι ένα είδος φροντιστηριακού μαθήματος για την υποστήριξη μαθητών με αδυναμίες.

Επιπλέον, είναι σημαντική η συστηματική γλωσσική υποστήριξη των παιδιών που ανήκουν σε οικογένειες που δε μιλούν τη γλώσσα του σχολείου (μεταναστών, Ρομά, κλπ). Εδώ και πάρα πολλά χρόνια γίνονται πολλά προγράμματα για την υποστήριξη των μαθητών Ρομά. Με τα προγράμματα αυτά γίνεται πολύ σπουδαία δουλειά, αλλά έχουν μία σημαντική αδυναμία. Η αδυναμία αυτή οφείλεται στο ότι δεν έχει αναπτυχθεί μέχρι σήμερα ένα ολοκληρωμένο σύστημα αξιολόγησης και καταγραφής, ώστε να μπορούμε, σε επίπεδο επικράτειας, να έχουμε στοιχεία επιτυχίας και βιωσιμότητας αυτών των προγραμμάτων, δηλαδή πόσα τελικά παιδιά Ρομά καταφέραμε να μείνουν στο σχολείο και να το ολοκληρώσουν, είτε σε επίπεδο Πρωτοβάθμιας είτε σε επίπεδο Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Πόσα παιδιά μας έμειναν μέσα στο σχολείο; Πού είναι αυτά τα παιδιά, τα οποία τη μια χρονιά βρίσκονται στην περιοχή της Λάρισας και την άλλη είναι στη Λαμία; Υπάρχει ένα σύστημα, ένα Παρατηρητήριο να τα παρακολουθεί; Τα έχουμε τα παιδιά αυτά μέσα στο σχολικό περιβάλλον ή τα χάσαμε; Γίνονται κάποιες τέτοιες προσπάθειες, ώστε να αποτυπώνονται αυτά τα στοιχεία; Όλα αυτά, τα Παρατηρητήρια Συνεργασίας που γίνονται στις τοπικές

κοινωνίες, το σχολείο με τους γονείς Ρομά και λοιπά, γίνονται όσο διαρκεί το πρόγραμμα και μετά τα χάνουμε. Θα πρέπει να δούμε, λοιπόν, πώς αυτά τα προγράμματα θα συνεχίσουν να λειτουργούν και να υποστηρίζουν την τοπική κοινωνία.

Ένα άλλο πρόβλημα είναι η κινητικότητα των εκπαιδευτικών, δηλαδή εκπαιδευτικοί που υπηρετούν σε σχολεία με μαθητές Ρομά και έχουν επιμορφωθεί, ώστε να μπορούν να υποστηρίξουν αυτές τις κοινωνικές ομάδες, μετά ένα χρόνο ή δύο φεύγουν, αλλάζουν σχολείο. Έτσι, εκεί που η πολιτεία έχει επενδύσει και έχει δημιουργηθεί ένα ειδικά εκπαιδευμένο ανθρώπινο δυναμικό, αυτό λόγω της κινητικότητας των εκπαιδευτικών κατά κάποιο τρόπο χάνεται. Γι' αυτό θα πρέπει η εκπαίδευση και οι μηχανισμοί που αναπτύσσονται μέσω αυτών των προγραμμάτων να μεταφέρονται στην κουλτούρα του σχολείου. Δηλαδή να μαθαίνει το σχολείο να δουλεύει όλο μαζί σε αυτή τη φιλοσοφία και όχι μόνο αυτός που επιμορφώθηκε να διδάσκει σε μαθητές Ρομά, κλπ., ώστε όταν φεύγει, να μπορεί το ίδιο το σχολείο να μεταδώσει την τεχνογνωσία στους νέους εκπαιδευτικούς και να συνεχίσει να λειτουργεί απρόσκοπτα.

Ακόμη, όσον αφορά την πρόληψη, μπορούμε να κάνουμε τα εξής: Βελτίωση των εκπαιδευτικών υποδομών, με τη χρήση των ΤΠΕ, ιδίως με στόχο τη μείωση των εδαφικών ανισοτήτων και την ενίσχυση της εκπαίδευσης χωρίς διακρίσεις. Εδώ θα σας μεταφέρω μια προσωπική εμπειρία από ένα πιλοτικό πρόγραμμα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου. Δημιουργήσαμε μία διαδικτυακή πλατφόρμα «διδακτικού σχεδιασμού», όπου είχαν δημιουργηθεί ομάδες εκπαιδευτικών 3 - 4 σχολείων σε 3 πόλεις της Ελλάδας, στην Αθήνα, στην Πάτρα και στην Ρόδο. Είχε οριστεί ένας καθηγητής Πανεπιστημίου σε κάθε πόλη που συντόνιζε την ομάδα και λειτουργούσε ως εκπαιδευτής. Οι εκπαιδευτικοί συναντιόντουσαν σε καθορισμένες συνεδρίες, όπου πραγματοποιούνταν η απαραίτητη εκπαίδευση από τον συντονιστή και συνέχεια δούλευαν όλοι μαζί στο πώς σχεδιάζω μια θεματική ενότητα, πώς κάνω το σχέδιο μαθήματος, τι δραστηριότητες θα χρησιμοποιήσω για την συγκεκριμένη ενότητα κτλ. Τα διδακτικά σενάρια που σχεδίαζαν τα αναρτούσαν στην πλατφόρμα, τα δοκίμαζε ο καθένας στο σχολείο του και μετά που συναντιούνταν, παρουσίασαν τις απόψεις τους, «στη δική μου τάξη αυτό δεν μπόρεσε να «περπατήσει», δε λειτούργησε». Στην τάξη του άλλου: «εμένα πήγε πολύ καλά, ίσως έπρεπε να το κάνω λίγο πιο δύσκολο» και λοιπά. Στην Ημερίδα που παρουσιάστηκαν τα αποτελέσματα αυτού του πιλοτικού project, ένας συνάδελφος που συμμετείχε σε μία ομάδα του προγράμματος, μας είπε: «συνάδελφοι, όταν εγώ διορίστηκα φυσικός στη Σύμη και δεν ήξερα το πώς θα σχεδιάζω μία θεματική ενότητα, τι δραστηριότητες θα χρησιμοποιήσω για την συγκεκριμένη ενότητα έψαχνα να δω πώς θα βάλω θέματα αξιολόγησης». Πολλοί έχουμε αναρωτηθεί όταν είμαστε νεοδιόριστοι «τώρα πώς βάζω θέματα;» «Αν είχα αυτή τη δυνατότητα μέσα από αυτό το portal, μέσα από αυτή την εφαρμογή, να συνεργάζομαι με συναδέλφους, να σχεδιάζω ένα μάθημα, να ακούω τις απόψεις τους, να λέω τη δική μου, νομίζω πως θα ήμουν ένας καλύτερος δάσκαλος, προς όφελος των μαθητών μου και γενικότερα του σχολείου». Συνεπώς, η βελτίωση των εκπαιδευτικών υποδομών, με τη χρήση των ΤΠΕ σε συνδυασμό με την εκπαίδευση του ανθρώπινου δυναμικού, έχει ως αποτέλεσμα την βελτίωση της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης.

Η αύξηση της ποιότητας και του κύρους της επαγγελματικής εκπαίδευσης, η βελτίωση της συνάφειας των προγραμμάτων εκπαίδευσης με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας, η αύξηση της δυνατότητας μετακίνησης μεταξύ των εκπαιδευτικών οδών (του τύπου σχολείου) μπορεί να άρει εμπόδια που δεν επιτρέπουν μια επιτυχή σχολική πορεία. Εάν το πλαίσιο του σχολείου δίνει τη δυνατότητα σε ένα παιδί του Γενικού Λυκείου, όταν δεν τα πάει καλά και συναντά δυσκολίες, να μπορεί εύκολα να φύγει, να πάει στην επαγγελματική εκπαίδευση, αυτό το παιδί δεν θα εγκαταλείψει το σχολείο. Επομένως, θα πρέπει να είναι τέτοιο το πρόγραμμα του σχολείου και το σύστημα της εκπαίδευσης, ώστε να δίνει εναλλακτικές διόδους στους μαθητές.

Η ενεργητική πολιτική για την εξάλειψη των διακρίσεων βελτιώνει την κοινωνική, εθνοτική και πολιτισμική μίξη στα σχολεία, συμβάλλει στην καλύτερη ανταλλαγή διδαγμάτων μεταξύ συνομήλικων, βοηθάει στην ενσωμάτωση ή τη στοχοθετημένη υποστήριξη των μειονεκτούντων σχολείων, βελτιώνει τις εκπαιδευτικές επιδόσεις των παιδιών από μη προνομιούχα κοινωνικά στρώματα, στρώματα με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο. Μέτρα θετικής

διάκρισης, είναι οι ζώνες εκπαιδευτικής προτεραιότητας, τα λεγόμενα σχολεία ΖΕΠ. Δυστυχώς μόνο 13 τέτοια σχολεία λειτουργούν, τα οποία παρέχουν στοχοθετημένη υποστήριξη στα σχολεία, βελτιώνουν την εκπαιδευτική προσφορά αυτών των σχολείων, παρέχουν πρόσθετη στήριξη στους μαθητές σε γλωσσικό και μαθηματικό εγγραμματισμό, δημιουργούν καινοτόμα μαθησιακά περιβάλλοντα, προσαρμοσμένα στις ιδιαίτερες ανάγκες των μαθητών. Τα μέτρα θετικής διάκρισης πρέπει να συνδυάζονται πάντα με την ενεργητική δικτύωση και τη στενή συνεργασία των σχολείων που συμμετέχουν, ώστε μεταξύ τους να ανταλλάσσουν εμπειρίες και προβληματισμούς.

Τα μέτρα παρέμβασης είναι δυνατόν να επικεντρώνονται στο σύνολο του σχολείου ή να απευθύνονται σε συγκεκριμένους μαθητές, οι οποίοι αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο να φύγουν από το σχολείο, να διακόψουν την εκπαίδευση. Τα μέτρα αυτά, που επικεντρώνονται στο σύνολο το σχολείου, αποσκοπούν στη βελτίωση της ατμόσφαιρας του σχολείου, στη δημιουργία υποστηρικτικού μαθησιακού περιβάλλοντος, στην ανάπτυξη συστημάτων έγκαιρης προειδοποίησης και καλύτερης συνεργασίας, στη δημιουργία δικτύων με εξωσχολικούς παράγοντες και πρόσβαση σε τοπικά δίκτυα. Τέτοια δίκτυα είναι με ομάδες κοινωνικής υποστήριξης, κοινωνικούς λειτουργούς κλπ.

Τα μέτρα, που επικεντρώνονται στους μαθητές, εστιάζονται κυρίως στη συμβουλευτική, την καθοδήγηση και την εποπτεία των μαθητών, σε εξατομικευμένες προσεγγίσεις μάθησης και στην βελτίωση της καθοδήγησης και της χρηματικής υποστήριξης, όπως είναι τα σχολικά επιδόματα.

Τα μέτρα αντιστάθμισης επικεντρώνονται:

- Στη βελτίωση της ποιότητας και της ισότητας της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης μέσω της παρακολούθησης, αξιολόγησης και εφαρμογής του συστήματος διασφάλισης της ποιότητας.
- Στη βελτίωση των ικανοτήτων και την επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών. Καθιέρωση κινήτρων και επαγγελματικών προτύπων. Η επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών, είναι προστιθέμενη αξία για το εκπαιδευτικό σύστημα και για τους μαθητές.
- Στη δυνατότητα ανταπόκρισης των σχολείων στους διαφορετικούς τρόπους μάθησης των μαθητών και εργαλείων με τα οποία θα βοηθήσουν τους δασκάλους να ανταποκριθούν στις ποικίλες ανάγκες των μαθητών. Τα προγράμματα σπουδών θα πρέπει να συνοδεύονται από τη διαφοροποιημένη παιδαγωγική προσέγγιση.
- Στη δυνατότητα για εξατομικευμένες και ευέλικτες μαθησιακές διαδικασίες, για όσους προτιμούν να μαθαίνουν «μέσω της πράξης» και για τους οποίους αποτελούν κίνητρο οι ενεργητικές μορφές μάθησης.

Η μεγαλύτερη συμμετοχή των περιφερειών και ο καθορισμός κινήτρων μπορεί να αποδειχθεί επιτυχής. Η εφαρμογή κοινωνικών πολιτικών για τη νεολαία, την οικογένεια, την υγεία, την τοπική κοινωνία, την απασχόληση, καθώς και η εφαρμογή εκπαιδευτικών πολιτικών, μπορούν να συμβάλουν σημαντικά στη μείωση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου με την προώθηση της δημιουργικότητας, των νέων τρόπων σκέψης, του διαπολιτισμικού διαλόγου και της κοινωνικής συνοχής. Τέτοια παραδείγματα είναι η πολιτιστική παιδεία, η συνεργασία με τους τοπικούς παράγοντες της αγοράς εργασίας, ο αθλητισμός.

Το τι προετοιμάζει η Πολιτεία να κάνει και τι έχει κάνει μέχρι στιγμής για να πάμε στο 2014 - 2020, θα σας το παρουσιάσει η συνάδελφος, η κυρία Παπαδοπούλου, η οποία πρόσφατα ανέλαβε Προϊσταμένη στο νεοσύστατο γραφείο του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ), στο Παρατηρητήριο της μαθητικής διαρροής, το οποίο ορίστηκε μέσα από το νόμο 4186 τον Σεπτέμβριο του 2013.

«Αντιμετώπιση και Μείωση της Πρόωρης Εγκατάλειψης του Σχολείου»

κ. **Ελένη Παπαδοπούλου**, Προϊσταμένη του Παρατηρητηρίου για τα θέματα καταγραφής και αντιμετώπισης της μαθητικής διαρροής

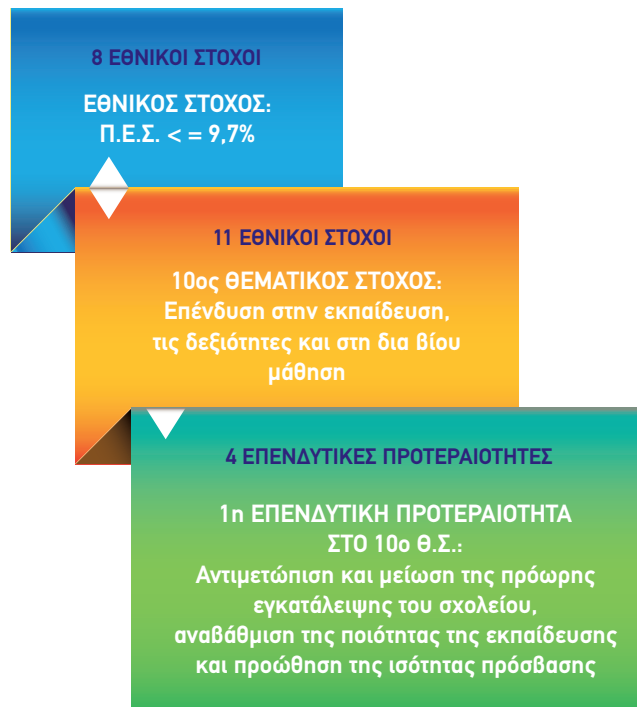

Στη συνέχεια της παρουσιάσής μας θα μιλήσουμε για την Πρόωρη Εγκατάλειψη του Σχολείου, ας μου επιτραπεί κάποιες φορές το αρκτικόλεξο ΠΕΣ, εντός του πλαισίου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ακολουθώντας, θα αναφερθούμε στο Παρατηρητήριο, που πρόσφατα δημιουργήθηκε στο ΙΕΠ, συγκεκριμένα τον Σεπτέμβριο του 2013, για την αντιμετώπιση της ΠΕΣ. Θα εξετάσουμε, τέλος, τις προοπτικές συνεργασίας και αξιοποίησης των Σχολικών Συμπράξεων Comenius και των Συμπράξεων Comenius REGIO.

Με βάση το *Position paper της Ε.Ε. για την Ελλάδα (11/2012)*, η ευρωπαϊκή στρατηγική 2020 για την Ελλάδα, όπως είχε διαμορφωθεί από το 2012, συμπεριλάμβανε οκτώ εθνικούς στόχους για όλους τους τομείς πολιτικής. Είναι χαρακτηριστικό ότι τουλάχιστον οι δύο από τους οκτώ εθνικούς στόχους για την Ευρώπη 2020 αναφέρονται στην εκπαίδευση. Ένας από αυτούς τους δύο στόχους είναι η

μείωση του δείκτη Πρόωρης Εγκατάλειψης του Σχολείου σε ποσοστό μικρότερο του 9,7% (ο άλλος αφορά την τριτοβάθμια εκπαίδευση). Σημειώνουμε ότι ο στόχος για τον ευρωπαϊκό Μέσο Όρο έχει διαμορφωθεί στο 10%.

Για την επίτευξη των εθνικών στόχων-δεικτών, έχουν προδιαγραφεί έντεκα θεματικοί στόχοι, από τους οποίους ο δέκατος αναφέρεται στην εκπαίδευση και έχει τίτλο: «**Επένδυση στην εκπαίδευση, τις δεξιότητες και στη δια βίου μάθηση**». Ο δέκατος θεματικός Στόχος αναλύεται σε τέσσερις επενδυτικές προτεραιότητες, η πρώτη από τις

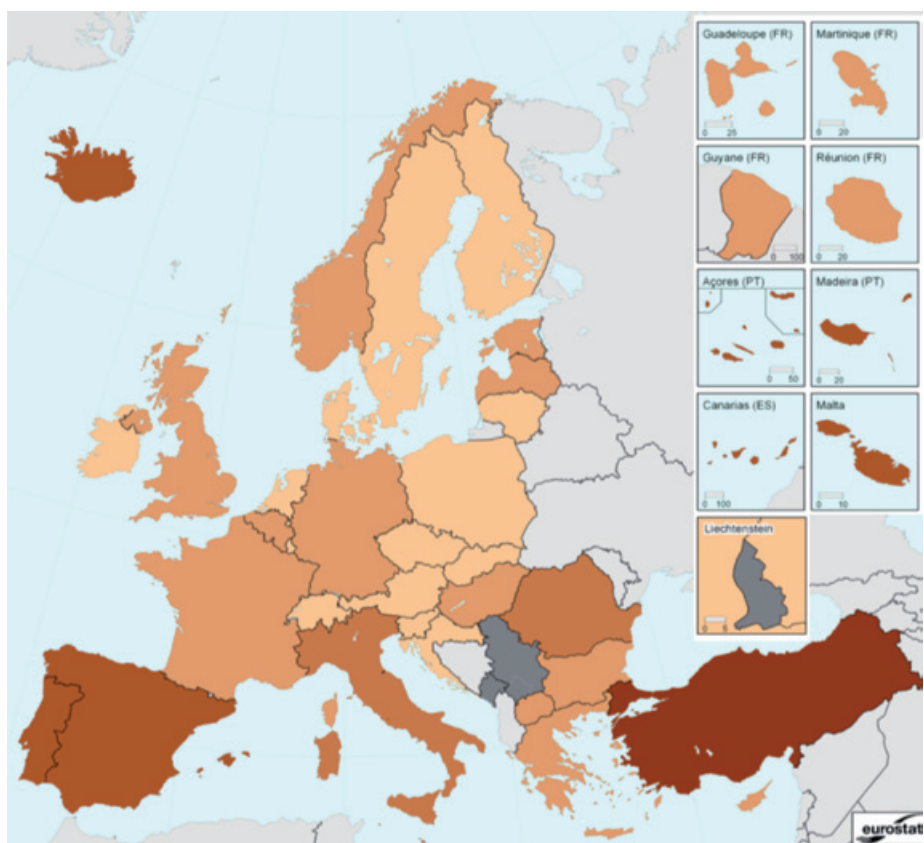

οποίες είναι η «**Αντιμετώπιση και μείωση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου, αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης και προώθηση της ισότιμης πρόσβασης**». Επιπλέον, για τον θεματικό Στόχο της εκπαίδευσης, το ΥΠΑΙΘ έχει ήδη αναπτύξει οκτώ ειδικούς στρατηγικούς στόχους που συνδέονται άμεσα με την αντιμετώπιση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου, γεγονός που καταδεικνύει τη βαρύνουσα σημασία της στον σχεδιασμό της εκπαιδευτικής στρατηγικής του ΥΠΑΙΘ.

Πέρα από τις τενοκρατικές λεπτομέρειες, στο σχήμα παρουσιάζεται ο τρόπος, με τον οποίο εντάσσεται ο τομέας της εκπαίδευσης στην **αρχιτεκτονική** της νέας προγραμματικής περιόδου, του νέου ΕΣΠΑ από το 2014 μέχρι το 2020 και ειδικότερα η σημασία της αντιμετώπισης της ΠΕΣ στον ορίζοντα 2020. Γίνεται αντιληπτό, λοιπόν, ότι στην αρχιτεκτονική αυτή, κεντρική και καίρια θέση επέχει το θέμα της σχολικής διαρροής, καθώς είναι εμφανές ότι, στην προοπτική της Ευρώπης 2020, αποτελεί για εμάς εθνικό, στρατηγικό στόχο και προτεραιότητα για επενδυτικές πρωτοβουλίες.

Για τον λόγο αυτό, το Υπουργείο Παιδείας, μέσω της Δ/σης Ευρωπαϊκής Ένωσης, έχει συνεργασία σε πολλά επίπεδα με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μεταξύ άλλων και για το θέμα της ΠΕΣ. Το ΙΕΠ ήδη διαθέτει στοιχεία σχετικά με τις πρακτικές διαφόρων χωρών για την αντιμετώπιση του φαινομένου. Ενδεικτικά παραδείγματα αναφέρουμε τόσο από την Ευρώπη του Βορρά όσο και από την Ευρώπη του Νότου.

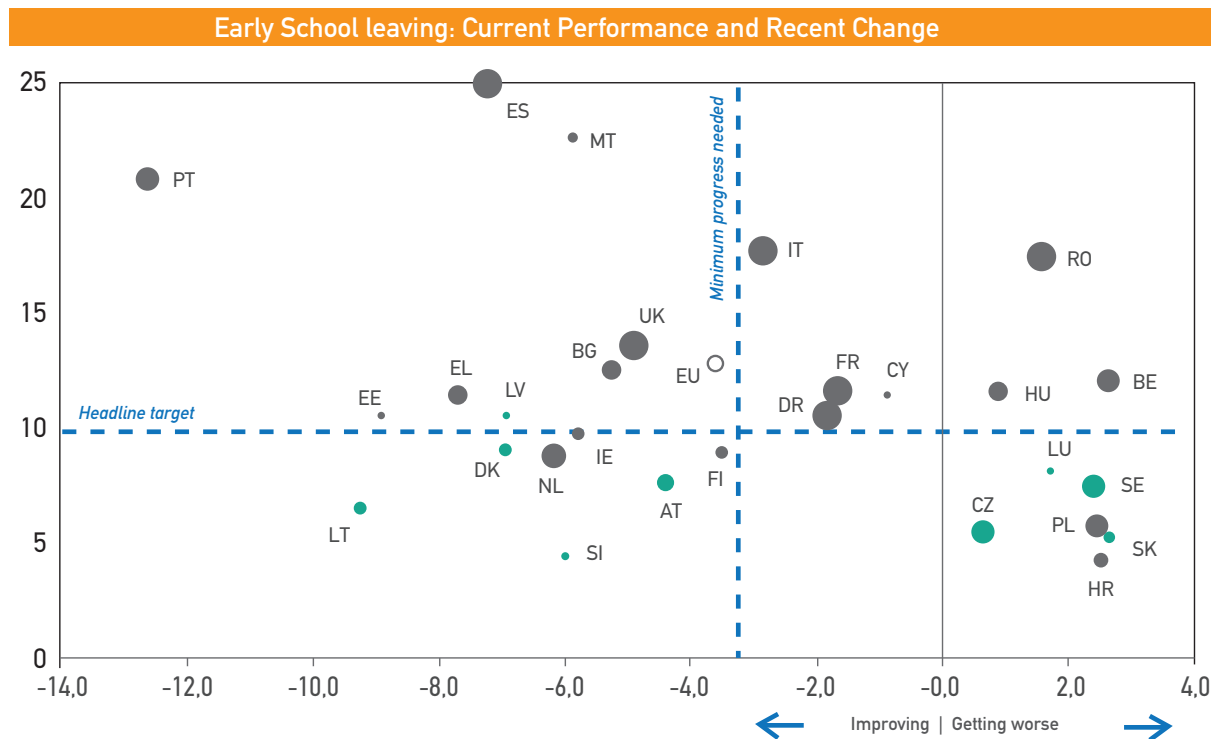
Στην **Αυστρία** έχει υιοθετηθεί Εθνική Στρατηγική ενάντια στην ΠΕΣ (μέτρα για την αναμόρφωση και τη βελτίωση του εκπαιδευτικού συστήματος, μέτρα σε επίπεδο σχολείου, μέτρα για την υποστήριξη «επίφοβων μαθητών»). Επειδή έχουν ληφθεί ήδη πολλά αντισταθμιστικά μέτρα, έμφαση δίνεται στη λήψη προληπτικών και παρεμβατικών μέτρων (π.χ. έμφαση στην εξατομικευμένη μάθηση και διδασκαλία).

Στην **Ολλανδία**, η συλλογή των δεδομένων γίνεται σε ετήσια βάση, αλλά μελετώνται και οι αιτίες, για τις οποίες οι νέοι εγκαταλείπουν το σχολείο, από το Ερευνητικό Κέντρο για την Εκπαίδευση και την Αγορά εργασίας (Research Centre for Education and the Labour Market - ROA) στο Πανεπιστήμιο του Μάαστριχτ.

Στην **Πορτογαλία** έχει δημιουργηθεί εθνική βάση δεδομένων, η οποία συλλέγει σε μηνιαία βάση πληροφορίες από τα σχολεία, τους μαθητές και τις υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας. Συλλέγονται στοιχεία σε επίπεδο μαθητών (για τους ίδιους: ηλικία, ειδικές ανάγκες, αριθμός απουσιών, επιδόσεις, κ.τ.λ.), είτε για τους γονείς τους (π.χ. επάγγελμα, μορφωτικό επίπεδο, εργασιακή κατάσταση).

Στην **Ισπανία**, **Αυστρία** και **Μάλτα**, τα αντίστοιχα Υπουργεία έχουν δημιουργήσει ειδικές μονάδες, οι οποίες συντονίζουν, εφαρμόζουν και ελέγχουν τις πολιτικές ενάντια στην ΠΕΣ.

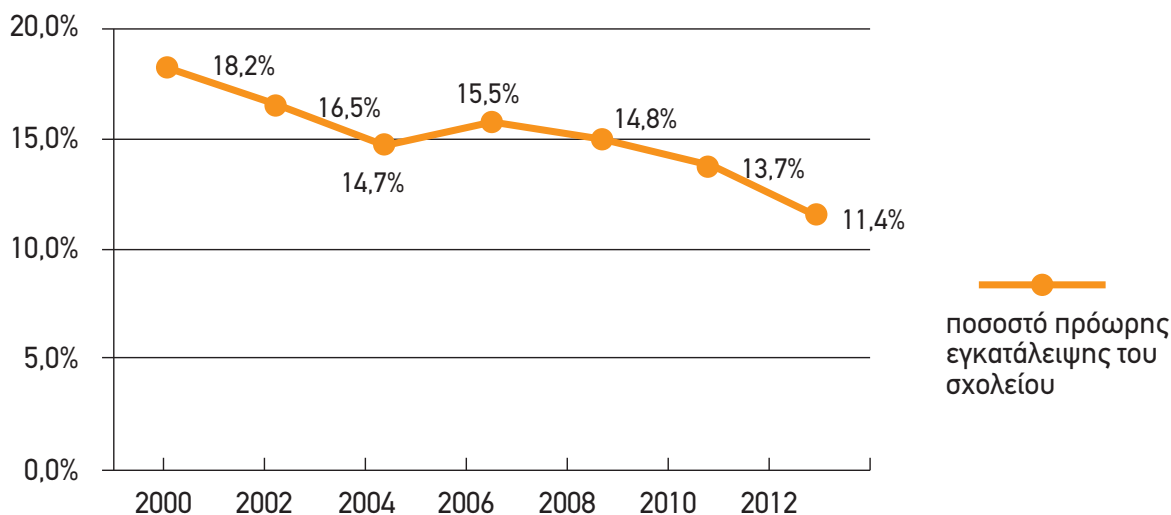
Στο χάρτη, αποτυπώνεται η επίδοση των χωρών - μελών της Ε.Ε. στο θέμα της πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης (στοιχεία της Eurostat από το *Final Report of the Thematic Working Group on Early School Leaving*). Οι χώρες που εμφανίζονται με πιο σκούρο χρώμα έχουν μεγάλη τιμή στον δείκτη ΠΕΣ, συνεπώς έχουν κακές επιδόσεις. Όσο πιο ανοικτό είναι το χρώμα απεικόνισης, τόσο καλύτερη επίδοση παρουσιάζει η χώρα. Η Ελλάδα βρίσκεται σε καλύτερη θέση από τον Μ.Ο. της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κάτι που αποτυπώνεται και στο επόμενο διάγραμμα.

Σε αυτό το σχήμα, έχει γίνει κάποια επεξεργασία των στοιχείων και παρουσιάζεται η επίδοση της κάθε χώρας σε σχέση με τον στόχο του 10% για τον Ευρωπαϊκό Μέσο Όρο (οριζόντια εστιγμένη γραμμή) και σε σχέση με την ελάχιστη πρόοδο, που πρέπει να σημειώσει κάθε χώρα (κατακόρυφη εστιγμένη γραμμή). Για κάθε χώρα, όπως και για την Ελλάδα, έχει τεθεί ένα ποσοστό-στόχος για το 2020. Με πράσινο χρώμα εμφανίζονται οι χώρες, οι οποίες έχουν ήδη πετύχει τον στόχο που τους αντιστοιχεί για το 2020. Με γκριζο χρώμα δηλώνονται οι χώρες, για

τις οποίες δε διαθέτουμε στοιχεία. Όπως φαίνεται, η Ελλάδα αφενός βρίσκεται κοντά στο Μέσο Ευρωπαϊκό στόχο (10%) και στο δικό της στόχο (9,7%). Αφετέρου, η θέση της Ελλάδας βρίσκεται αριστερά σε σχέση με τη διακεκομμένη γραμμή, που είναι στο κέντρο, γεγονός που υποδηλώνει ότι έχει σημειωθεί πρόοδος τα τελευταία χρόνια και συγκεκριμένα την τριετία 2009-2012. Μάλιστα όσο πιο αριστερά από την κατακόρυφη εστιγμένη βρίσκεται μία χώρα, τόσο μεγαλύτερη η πρόοδος που έχει συντελεστεί. Με άλλα λόγια, φαίνεται ότι σε αυτόν τον τομέα για την Ελλάδα δεν υπάρχει τεράστια απόκλιση από την Ευρώπη.

Η πρόοδος της χώρας μας από το 2000 μέχρι σήμερα απεικονίζεται και στο επόμενο γράφημα. Στο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα των δώδεκα ετών, η βελτίωση του δείκτη προσεγγίζει το 35%. Επομένως, σε ορίζοντα δωδεκαετίας, από το 2000 μέχρι το 2012, είναι φανερό ότι η πορεία του φαινομένου της σχολικής διαρροής είναι πτωτική. Μάλιστα υπολογίζεται ότι κατά το τελευταίο τρίμηνο του 2012, το ποσοστό έχει φτάσει στο 11,4%, ενώ ο περαιτέρω στόχος είναι το 9,7% όπως προαναφέραμε.

Χρονική μεταβολή του ποσοστού πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου στην Ελλάδα

Διάγραμμα: Χρονική μεταβολή του ποσοστού πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου στην Ελλάδα (2000 έως και 2012).
 Πηγή: Eurostat (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>)

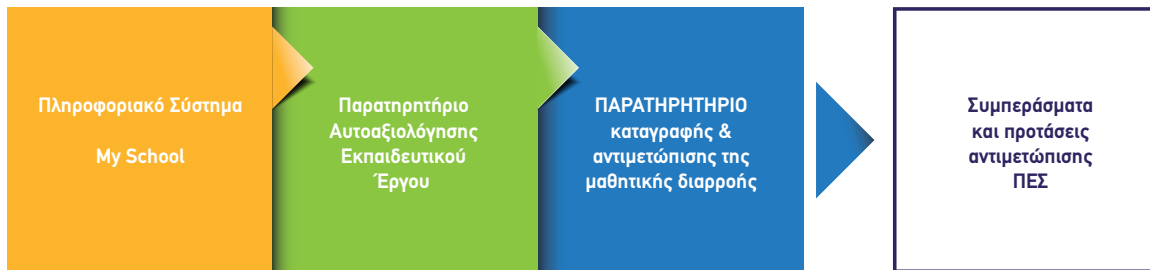
Γενικά είμαστε αισιόδοξοι, αλλά τα καλά αποτελέσματα για τη μείωση της σχολικής διαρροής απαιτούν μια **συνεκτική στρατηγική** βασισμένη σε ισχυρή και συνεχή πολιτική δέσμευση όλων των εμπλεκομένων. Εκτός από τη χάραξη της στρατηγικής και την οριζόντια συνεργασία, χρειάζεται η δημιουργία συστήματος για την αξιόπιστη συλλογή των δεδομένων και την παρακολούθηση.

Το ΥΠΑΙΘ, ενόψει της νέας προγραμματικής περιόδου (2014-2020), έχει την υποχρέωση να αναπτύξει και να εφαρμόσει ένα αξιόπιστο σύστημα για τη μέτρηση της σχολικής διαρροής, κάτι το οποίο αποτελεί και μία από τις προϋποθέσεις, για να εξασφαλιστεί η χρηματοδότηση από το νέο επιχειρησιακό πρόγραμμα (ex ante conditionality > μτφρ.: Όρος «αιρεσιμότητας»).

Με τον Νόμο 4186/2013 «Αναδιάρθρωση της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και λοιπές διατάξεις» συστάθηκε το

Παρατηρητήριο για τα θέματα καταγραφής και αντιμετώπισης της μαθητικής διαρροής, ως οργανική μονάδα του ΙΕΠ.

Η λειτουργία του Παρατηρητηρίου αποτυπώνεται σχηματικά ως εξής:

Το **Παρατηρητήριο για τα θέματα καταγραφής και αντιμετώπισης της μαθητικής διαρροής**, μέσω της ψηφιακής διαδικτυακής εφαρμογής που σχεδιάζεται στο πλαίσιο του έργου «Αυτοαξιολόγηση του Εκπαιδευτικού Έργου(ΑΕΕ)» <http://aee.iep.edu.gr/>, θα αντλεί επικαιροποιημένα και έγκυρα στοιχεία από το πληροφοριακό σύστημα του myschool (<https://myschool.sch.gr/>). Το myschool είναι ένα νέο πληροφοριακό σύστημα του Υπουργείου Παιδείας & Θρησκευμάτων, αποσκοπεί στη λειτουργική ενοποίηση και επέκταση των μηχανογραφικών εφαρμογών της εκπαιδευτικής κοινότητας και συνιστά ένα σύστημα συλλογής και ανάλυσης πρωτογενών δεδομένων σε επίπεδο μαθητή. Πρόκειται για μια κεντρική - εθνική πληροφοριακή υποδομή με στόχο την υποστήριξη των σχολικών μονάδων αλλά και των ανωτέρων διοικητικών δομών της εκπαίδευσης.

Τα δεδομένα που θα αντλούνται από το Παρατηρητήριο θα υπόκεινται σε επεξεργασία και ποιοτική ανάλυση, ώστε να προκύψουν τα συμπεράσματα για την πρόοδο που σημειώνεται σε θέματα ΠΕΣ και να διαμορφωθούν προτάσεις για τις περαιτέρω δράσεις.

Τα αποτελέσματα θα δημοσιεύονται σε τακτά χρονικά διαστήματα και πιο συγκεκριμένα ετησίως, αλλά θα είναι δυνατή και η εξαγωγή ενδιάμεσων συμπερασμάτων κατά τη διάρκεια του διδακτικού έτους.

Επιπλέον, θα υπάρχει μέριμνα ώστε τα αποτελέσματα να παρουσιάζονται σε επίπεδο Δήμου, αλλά να είναι δυνατή η προσαρμογή και σε άλλα επίπεδα διοικητικής διαίρεσης (νομού, περιφέρειας κλπ).

Το Παρατηρητήριο έχει ως στόχο να παρουσιάζει αποτελέσματα που θα καλύπτουν όλα τα επίπεδα της τυπικής εκπαίδευσης και κατάρτισης και να προτείνει μέτρα αντιμετώπισης της ΠΕΣ που θα εξειδικεύονται σε:

- μέτρα πρόληψης
- μέτρα παρέμβασης
- μέτρα αντιστάθμισης

αλλά και να προτείνει πιθανές παρεμβάσεις και προγράμματα υποστήριξης σε σχολικό επίπεδο για τους μεμονωμένους «επίφοβους» μαθητές, που υπάρχει κίνδυνος να εγκαταλείψουν το σχολείο.

Συνεπώς, το ΙΕΠ και γενικότερα το Υπουργείο Παιδείας θα μπορεί να συνδυάζει τα ποιοτικά με τα ποσοτικά στοιχεία, που θα αντλεί από τα δύο παραπάνω συστήματα παρακολούθησης της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου, ώστε στη συνέχεια να σχεδιάζει πολιτικές αντιμετώπισης της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου, αλλά και της βελτίωσης της ποιότητας της εκπαίδευσης, εστιασμένες σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο.

Χαιρόμαστε πολύ που στο πλαίσιο των «Σχολικών Συμπράξεων Comenius» και των «Συμπράξεων Comenius Regio» αναπτύχθηκαν δραστηριότητες, με γνώμονα αυτό το τόσο σημαντικό ζήτημα.

Η θεματολογία που θα αναπτυχθεί στο πλαίσιο των «Συμπράξεων Comenius» θα μάς είναι ιδιαίτερα χρήσιμη και θα αξιοποιηθεί από το ΙΕΠ και το ΥΠΑΙΘ, τόσο στην περαιτέρω εξειδίκευση των στόχων και των μέτρων που αφορούν την ΠΕΣ στη νέα προγραμματική περίοδο 2014-2020, όσο και στην εφαρμογή τους.

Ένα από τα βασικά μηνύματα-κλειδιά για την αντιμετώπιση της ΠΕΣ είναι ότι μόνο με τη συνεργασία και τη συντονισμένη δράση μεταξύ όλων των φορέων που ασχολούνται με το ζήτημα της ΠΕΣ (υπουργείου, ΙΕΠ, σχολείων, κ.ά.) θα καταστεί δυνατή η αντιμετώπιση του φαινομένου.

Έχουμε **κοινό** στόχο, που δεν είναι μόνο **εθνικός**, αλλά και **ευρωπαϊκός**, και είναι βέβαιο ότι μάς χρειάζεται η λογική του Comenius που **εστιάζει στη σύμπραξη και στη συνεργασία**.

«Πρώρη σχολική διαρροή: Απλές πρακτικές για την πρόληψη και τον περιορισμό ενός σύνθετου θέματος»

κ. *Στυλιανή Λυκογιαννάκη*, εκπαιδευτικός ΠΕ 06, υπεύθυνη Πολυμερούς Σχολικής Σύμπραξης Comenius, 3^ο Γυμνάσιο Ηρακλείου Κρήτης

Είμαι καθηγήτρια αγγλικής γλώσσας στο 3^ο Γυμνάσιο Ηρακλείου Κρήτης, το οποίο συμμετέχει σε μία πολυμερή σχολική σύμπραξη Comenius.

Ο τίτλος της δράσης είναι «Let's go to school in Europe!» και προέκυψε ως συνέπεια του σεμιναρίου εξεύρεσης εταίρων στο οποίο συμμετείχα το Νοέμβριο του 2011 στην Γαλλία.

Το θέμα και οι στόχοι της πολυμερούς αυτής σύμπραξης, είναι καταρχήν η διερεύνηση των αιτιών και των συνεπειών της πρώωρης σχολικής εγκατάλειψης, η ενημέρωση και η ευαισθητοποίηση για την πρόληψη και τον περιορισμό του φαινομένου και η ενημερωτική καμπάνια για την ευεργετική επίδραση που μπορεί να έχει το σχολείο και η μάθηση σε κάθε άτομο.

Επίσης, πολύ σημαντικός στόχος είναι η ανταλλαγή καλών πρακτικών για την καταπολέμηση της σχολικής διαρροής και της σχολικής αποτυχίας και η ενίσχυση της ευρωπαϊκής διάστασης στην εκπαίδευση.

Στη δράση αυτή συμμετέχουν 8 σχολεία από 7 χώρες: ένα σχολείο από τη Δανία, δύο σχολεία από τη Γαλλία, ένα από την Ιρλανδία, το 3^ο Γυμνάσιο Ηρακλείου Κρήτης από την Ελλάδα, ένα από τη Ρουμανία, την Ισπανία και την Τουρκία. Υπάρχει δηλαδή ποικιλία. Πρόκειται για σχολεία από χώρες με υψηλά, χαμηλά και μέτρια ποσοστά σχολικής διαρροής, όπως είναι η Ελλάδα, που είναι κοντά στο μέσο όρο των κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ώστε να αποκομίσουμε τα μέγιστα δυνατά οφέλη από την ανταλλαγή ιδεών και καλών πρακτικών κατά τη διάρκεια της συνεργασίας, που είναι 2 έτη. Τώρα βρισκόμαστε στο δεύτερο έτος υλοποίησης.

Η σύμπραξη 8 σχολείων από 7 διαφορετικές χώρες, δίνει μεγάλη ποικιλομορφία στην συνεργασία και συντελεί σε μια πιο ολοκληρωμένη και σφαιρική διερεύνηση του φαινομένου της σχολικής διαρροής σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Ακολουθούν πληροφορίες σχετικά με το σχολείο μας. Είναι ένα σχολείο πόλης, μεγάλο πιστεύω, έχει περίπου 600 μαθητές, με 27 έως 30 μαθητές ανά τμήμα, ηλικίας 13 έως 15 ετών και πρωινό ωράριο. Διαθέτουμε κάποιες βασικές υποδομές: εργαστήρια πληροφορικής, χημείας, βιβλιοθήκη και διαδραστικούς πίνακες σε αρκετές αίθουσες.

Το κοινό συμπέρασμα στο οποίο καταλήξαμε στα σχολεία της σύμπραξης, είναι ότι οι μαθητές που δεν ολοκληρώνουν το σχολείο ή που ενδέχεται κάποια στιγμή να παρατήσουν το σχολείο χωρίς να πάρουν απολυτήριο, είναι συχνά άτομα με χαμηλή αυτοεκτίμηση, με έλλειψη αυτοπεποίθησης ή άτομα με τάσεις επιθετικότητας και βίαιη συμπεριφορά, που μπορεί να εμπλέκονται και σε περιστατικά ενδοσχολικής βίας και πολύ συχνά άτομα χωρίς κίνητρα για συνεργασία και συμμετοχή στην εκπαιδευτική διαδικασία, με χαμηλές επιδόσεις στα μαθήματα.

Τα μέτρα πρόληψης για τον περιορισμό της σχολικής διαρροής που εφαρμόζονται στο σχολείο μας, και διαπιστώσαμε κατά τη διάρκεια της συνεργασίας στο πλαίσιο του προγράμματος ότι εφαρμόζονται και στα υπόλοιπα σχολεία της σύμπραξης και παρουσιάζουν θετικά αποτελέσματα στους μαθητές, είναι τα παρακάτω. Τα αναφέρω επιγραμματικά: ο εμπλουτισμός του σχολικού προγράμματος με καινοτόμα εκπαιδευτικά προγράμματα πολιτιστι-

κά, περιβαλλοντολογικά, αγωγής, υγείας και ευρωπαϊκά όπως είναι το Comenius, η συμμετοχή των μαθητών σε αθλητικά γεγονότα, η συμμετοχή των μαθητών σε διαγωνισμούς επιστημών, μαθηματικών, καθώς και σε καλλιτεχνικούς και λογοτεχνικούς διαγωνισμούς, η οργάνωση εκπαιδευτικών επισκέψεων των μαθητών στο εσωτερικό και το εξωτερικό. Επιπλέον, πολύ σημαντικό κομμάτι είναι η στήριξη των μαθητών που προέρχονται από οικογένειες που αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσκολίες και η παροχή ενισχυτικής διδασκαλίας ή πρόσθετης διδακτικής στήριξης σε μαθητές που παρουσιάζουν χαμηλές σχολικές επιδόσεις.

Αυτό που παρατήρησα ότι λειτουργεί αποτελεσματικά σε άλλα σχολεία της σύμπραξης, όπως στη Δανία, την Ιρλανδία και τη Γαλλία και προτείνω να καθιερωθεί και στα ελληνικά σχολεία, είναι να υπάρχει εξειδικευμένο προσωπικό όπως ψυχολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί, σύμβουλοι, που θα στηρίζουν τους μαθητές που έχουν ανάγκη από καθοδήγηση και βοήθεια κάθε μορφής. Παρακάτω παραθέτω ενδεικτικά ορισμένες προτάσεις για εφαρμογή δραστηριοτήτων στην τάξη, που προωθούν την βιωματική ομαδοσυνεργατική μάθηση και αποσκοπούν στην καλλιέργεια της ενσυναίσθησης, την ανάπτυξη της αυτοεκτίμησης και την ενίσχυση της αυτοεικόνας των μαθητών.

- ➔ Πρώτη δραστηριότητα που έχω εφαρμόσει: Ζητάμε από τους μαθητές να συζητήσουν σε ζευγάρια για 2 λεπτά και να αναφέρει ο ένας στον άλλον πώς αισθάνεται και τι συναισθήματα βίωσε κατά την διάρκεια μίας συγκεκριμένης σχολικής μέρας. Στην συνέχεια ο κάθε μαθητής μιλά για τα συναισθήματα του διπλανού του σε όλη την τάξη.
- ➔ Δεύτερη δραστηριότητα: Βάζουμε καρτέλες με συναισθήματα σε ένα κουτί, κάθε μαθητής παίρνει μία κάρτα στην τύχη που αναγράφει πάνω ένα συναίσθημα και χρησιμοποιώντας 3 έως 4 συμμαθητές του ως ηθοποιούς, σκηνοθετεί μία σκηνή που παρουσιάζει το συγκεκριμένο συναίσθημα. Οι υπόλοιποι μαθητές προσπαθούν να ανακαλύψουν ποιο συναίσθημα προκύπτει από αυτό το στιγμιότυπο, από αυτό το παιχνίδι ρόλων. Στο τέλος ο σκηνοθέτης δίνει έναν τίτλο στη σκηνή.

Οι στόχοι αυτών των δραστηριοτήτων, που είναι πολύ απλές και σύντομες, είναι να αποκτήσουν οι μαθητές βασικές συναισθηματικές δεξιότητες, να διαχειρίζονται τα συναισθήματά τους στην καθημερινή ζωή, να εκφράζουν και να μοιράζονται τα συναισθήματά τους, να κατανοήσουν την οπτική των άλλων που είναι πολύ σημαντικό.

- ➔ Μία άλλη δραστηριότητα είναι να τυπώσουμε στάσεις του μετρό και να τις μοιράσουμε στους μαθητές. Ο κάθε ένας ψάχνει να βρει αυτόν που κατεβαίνει στην ίδια στάση. Μετά λέμε στους μαθητές ότι ένας από κάθε ζευγάρι θα ρωτάει τον άλλον, συνεχώς, περιμένοντας απάντηση την ίδια ερώτηση: «Ποιος είσαι;» Και ο άλλος θα δίνει κάθε φορά μία διαφορετική απάντηση. Μετά από 3 λεπτά δίνουμε την οδηγία για να αλλάξει αυτή η διαδικασία.
- ➔ Μία άλλη δραστηριότητα, πάλι στο ίδιο πλαίσιο, είναι όλοι οι μαθητές, ως μία ομάδα, καλούνται να ανταποκριθούν στο κάλεσμά μας. Το μετρό της Αθήνας ανακαινίζεται και θα πρέπει να ζωγραφίσετε τους τοίχους μίας στάσης. Θα προσπαθήσετε λοιπόν με ζωγραφιές, με λέξεις, με στίχους ή σύμβολα, να απεικονίσετε στοιχεία της ταυτότητας και του εαυτού σας για τα οποία είστε υπερήφανοι και σας αρέσουν. Έχετε 15 λεπτά.

Οι στόχοι αυτών των δύο δραστηριοτήτων είναι να γνωρίσουν οι μαθητές την δική τους ταυτότητα και την ταυτότητα των άλλων, να αποκτήσουν ανοχή στην διαφορετικότητα, να επικεντρωθούν στα θετικά στοιχεία της ταυτότητας και να αναπτύξουν ενσυναίσθηση, που είναι πολύ βασικό.

Επομένως, η θετική ανταπόκριση των μαθητών σε δραστηριότητες όπως αυτές, οι οποίες είναι ενδεικτικές - έχουμε κάνει περισσότερες σε βάθος χρόνου, συντελεί στην σταδιακή προσαρμογή και την ενεργή συμμετοχή τους στη σχολική ζωή. Άρα κατά τη γνώμη μου, οι μαθητές δεν θα επιδιώκουν να φύγουν, αλλά να παραμείνουν σε ένα σχολικό περιβάλλον στο οποίο νιώθουν ότι ανήκουν πλήρως, ως ισότιμα μέλη.

«Πρόληψη πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης - Preventing Early school leaving»

κ. Αγγελική Καρανάσιου, Διευθύντρια ΕΠΑΣ Καβάλας, Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Καβάλας

Θα ήθελα πρώτα από όλα να ευχαριστήσω την κυρία Ξαρχουλάκου, είχαμε μια πάρα πολύ γόνιμη συνεργασία όλο αυτό το διάστημα.

Είμαι Διευθύντρια στην ΕΠΑΣ Καβάλας και εκπροσωπώ την Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση στο πρόγραμμα Comenius - Regio με θέμα «Preventing Early School Leaving». Φέτος είναι η δεύτερη χρονιά του προγράμματος.

Δεν έχουμε πια το σχολείο που αγκομαχεί να φέρει σε πέρας την σύμπραξη. Επικεφαλής τίθεται μια τοπική περιφερειακή εκπαιδευτική Αρχή, η οποία σηκώνει το βάρος του συντονισμού σε κάθε μία από τις δύο Περιφέρειες, είναι διμερής, μία στην Ελλάδα, μία στο εξωτερικό και από κάτω έχουμε μέσα στην εταιρική σχέση, τουλάχιστον ένα σχολείο και τουλάχιστον έναν άλλο φορέα που κάνει τη διαφορά. Μπορεί να είναι οτιδήποτε ο άλλος φορέας. Από Εμπορικό Επαγγελματικό Επιμελητήριο και επιχείρηση, μέχρι μουσείο, Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων, βιβλιοθήκη, το σύμπαν και αυτό είναι το ενδιαφέρον σε αυτές τις συμπράξεις, οι οποίες θα υπάρχουν και στο Erasmus+.

Θα σας αναφέρω την περίληψη του σχεδίου μας και πώς ξεκίνησε η ιδέα για να υλοποιήσουμε αυτό το πρόγραμμα. Πρόσφατη έρευνα δείχνει ότι σχεδόν ένα μεγάλο ποσοστό δεν ολοκληρώνει την υποχρεωτική εκπαίδευση. Η πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου είναι ένα επείγον και σοβαρό πρόβλημα τόσο για τα άτομα όσο και για την κοινωνία στο σύνολό της. Το πρόγραμμα προωθεί την κατανόηση των στρατηγικών που αναπτύσσονται για την καταπολέμηση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου, προκειμένου να αναπτύξει μια κοινή στρατηγική για την πρόληψη του φαινομένου.

Βασίζεται στις βέλτιστες πρακτικές σε Ευρωπαϊκό επίπεδο και στην ολιστική μέθοδο. Με την δημιουργία εργατολογίων προετοιμάζει ένα σχέδιο δράσης το οποίο περιλαμβάνει ένα ακαδημαϊκό πρόγραμμα στήριξης στα πλαίσια του σχολείου, της οικογένειας, της κατάρτισης και τις αξίες της σχολικής εκπαίδευσης. Δημιουργεί επιστολές και σχεδιάζει επισκέψεις στο σπίτι, οργανώνει την διαχείριση των προβλημάτων συμπεριφοράς, την ψυχολογική υποστήριξη και την αξιοποίηση των δεξιοτήτων. Ομάδα στόχος είναι οι μαθητές στην Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και ιδιαίτερα της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης. Αναπτύσσει τέλος, κατευθυντήριες γραμμές, με έναν οδηγό εφαρμογής για τους εκπαιδευτικούς και ενημερωτικά φυλλάδια για τις οικογένειες.

Συντονιστές του προγράμματος είναι η Διεύθυνση Εθνικής Εκπαίδευσης της επαρχίας Μερσίν στην Τουρκία, ταυτόχρονα συμμετέχει ένα σχολείο Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης (Çapar Ayvadedigi İlkogretim Okulu), ένα σχολείο Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης (Mezitli Teknik ve Endustri Meslek Lisesi) και το Μεσογειακό Κέντρο Ερευνών και Καθοδήγησης (Akdeniz Rehberlik ve Arastirma Merkezi). Από την πλευρά της Ελλάδας συμμετέχει: η Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Καβάλας, η ΕΠΑΣ Καβάλας, το ΣΕΚ Καβάλας (το οποίο μετονομάστηκε σε ΕΕΚ) και ο Δήμος Καβάλας.

Η πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου είναι η έννοια που αναφέρεται στην διαδικασία της παραίτησης ενός μαθητή από το σχολείο. Οι περιπτώσεις πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου σε χώρες όπως η Τουρκία και η Ελλάδα, εξακολουθούν να είναι μια πληγή για τις κοινωνίες και τον πολιτισμό, γιατί κάθε ζωή είναι σημαντική και κάθε όνειρο είναι πολύτιμο.

Παρ' όλο που οι δυτικές κοινωνίες έχουν κατορθώσει να νομοθετήσουν την τυπική ισότητα ευκαιριών στην πρόσβαση στις βαθμίδες της εκπαίδευσης, ένα βαθύ χάσμα ανοίγεται ανάμεσα σε αυτούς που διαβαίνουν επιτυχώς τα σκαλοπάτια της εκπαιδευτικής σταδιοδρομίας και εκείνους για τους οποίους οι πόρτες του εκπαιδευτικού συστήματος κλείνουν οριστικά.

Την ίδια στιγμή, ενώ όλοι μιλούν για την ποιότητα, την εκπαιδευτική αποτελεσματικότητα, τις καινοτομίες, την κουλτούρα και τον πολιτισμό του ψηφιακού μέλλοντος, κάποιες χιλιάδες παιδιά και έφηβοι αποχωρούν αθόρυβα από τις αίθουσες και τα σχολικά προαύλια, ακολουθώντας σιωπηλά μια νομοτελειακή πορεία υποταγής σε ένα σκληρό κοινωνικό πεπρωμένο. Την πρόωρη απομάκρυνσή τους από το προστατευμένο περιβάλλον του σχολείου.

Το ποσοστό διαρροής και εγκατάλειψης είναι πολύ μεγάλο στην Τουρκία και κυρίως αφορά τα κορίτσια. Από αυτά που μας έχουν πει οι εταίροι μας, τα κορίτσια πολλές φορές αναγκάζονται από τις οικογένειές τους να εγκαταλείψουν το σχολείο, για λόγους θρησκευτικούς και παραδόσεων, να παντρευτούν και να δημιουργήσουν οικογένεια σε μικρή ηλικία, για αυτό και αυτοί έχουν υιοθετήσει ένα σύστημα άμεσης παρέμβασης από την πρώτη μέρα που το παιδί δεν θα παρουσιαστεί στο σχολείο, με ψυχολόγους, με τον Διευθυντή του σχολείου και με τον υπεύθυνο καθηγητή. Παρεμβαίνουν άμεσα και είναι πάρα πολύ οργανωμένοι σε αυτό το κομμάτι «στέλνοντας επιστολές προς τις οικογένειες των παιδιών» και «με επισκέψεις το σπίτι» προσπαθούν να αποφύγουν την σχολική διαρροή.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της EUROSTAT το 2011 βλέπουμε ότι στο 13,1% είναι η διαρροή στην Ελλάδα με στόχο να κατέβει στο 10%. Βέβαια η Ελλάδα, από ότι βλέπουμε, είναι σε καλό επίπεδο ακόμη σε σχέση με άλλες χώρες της Ευρώπης. Υπάρχει όμως ένα έντονο πρόβλημα στην τεχνική εκπαίδευση. Εγώ προέρχομαι από την τεχνική εκπαίδευση και παρακολουθώ τα στοιχεία των μαθητών που εγκαταλείπουν το σχολείο, τα οποία κάθε χρόνο είναι και πιο αυξημένα.

Όταν μιλάμε για την πρόωρη σχολική εγκατάλειψη, κυρίως αναφερόμαστε στην υποχρεωτική εκπαίδευση και δεν έχουμε πολλά στοιχεία για τα παιδιά που είναι πάνω από 16 ετών, αλλά σύμφωνα με τα στοιχεία της EUROSTAT βλέπουμε ότι υπάρχει αρκετά μεγάλη διαρροή στις ηλικίες από 16 έως 29 ετών. Η Ελλάδα βρίσκεται σε καλό επίπεδο ακόμη, βλέπουμε όμως ότι η Τουρκία και η Ισπανία έχουν ένα πολύ αυξημένο ποσοστό διαρροής.

Έως τώρα δεν είχαμε, τουλάχιστον στο Νομό Καβάλας, μεγάλο ποσοστό διαρροής. Ζητώντας στοιχεία από τους Διευθυντές των σχολικών μονάδων και για τα προηγούμενα χρόνια, διαπιστώσαμε ότι είχαμε χαμηλά ποσοστά, αλλά πέρυσι και φέτος τα ποσοστά που μας έδωσαν βλέπουμε ότι είναι πολύ αυξημένα. Διαπιστώσαμε ότι λόγω του οικονομικού προβλήματος που υπάρχει, οι οικογένειες δεν μπορούν να υποστηρίξουν τα παιδιά τους με μαθήματα φροντιστηριακά, αλλά ούτε μερικές φορές να τους πληρώσουν ακόμη και το εισιτήριό τους για να έρθουν στο σχολείο, να πάρουν το πρωινό τους και να μπορέσουν έτσι να παρακολουθήσουν τα μαθήματά τους.

Σύμφωνα με τα στοιχεία, στο Νομό Καβάλας τη μεγαλύτερη διαρροή όσον αφορά την υποχρεωτική εκπαίδευση την παρουσιάζει το Γυμνάσιο Κεραμωτής με 21 μαθητές λόγω του πληθυσμού Ρομά, που κατοικεί στη γύρω περιοχή και το Γυμνάσιο Ελευθερούπολης με 13 μαθητές λόγω του ότι πολλοί οικονομικοί μετανάστες κατοικούν στην γύρω περιοχή.

Στην ΕΠΑΣ την προηγούμενη χρονιά διέκοψαν 33 μαθητές, αλλά ήταν κυρίως ενήλικες, οπότε δεν ήταν μέσα στα ποσοστά της υποχρεωτικής εκπαίδευσης.

Το 1^ο ΕΠΑΛ έχει διαρροή με 16 μαθητές στην φετινή χρονιά, πολύ μεγαλύτερο ποσοστό από την προηγούμενη, το 2^ο Εσπερινό ΕΠΑΛ έχει μεγάλη διαρροή γύρω στους 40 μαθητές αλλά και αυτό είναι σχολείο με ενήλικες μαθητές και το 4^ο ΕΠΑΛ έχει διαρροή με 19 μαθητές, αλλά είναι σχολείο που επλήγη λόγω των ειδικοτήτων και των εκπαιδευτικών που βγήκαν στη διαθεσιμότητα.

Το πρόγραμμά μας, που έχει τίτλο «Preventing early school leaving», φιλοδοξεί να συμβάλει στον επιπλέον περιορισμό του φαινομένου της πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης.

Για το πρόγραμμα προτάθηκαν 27 λογότυπα και επιλέχθηκε ένα. Δημιουργήθηκε επίσης ιστοσελίδα με όλο το υλικό, αφίσες, προσκλήσεις για τις ημερίδες (εκπαιδευτικών και γονέων) και φυλλάδια για γονείς και μαθητές. Το πρόγραμμα ξεκίνησε με μια ενημερωτική ημερίδα για τους εκπαιδευτικούς στην οποία συμπληρώθηκε ένα ερωτηματολόγιο για το κατά πόσο είναι ενημερωμένοι σχετικά με το θέμα της σχολικής διαρροής και αν έχουν την δυνατότητα να διαγνώσουν το πρόβλημα. Έγινε στατιστική ανάλυση και επεξεργασία των αποτελεσμάτων. Τα συμπεράσματα της ανάλυσης είναι ότι οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι είναι μέτρια ενημερωμένοι σχετικά με το θέμα της σχολικής διαρροής και ότι στη μεγάλη τους πλειοψηφία έχουν την ικανότητα να διαγνώσουν περιπτώσεις επικείμενης σχολικής διαρροής. Εκτιμούν επίσης ότι η σχετική επιμόρφωση είναι πολύ έως πάρα πολύ απαραίτητη.

Από τους παράγοντες που θεωρούμε ότι συμβάλλουν στην πρόωρη σχολική εγκατάλειψη, σημαντικότερος αποδεικνύεται η παραμέληση - εγκατάλειψη μαθητή/τριας από τους γονείς του/της και ακολουθούν κατά σειρά οι κακές ενδοοικογενειακές σχέσεις, οι κακές παρέες, η επανάληψη τάξεων, η απουσία οικογενειακής παρώθησης για σπουδές, τα ψυχολογικά προβλήματα των μαθητών και η χρήση ουσιών όπως αλκοόλ, ναρκωτικά κλπ.

Τέλος, ως λιγότερο σημαντικοί παράγοντες εκτιμούμε ότι είναι η μεγάλη απόσταση της σχολικής μονάδας από το σπίτι, η περιοχή κατοικίας και τα θρησκευτικά πιστεύω των μαθητών, με τελευταίο στη σειρά τον ανταγωνισμό μεταξύ μαθητών.

Στα πλαίσια του προγράμματος έγινε μία ημερίδα γονέων με την υποστήριξη ψυχολόγου. Επίσης έχουμε συνεργασία με τον ΟΚΑΝΑ και τους ψυχολόγους που εργάζονται εκεί, οι οποίοι μας υποστηρίζουν σε όλα τα θέματα. Στην ημερίδα γονέων διανεμήθηκε ένα ερωτηματολόγιο για τους γονείς στο οποίο έγινε διερεύνηση των απόψεων για τις θέσεις που έχουν γύρω από τη σχολική εγκατάλειψη.

Επίσης δημιουργήσαμε ένα ερωτηματολόγιο για τους μαθητές, το οποίο θα συμπληρώνεται στις αρχές του σχολικού έτους για να εντοπίζονται οι τυχόν επικείμενες περιπτώσεις πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης.

Όλο αυτό το υλικό θα μπορεί κάποιος να το βρει στην ιστοσελίδα της ΔΔΕ Καβάλας, στην σελίδα του Δήμου Καβάλας και στην κεντρική σελίδα του προγράμματος. Στις σελίδες αυτές θα έχουμε την δυνατότητα να προσθέτουμε στοιχεία και μετά το πέρας του προγράμματος γιατί δημιουργήθηκαν με τέτοιο τρόπο ούτως ώστε να είναι προβάσιμες και στο μέλλον.

Όλα τα ερωτηματολόγια για εκπαιδευτικούς, γονείς, μαθητές και όλο το υλικό θα αποσταλεί στις σχολικές μονάδες της περιοχής μας, αλλά φυσικά θα είναι διαθέσιμα και για όλα τα σχολεία στην υπόλοιπη Ελλάδα. Το υλικό θα βρίσκεται σε μορφή pdf και θα είναι εύκολο να το κατεβάσει και να το χρησιμοποιήσει όποια σχολική μονάδα το χρειάζεται.

Επίσης έχουμε δημιουργήσει έντυπο υλικό (αφίσες, φυλλάδια) για γονείς και μαθητές με tips και μία σειρά από 4 (τέσσερις) επιστολές οι οποίες απευθύνονται προς την οικογένεια του μαθητή με στόχο να παραμείνει ο μαθητής στο σχολείο.

Αρχικά δίνεται στον γονέα μια επιστολή η οποία περιγράφει τις νομικές ευθύνες, τον αριθμό των απουσιών (δικαιολογημένες, αδικαιολόγητες), κατόπιν τον ενημερώνουμε για τις απουσίες, του ζητάμε να αιτιολογηθούν, του εξηγούμε τις επιπτώσεις που θα έχει ο μαθητής και τέλος του ζητάμε μια επικοινωνία με το σχολείο. Όλες οι επιστολές αυτές και οι διαφορετικές περιπτώσεις θα διαχειρίζονται σε έναν πίνακα υποθέσεων στον οποίο θα καταγράφουμε τις ενέργειες και τα αποτελέσματα.

Σε μια δεύτερη επιστολή πληροφορούμε πάλι τους γονείς, αναφέρουμε τις νομικές κυρώσεις, δεσμευόμαστε για συνεργασία και τα λοιπά και στο τέλος εάν δούμε ότι δεν ανταποκρίνονται, μπορούμε να τους πούμε ότι θα πληρώσουν κάποιο πρόστιμο ή ότι θα παρέμβουμε με τον ψυχολόγο - κοινωνιολόγο σε κάποια επίσκεψη στο σπίτι.

Επίσης ο Δήμος μπορεί να βοηθήσει με ψυχολόγους προς αυτή την κατεύθυνση αφού πληροφορηθεί από το σχολείο για το πρόβλημα που υπάρχει.

Έχουμε δημιουργήσει επίσης έναν **οδηγό με κατευθυντήριες γραμμές**, για την πρόληψη της σχολικής εγκατάλειψης. Ο σκοπός αυτού του οδηγού είναι να παρέχει στους εκπαιδευτικούς **συστάσεις για την αντιμετώπιση της πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης**. Επικεντρώνεται κυρίως σε πρακτικές που τα σχολεία μπορούν να εφαρμόσουν για να μειώσουν αυτό το πρόβλημα. Στον οδηγό αναφέρονται οι αρμοδιότητες των σχολείων και κάποιες συστάσεις για το τι πρέπει να κάνουμε και πώς μπορούν να λειτουργήσουν.

Επίσης, μέσα στα πλαίσια του προγράμματος ήταν και οι επισκέψεις στο σπίτι. Εμείς βέβαια δεν έχουμε το δικαίωμα βάσει νόμου να επισκεφτούμε κάποια οικογένεια, γι' αυτό συνεργαστήκαμε με το Γυμνάσιο Κεραμωτής, το οποίο παρουσιάζει μεγάλη διαρροή λόγω των οικισμών Ρομά που υπάρχουν στην γύρω περιοχή. Εκεί υπάρχει ένα ιατροκοινωνικό κέντρο το οποίο συνεργάζεται μαζί τους και το οποίο διαθέτει ψυχολόγο, η οποία είναι αρμόδια να κάνει τέτοιου είδους παρεμβάσεις.

Σε συνεργασία με την ψυχολόγο, τον Διευθυντή του σχολείου Κεραμωτής, τον σύλλογο των καθηγητών και τον Διευθυντή Εκπαίδευσης έγιναν παρεμβάσεις στους μαθητές στους οποίους διαγνώστηκε ότι κινδυνεύουν να εγκαταλείψουν το σχολείο.

Μετά από επίσκεψη που κάναμε σε ώρες λειτουργίας σχολείου στην περιοχή που κατοικούν Ρομά, διαπιστώθηκε ότι υπήρχαν αρκετοί μαθητές που βρίσκονταν στα σπίτια τους και όχι στο σχολείο τους (τους συναντήσαμε στο δρόμο, σε πάρκο, σε αυλές σπιτιών). Η ψυχολόγος που ασχολείται με το θέμα επισταμένως μας πληροφόρησε ότι το ιατροκοινωνικό κέντρο παρέχει πρόσθετη βοήθεια με ενισχυτική διδασκαλία στα παιδιά αυτά και επαφές με τις οικογένειές τους, αλλά χωρίς ιδιαίτερα θετικά αποτελέσματα.

Η ΔΔΕ Καβάλας έχει ξεκινήσει επιμορφωτικά σεμινάρια στους εκπαιδευτικούς για το πώς θα εφαρμόσουν και θα χρησιμοποιήσουν τον οδηγό.

Έως τώρα έχουμε πραγματοποιήσει 6 τοπικές συναντήσεις και 4 διεθνείς. Έχουμε δημιουργήσει επίσης και ένα ερωτηματολόγιο αξιολόγησης του προγράμματος, για να δούμε αν έχουν επιτευχθεί οι στόχοι του.

Επίσης και σε προηγούμενα Ευρωπαϊκά προγράμματα Grundtvig «Hands On Help» και Comenius «Physical and sports activities in different environments» σαν στόχο είχαμε πάντα την πρόληψη της πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης.

4 «Καινοτόμες Δράσεις - Προτάσεις στο πλαίσιο της θεματικής του Ευρωπαϊκού Προγράμματος»

κ. Άννα Φιλίνη - Λασκαράκη, εκπαιδευτικός ΠΕ 05, υπεύθυνη Πολυμερούς Σχολικής Σύμπραξης Comenius, 5^ο Γυμνάσιο Αλεξανδρούπολης

Θα ευχαριστήσω αρχικά την Εθνική Μονάδα για την πρόσκληση που είχαμε και θα προσπαθήσω να είμαι σύντομη. Θα αναφερθώ κυρίως στις δράσεις, που παρουσιάσαμε τον Ιούνιο στους συνεργάτες μας του ευρωπαϊκού προγράμματος στο χώρο του σχολείου μας, και αφορούν το σχολικό έτος 2013-2014.

Όσον αφορά το προηγούμενο έτος, θα αναφερθώ, εν συντομία, στις δράσεις μας, διότι από ότι παρακολούθησα, έγινε αναφορά από τα προηγούμενα σχολεία. Είχαμε οπωσδήποτε ερωτηματολόγιο, το οποίο απαιτεί τον δικό του χρόνο. Όμως εκείνο, που πρέπει να πω οπωσδήποτε και να τονίσω, είναι η μεγάλη συμμετοχή, η αθρόα συμμετοχή των γονέων, με τον εκπρόσωπο του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων, τον Αντιπρόεδρο συγκεκριμένα, ο οποίος ασχολήθηκε ειδικά με την ομάδα και το πρόγραμμά μας. Έδωσαν συγκεντρωτικές απαντήσεις όσον αφορά το ερωτηματολόγιο, το οποίο ήταν χωρισμένο σε δύο τμήματα, την έρευνα και το

προσωπικό ερωτηματολόγιο. Είναι πολύ εκτενές και έχει αναρτηθεί στην ιστοσελίδα του σχολείου. Επίσης πολύ σημαντικό ήταν ένα μικρό τμήμα, ένα course που δημιουργήσαμε, στην γαλλική γλώσσα - το πρόγραμμα είναι στην γαλλική γλώσσα - όπου συμμετείχαν πολλά παιδιά, ενισχυτικά για την γαλλική γλώσσα. Πήγε πάρα πολύ καλά, είχαμε αθρόα συμμετοχή και καμία διακοπή. Ήταν πολύ λίγα τα παιδάκια που απουσίασαν στην διάρκεια του σχολικού έτους.

Ταυτόχρονα, δούλεψα με την υπεύθυνη του ΚΕΣΥΠ, του Κέντρου Επαγγελματικού Προσανατολισμού και Συμβουλευτικής Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Νομού Έβρου, την οποία την ευχαριστώ για την συνεργασία της, διότι μου έδωσε όλη την έρευνα και τα αποτελέσματα του ΚΕΣΥΠ μέχρι σήμερα, για να μπορέσουμε να καταλήξουμε στις δράσεις που θα παρουσιάσουμε φέτος.

Επίσης πρέπει να σας πω το εξής, ότι ο γαλλικός τίτλος του ευρωπαϊκού προγράμματος περιέχει τη λέξη «décrochage» που σημαίνει - όσο και αν φαίνεται έτσι απλό - όταν αποσπούμε το ακουστικό πάνω από τη συσκευή του τηλεφώνου. Καταλαβαίνετε, αυτή η απαγκίστρωση. Λοιπόν, τι θέλαμε εμείς να κάνουμε; Επειδή, όλοι οι εταίροι δηλώσαμε στην πρώτη συνάντηση, παθητική διαρροή, όσον αφορά τα σχολεία μας, για αυτό και κάναμε μία ελληνική απόδοση του τίτλου του προγράμματος, «*η Σχολική Επιτυχία-Αποτυχία μάς αφορά όλους*» και θα το καταλάβετε στην συνέχεια με την παρουσίαση, ότι επιτυχημένοι μαθητές δεν επιτυγχάνουν στον επαγγελματικό τομέα και αυτό που πάλι θεωρούμε αποτυχία, δεν είναι πάντα αποτυχία ενός μαθητή. Μπορεί πολύ εύκολα, με την δική μας προσπάθεια, να γίνει επιτυχία, ούτως ώστε να έχουμε και ευτυχισμένους μαθητές, γεμάτα σχολεία και αργότερα πετυχημένους νέους, σπουδαστές και επαγγελματίες.

Η δράση μας είναι η σημασία της πληροφόρησης στη μείωση της σχολικής διαρροής. Το καθοριστικό βήμα στις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές επιλογές των μαθητών, είναι η λήψη απόφασης. Τι είναι η λήψη απόφασης; Είναι συνδυασμός αυτογνωσίας και έγκαιρης πληροφόρησης. Το να συνεχίσει ή να παρατήσει κανείς το σχολείο,

είναι μία απόφαση. Η **σωστή πληροφόρηση** μπορεί να αποτρέψει την διαρροή με την απόφαση παραμονής στο σχολείο, ίσως σε άλλου τύπου σχολείο.

Οι ατομικές πληροφορίες βοηθούν τον μαθητή να κατανοήσει σε τι διαφέρει και να αποδεχθεί τον εαυτό του, να δημιουργήσει ολοκληρωμένη προσωπικότητα, να αντιληφθεί προβλήματα που πιθανώς αντιμετωπίζει, να δημιουργήσει υγιείς σχέσεις, να διαχειριστεί και να αποφύγει την απόρριψη στο σχολείο.

Ο βαθμός και η ποιότητα πληροφόρησης σχετικά με ένα θέμα, βοηθά τον μαθητή να αυξάνει τη γνώση του σχετικά με το συγκεκριμένο θέμα, να διευρύνει τους ορίζοντές του και να συνειδητοποιεί τα εμπόδια και τις δυσκολίες που προκύπτουν, να ξεκαθαρίζει τους στόχους του, να χαράσσει το σχέδιο της ζωής του. Να γνωρίζει την εγκυρότητα της πληροφορίας. Να επιλέγει την κατάλληλη πληροφορία και να την αξιοποιεί για το συγκεκριμένο θέμα. Να αναπτύσσει τη δεξιότητα ενεργούς αναζήτησης. Σας φαίνονται πολλά, δεν είναι απίθανο όμως, μπορούν να υλοποιηθούν. Να διευρύνει τις επιλογές του και τις εναλλακτικές λύσεις που έχει στη διάθεσή του, να αυξάνει την αυτοπεποίθησή του και να γίνει περισσότερο υπεύθυνος για τις αποφάσεις και τις πράξεις του, να παίρνει σωστές αποφάσεις. Ο βαθμός και η ποιότητα πληροφόρησης επηρεάζει τις σκέψεις, τις εκτιμήσεις, τις στάσεις και την συμπεριφορά του.

Όσον αφορά την **κοινωνική πληροφόρηση** και την συναισθηματική νοημοσύνη, εδώ μιλάμε για την αυτογνωσία και τις κοινωνικές δεξιότητες και πραγματικά έχουμε συναντήσει το φαινόμενο, εκείνοι που είχαν τις υψηλότερες επιδόσεις στο σχολείο δεν είναι οπωσδήποτε περισσότερο επιτυχημένοι, σε σύγκριση με συμμαθητές τους με χαμηλότερες επιδόσεις, στην πορεία της ζωής τους.

Οι **κοινωνικές ικανότητες** που αποκτήθηκαν κατά την παιδική ηλικία, όπως η ικανότητα να αντιμετωπίζει κανείς τις αναποδιές, να ελέγχει τα συναισθήματά του και να τα πηγαινέει καλά με τους ανθρώπους, αλλά και η **λήψη σωστών αποφάσεων**, ήταν αυτές που έπαιξαν τον σπουδαιότερο ρόλο για την μετέπειτα εικόνα και κατάσταση του μαθητή φυσικά.

Ο μαθητής θα πρέπει στο τέλος να γίνει πιο ενεργός, να αναζητά ενεργά τις πληροφορίες και να τις αναλύει κριτικά, να αναπτύξει μια ενεργητική στάση για τα όσα συμβαίνουν γύρω του, κριτική και κοινωνική ενημέρωση, ποιος λέει τι και γιατί.

Οι δράσεις, που προτείνουμε, είναι: **Ημερίδα επαγγελματικού προσανατολισμού και πληροφόρησης**, την οποία την έχουμε ήδη καθορίσει για τις 9 Απριλίου (Τετάρτη απόγευμα). Θα κληθούν με προσωπική, ηλεκτρονική και έντυπη πρόσκληση (πρόγραμμα της ημερίδας) εκπαιδευτικοί, γονείς και μαθητές. Αφορά οπωσδήποτε όλα τα σχολεία της Αλεξανδρούπολης, της πόλης των Φερών, μέχρι και το Τυχερό και όλους τους φορείς. Αρχικά, θα γίνει παρουσίαση του Ευρωπαϊκού προγράμματος Comenius και θα ακολουθήσουν οι ομιλητές. Οφείλω να σας πω ότι με το πρόγραμμα Comenius πραγματικά είδαμε μεγάλο ενδιαφέρον από την πλευρά των γονέων και πιστεύουμε ότι θα έχουμε αθρόα συμμετοχή. Το πρόγραμμα θα το καταρτίσουμε λίγο διάστημα πριν, γιατί περιμένουμε και τις εξελίξεις στην εκπαίδευση και τις αλλαγές, με την υπεύθυνη του ΚΕΣΥΠ. Το θέμα θα είναι «**Πληροφόρηση σχετικά με τις Εκπαιδευτικές Επιλογές**»: Γενικό Λύκειο, ΕΠΑΛ, ΕΠΑΣ, τομείς και ειδικότητες ΕΠΑΛ της περιοχής, Ανώτερες και Ανώτατες σπουδές ΑΕΙ-ΤΕΙ, επαγγέλματα, αγορά εργασίας.

Όλα αυτά θα αναφερθούν, αλλά θα υπάρχει περιθώριο ερωτημάτων και απαντήσεων και θα είναι μία αρχή για την τρίτη δράση, (θα αναφερθώ λίγο μετά στη δεύτερη) που είναι η **συμβουλευτική στήριξη** των μαθητών, προκειμένου να πάρουν τις καλύτερες αποφάσεις για το μέλλον τους, με **Ατομική Συμβουλευτική** που πραγματοποιείται στο ΚΕΣΥΠ. Αυτή γίνεται κάθε Δευτέρα και Τετάρτη όπου οι υπεύθυνοι του ΚΕΣΥΠ και συμβουλευτικής βρίσκονται στον χώρο του ΚΕΣΥΠ 17.00 με 19.00. Πιστεύω ότι θα πάρουν μέρος πολλά παιδιά από την ομάδα Comenius

και ελπίζω όλα τα παιδιά και αυτό διότι έχω κάνει μια εμβόλιμη δράση, ένα πρόγραμμα αγωγής σταδιοδρομίας, με θέμα «Δημιουργώ τον ατομικό φάκελο δεξιοτήτων μου» το e-portfolio.

Σε αυτό μετέχουν και παιδιά της ομάδας Comenius, αλλά και παιδιά από όλο το σχολείο, με στόχο στο τέλος να καταλήξουμε, αφού περάσουμε από την άτυπη, στην τυπική και την εμπειρική ή βιωματική μάθηση, να έχουν την προσωπική τους εικόνα. Να ξέρουν την προσωπικότητά τους, όπως είναι σήμερα, την στιγμή που θα γίνει αυτό, και οπωσδήποτε μετά από την επικοινωνία με την υπεύθυνη, θα καταλήξουν σε ποιο ή ποια επαγγέλματα μπορούν να ακολουθήσουν.

Η τρίτη δράση η οποία θα γίνει στους κόλπους του σχολείου, είναι με την Γ' τάξη που διδάσκεται το μάθημα του επαγγελματικού προσανατολισμού μία φορά την εβδομάδα, όπου εκεί θα κάνουμε **το τεστ επαγγελματικού προσανατολισμού** και φυσικά αυτό θα το επεξεργαστούμε και τα παιδιά θα πάρουν τις απαντήσεις τους. Όσα θέλουν επώνυμο – θα προσπαθήσουμε να είναι επώνυμο. Αν κάπου έχουμε αντιδράσεις φυσικά, θα καταγραφούν και θα δούμε πώς θα εξελιχθεί.

Και η τέταρτη δράση είναι θεσμοθετημένη, είναι οι «**Μέρες Σταδιοδρομίας**» στο τέλος της σχολικής χρονιάς, δίδεται πάντοτε μία σχολική ημέρα εξ' ολόκληρου. Εκεί καλούμε επαγγελματίες και όσους θα δεχθούν φυσικά να έρθουν στο σχολείο με την φυσική παρουσία και τα προϊόντα τους, με κοινό κυρίως μαθητές αλλά και όσους από τους γονείς μπορούν να έρθουν (γιατί θα είναι εργάσιμη ημέρα), για να πληροφορηθούν σχετικά με την επαγγελματική δράση των συγκεκριμένων, στην περιοχή μας.

Δεν θα ήθελα να μείνω παραπάνω εδώ, διότι θέλω να αναφερθώ επίσης στην έκθεση που καταθέσαμε τον Ιούνιο στην Εθνική Μονάδα, μία εμβόλιμη θα έλεγα επίσης δράση, με τον Σύμβουλο Ειδικής Αγωγής, ο οποίος τώρα έχει παραιτηθεί πλέον και ασχολείται με τον ακαδημαϊκό τομέα.

«**Ένταξη μαθητών με δυσκολίες μάθησης και δυσλεξία στο Γενικό Σχολείο**»

Θα σας πω πώς προέκυψε. Εκτιμώ ότι είναι πολύ σημαντικό και μου έκανε ιδιαίτερη εντύπωση. Τον Απρίλιο στην συνάντηση που είχαμε στην Τουρκία, οι συνεργάτες μας, συγκεκριμένα η γαλλική ομάδα, μαθητές και υπεύθυνος, παρουσίασαν μία μικρή δράση σε σχέση με τις δυσκολίες μάθησης και τη δυσλεξία.

Πήρα την ευκαιρία να τους αναφέρω ότι σε εμάς είναι θεσμοθετημένο και παρατήρησα κάποια έκπληξη. Έτσι λοιπόν, τον Ιούνιο, πάλι με τη βοήθεια του Συμβούλου, μου έδωσε όλη τη νομοθεσία, απέσπασα τα κομμάτια εκείνα φυσικά που τρέχουν για το Γυμνάσιο, είμαστε το 5^ο Γυμνάσιο - και είναι διαφορετικά τα πράγματα σε ένα Γυμνάσιο - είναι ευκολότερα νομίζω. Έκανα αναφορά στη νομοθεσία που ισχύει σήμερα στην Ελλάδα και έχει ισχύ - είναι πάρα πολύ σημαντικό αυτό - μέχρι την ηλικία των 24 ετών. Καταλαβαίνετε πόσο σημαντικό είναι, για τα άτομα εκείνα, όταν έχουν μια τόσο καλή αντιμετώπιση, το να συνεχίσουν το σχολείο, να έχουν ενθάρρυνση και να μπορέσουν αργότερα να έχουν επαγγελματική αποκατάσταση ή ακόμα να κάνουν καριέρα (Νόμος 3699/2008 και συγκεκριμένα το άρθρο 6).

Εμείς τα εφαρμόζουμε όλα στο σχολείο, όλη τη νομοθεσία, ακριβώς όπως πρέπει να γίνει, με τα τμήματα ένταξης, τον τρόπο εξέτασης των μαθητών, την ενημέρωση των γονέων και οπωσδήποτε τις γνωματεύσεις. Να είμαστε σωστά ενημερωμένοι, να υπάρχουν οι γνωματεύσεις και όλα όσα υποδεικνύουν, να εφαρμόζονται.

Εκείνο που καταλήξαμε να προτείνουμε και εφαρμόζεται στο σχολείο, ήδη τρέχει, είναι η υποστήριξη των εκπαιδευτικών γενικής εκπαίδευσης σε θέματα συμβουλευτικής των γονέων μαθητών, με δυσκολίες μάθησης. Πρέπει οι ίδιοι εμείς οι εκπαιδευτικοί να είμαστε πολύ καλά ενημερωμένοι και επιπλέον να υπάρχει επικοινωνία με τους γονείς, να ξέρουμε ακριβώς περί τίνος πρόκειται. Όχι τυπικά, παίρνουμε μία γνωμάτευση, την παραδίδουμε, κατοχυρώνουμε την εξέταση του παιδιού μας και τελειώνει. Δεν είναι έτσι τα πράγματα, είναι πιο σύνθετα.

Επίσης, όσον αφορά τους μαθητές με δυσκολίες μάθησης, είναι υπόθεση όλων και για τον λόγο αυτό προτείνεται η ενημέρωση του Συλλόγου των Διδασκόντων της σχολικής μονάδας, καθ' όλο το έτος και μάλιστα μία φορά το μήνα.

Αυτές είναι οι προτάσεις μας με στόχο φυσικά την μείωση του φαινομένου της σχολικής διαρροής, τη δυνατότητα κοινωνικής ένταξης, το δικαίωμα στην εκπαίδευση και στην εργασία.

«Σχολική Διαρροή στην Ελλάδα: Όφεις τοπικών και κοινωνικών ανισοτήτων»

δρ. Μανώλης Κουτούζης, Υπεύθυνος Τομέα Προγραμμάτων και Ερευνών του ΚΑΝΕΠ/ΓΣΕΕ, Επίκουρος Καθηγητής Ευρωπαϊκού Πανεπιστημίου Κύπρου

Θα ήθελα ξεκινώντας, να ευχαριστήσω και εγώ με τη σειρά μου το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών και την κυρία Ξαρχουλάκου, για την πρόσκληση και τη συνεργασία.

Να ευχαριστήσω ιδιαίτερα την κυρία Μαίρη Νικητάκη, με την οποία έχουμε συνεργαστεί στο παρελθόν σε μια γόνιμη συνεργασία.

Χαίρομαι που είμαι εδώ, χαίρομαι που βρίσκω ανθρώπους γνωστούς, γνωστές φυσιογνωμίες, ανθρώπους με τους οποίους έχουμε διασταυρωθεί σε διάφορα σημεία.

Θα προσπαθήσω να είμαι σύντομος. Ουσιαστικά αυτό το οποίο θα προσπαθήσω να κάνω, είναι να παρουσιάσω στοιχεία, να συνοδεύσω τα στοιχεία με κάποιους προβληματισμούς και μετά να δούμε και κάποιες προτεινόμενες λύσεις σε διάφορα επίπεδα.

Όπως βλέπετε και από τον τίτλο, η βασική θέση την οποία θα προσπαθήσω να αναπτύξω σήμερα, είναι ότι η **σχολική διαρροή**, μεταξύ άλλων, συνδέεται με το ζήτημα των εκπαιδευτικών ανισοτήτων. Προσπαθώντας λοιπόν να τηρήσω και την υπόσχεσή μου, ξεκινάω με στοιχεία.

Σε μια πολύ πρόσφατη δημοσίευση (Kyridis A., Tsakiridou H., Zagkos Ch., Koutouzis M., Tziamtzi Ch, 2011) προσπαθήσαμε να καταγράψουμε τα τελευταία στοιχεία για τη σχολική διαρροή συνολικά στην Ελλάδα. Παρατηρώντας τον χάρτη, συνειδητοποιούμε ότι πράγματι υπάρχουν διαφοροποιήσεις και ανισότητες σε τοπικό επίπεδο. Παρατηρούμε για παράδειγμα ότι υπάρχουν περιοχές με μικρή, με μεσαία και μεγάλη διαρροή, με χαρακτηριστικότερο ίσως παράδειγμα της Δυτικής Αττικής, η οποία απεικονίζεται με το πιο σκούρο χρώμα. Κοιτώντας λοιπόν κανείς μόνο το χάρτη, συνειδητοποιεί ότι το να καταγράψει κανείς ένα φαινόμενο σε εθνικό επίπεδο, είναι ένα πρώτο στοιχείο που δίνει βασικές και χρήσιμες πληροφορίες. Σημειώνω και υπενθυμίζω προηγούμενη εισήγηση στην οποία παρουσιάστηκαν στοιχεία σε εθνικό επίπεδο και πράγματι παρατηρείται πρόοδος σε εθνικό επίπεδο. Ωστόσο, όταν γίνει μια πιο συστηματική διερεύνηση, διαμορφώνεται μια πραγματικότητα η οποία δεν είναι διαφορετική ακριβώς, αλλά εμπλουτίζει νομίζω τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζουμε το φαινόμενο αυτό.

Στη συγκεκριμένη έρευνα που παρουσιάζεται, οι δείκτες διαρροής συνδέονται και με άλλα χαρακτηριστικά, και οικονομικά αλλά και εκπαιδευτικά. Η πρώτη συστάδα, στην οποία περιλαμβάνονται η Δυτική Μακεδονία και η Ροδόπη, φαίνεται ότι χαρακτηρίζονται από καλό υλικοτεχνικό εξοπλισμό, χαμηλό ποσοστό αλλοδαπών, χαμηλά ποσοστά απορριφθέντων μαθητών από τα Δημοτικά, μεγάλο ποσοστό εισαγωγής στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα.

Στη δεύτερη συστάδα ανήκουν οι περισσότερες περιοχές (ενδεικτικά Ιωάννινα, Λάρισα, Εύβοια, Βοιωτία, Αρκαδία). Στη συστάδα αυτή παρατηρούνται λίγο χαμηλότεροι δείκτες (σε σχέση με το μέσο όρο της Ελλάδας) σε υλικοτεχνικό εξοπλισμό, κοντά στο μέσο όρο σε σχέση με τους αλλοδαπούς μαθητές, χαμηλά ποσοστά απορριφθέντων μαθητών σε Δημοτικά, Γυμνάσια και Λύκεια και υψηλό ποσοστό εισαγωγής στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα.

Αντίστοιχα υπάρχουν διακυμάνσεις στις υπόλοιπες περιοχές, όπως φαίνεται στον χάρτη. Παρατηρούμε ότι στη Δυτική Αττική, η οποία φαίνεται ότι, ενώ έχει αρκετά καλά ποσοστά σε σχέση με τον υλικοτεχνικό εξοπλισμό, έχει υψηλό ποσοστό αλλοδαπών μαθητών, το υψηλότερο ποσοστό απορριφθέντων μαθητών, καθώς και χαμηλότερο ποσοστό εισαγωγής στα ΑΕΙ - το χαμηλότερο της χώρας ως προς το μέσο όρο.

Συμπληρωματικά με τα παραπάνω, υπάρχουν και οικονομικά χαρακτηριστικά που συνοδεύουν τα εκπαιδευτικά χαρακτηριστικά και έχουμε λοιπόν έναν χάρτη, ο οποίος μόνο βλέποντάς τον κανείς συνειδητοποιεί ότι υπάρχουν ανισότητες, υπάρχει ανισοκατανομή και τα χαρακτηριστικά της κάθε περιοχής μπορεί κανείς να τα δει, μάλλον να τα προσεγγίσει, βλέποντας και τα οικονομικά αλλά και τα εκπαιδευτικά χαρακτηριστικά.

Συμπληρωματικά με τα παραπάνω παρατίθενται και τα ακόλουθα: 124.445 μαθητές στην περίοδο 2002 - 2008, εγκατέλειψαν αδικαιολόγητα την φοίτησή τους από την υποχρεωτική, 148.480 μαθητές - και προσέξτε το αυτό - διέκοψαν από την ανώτερη δευτεροβάθμια βαθμίδα, από τους οποίους το 21,2% ήταν από το Γενικό Λύκειο και το 78,8% από την Τεχνική και Επαγγελματική Εκπαίδευση.

Είναι λοιπόν φανερό ότι εκτός από την τοπική διάσταση υπάρχουν και άλλες όψεις της ανισότητας. Είναι προφανές ότι στη Τεχνική και Επαγγελματική Εκπαίδευση - και άκουσα με ιδιαίτερο ενδιαφέρον την συνάδελφο από την Καβάλα, η οποία μας είπε για την διαρροή στην Τεχνική και Επαγγελματική Εκπαίδευση - υπάρχουν λοιπόν όχι μόνο τοπικές ανισότητες, αλλά και ανισότητες σε σχέση με την Τεχνική και την Γενική Εκπαίδευση.

Η σχολική διαρροή από την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση είναι πάρα πολύ χαμηλή, όμως αυτό μεταφράζεται σε 3.417 μαθητές, από τους οποίους όμως οι 952 είναι αλλοδαποί, οι 1.898 Ρομά, 49 παλιννοστούντες και 525 με άλλο χαρακτηρισμό. Τα στοιχεία αυτά μάς δείχνουν ότι υπάρχουν και διαφορετικές αναγνώσεις του φαινομένου της διαρροής. Τοπικές, οικονομικές, κοινωνικές και εκπαιδευτικές ανισότητες αποτυπώνονται και στην αποτύπωση της εγκατάλειψης του σχολείου, της μαθητικής διαρροής.

Το γεγονός ότι αποτυπώνονται λοιπόν διαφορετικά χαρακτηριστικά ή αν θέλετε, διαφορετικά χαρακτηριστικά και διάφορες παράμετροι φαίνεται να επηρεάζουν την μαθητική διαρροή, δείχνει ότι τελικά το ζήτημα της μαθητικής διαρροής προφανώς δεν είναι μόνο θέμα ατομικό. Δεν είναι θέμα ικανοτήτων και δεξιοτήτων μόνο, δεν είναι θέμα αυτοεκτίμησης και συναισθηματικής νοημοσύνης μόνο, δεν είναι θέμα ατομικής απόφασης για το αν θα εγκαταλείψω το σχολείο μόνο, αλλά φαίνεται ότι είναι αποτέλεσμα και άλλων παραγόντων που εμπλέκονται.

Εάν λοιπόν είναι έτσι τα πράγματα, υπάρχει το ερώτημα: και τι κάνουμε, πώς το αντιμετωπίζουμε; Μια πρώτη απάντηση είναι ότι θα πρέπει να κατανοήσουμε το φαινόμενο σε όλη του την έκταση και σε όλο του το βάθος. Η χαρτογράφηση και αποτύπωση του προβλήματος, με έμφαση στα χαρακτηριστικά που δείξαμε προηγουμένως, είναι ένα πρώτο βήμα. Ακριβής και λεπτομερής χαρτογράφηση βέβαια δεν είναι η αποτύπωση του εθνικού μέσου όρου. Νομίζω ότι φάνηκε ξεκάθαρα προηγουμένως ότι ο εθνικός μέσος όρος δείχνει όψεις της πραγματικότητας, αλλά δεν αναδεικνύει κάποιες άλλες ιδιαίτερα σημαντικές.

Η χαρτογράφηση λοιπόν, δίνει τη δυνατότητα να κάνεις ουσιαστικές και εδραιωμένες προτάσεις πολιτικής, οι οποίες έχουν τη δυναμική να συνεισφέρουν στην αποτελεσματική αντιμετώπιση της μαθητικής διαρροής. Προσπαθώντας να συστηματοποιήσω αυτά τα οποία προτείνονται διεθνώς, επισημαίνω ότι η αντιμετώπιση αφορά 3 επάλληλα επίπεδα. Το εθνικό επίπεδο, το περιφερειακό αλλά και το τοπικό ή αλλιώς σχολικό επίπεδο.

Σε **εθνικό επίπεδο**, αν μπορεί κανείς να το αποτυπώσει με δύο λέξεις, μπορούμε να πούμε ότι η ανισότητα δεν αντιμετωπίζεται με ισότητα. Η ανισότητα αντιμετωπίζεται με ανισότητα. Η λογική της θετικής διάκρισης, η λογική των στοχευμένων ενεργειών σε συγκεκριμένες περιοχές, δίνοντας περισσότερους πόρους, δυναμικό, υλικοτεχνική υποδομή σε περιοχές οι οποίες έχουν περισσότερη ανάγκη, η δημιουργία των Ζωνών Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας (ΖΕΠ) θα μπορούσε να είναι μία λύση. Σε εθνικό επίπεδο λοιπόν, νομίζω ότι θα πρέπει να ξεκινήσει κανείς, αναγνωρίζοντας την ύπαρξη του προβλήματος και με όλες του τις διαστάσεις και προτείνοντας ουσιαστικές πολιτικές θετικής διάκρισης.

Σε **περιφερειακό επίπεδο**, έχω την αίσθηση ότι και εκεί πολλά μπορούν να γίνουν. Η βοήθεια στην ακόμα πιο λεπτομερή χαρτογράφηση του φαινομένου σε επίπεδο σχολείων, σε επίπεδο μονάδων, θα μπορούσε να γίνει με τον συντονισμό των Περιφερειακών Αρχών. Έχω την αίσθηση ότι οι Περιφέρειες θα μπορούσαν ίσως να ενεργοποιηθούν λίγο περισσότερο στην προσπάθεια να αναπτυχθεί μία κουλτούρα στις εκπαιδευτικές μονάδες, ανάληψης πρωτοβουλιών, ανάληψης δράσεων και ενεργοποίησης ουσιαστικά των εκπαιδευτικών μονάδων. Οι Περιφερειακές Διευθύνσεις θα μπορούσε να είναι ο καταλύτης προς μία ουσιαστική αποκέντρωση κάποιων δραστηριοτήτων, όχι όλων, προς το επίπεδο της εκπαιδευτικής μονάδας.

Τώρα, περνώντας στο **επίπεδο της σχολικής μονάδας**, νομίζω ότι εκεί τα πράγματα γίνονται ακόμα πιο συγκεκριμένα. Ακούγοντας και τους συναδέλφους προηγούμενους, νομίζω ότι αποτυπώθηκαν δύο πράγματα. Το ένα είναι ότι πράγματι οι εκπαιδευτικές μονάδες έχουν ανάγκη -ήδη το κάνουν κάποιες αλλά νομίζω ότι θα πρέπει να εδραιωθεί ως κουλτούρα- διαμόρφωσης μιας ουσιαστικής εσωτερικής πολιτικής για την αντιμετώπιση του φαινομένου της διαρροής.

Με άλλα λόγια, η εκπαιδευτική μονάδα η οποία ενεργοποιείται, γνωρίζοντας η ίδια τα φυσιολογικά της χαρακτηριστικά, γνωρίζοντας η ίδια τις λεπτομέρειες που μπορεί να συνοδεύουν το φαινόμενο σε τοπικό επίπεδο, αρχίζει και δημιουργεί μία εσωτερική πολιτική αντιμετώπισης από την ίδια και τους «μετόχους» της. Για να μπορέσει να λειτουργήσει αυτό όμως υπάρχουν κάποιες προϋποθέσεις: Αρχικά προϋποθέτει Διευθυντές οι οποίοι μπορούν και έχουν και τη δυνατότητα να αναλάβουν ένα τέτοιο βάρος το οποίο «δεν προβλέπεται» από το καθηκοντολόγιό τους. Προϋποθέτει όμως παράλληλα θεσμική δυνατότητα των εκπαιδευτικών μονάδων να παρεμβαίνουν ουσιαστικά στους τομείς αυτούς, όπου εκείνες κρίνουν ότι μπορούν να είναι κρίσιμοι τομείς προς την αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής.

Προϋποθέτει όμως εκπαιδευτικούς ενημερωμένους, επιμορφωμένους, κοινωνικά ενεργούς. Η πολυπρισματική επαγγελματική ανάπτυξη του εκπαιδευτικού δίνει τη δυνατότητα στον εκπαιδευτικό να διαμορφώσει άποψη για τα εκπαιδευτικά και κατ' επέκταση κοινωνικά φαινόμενα και να ενεργοποιηθεί. Η επαγγελματική ανάπτυξη αυτού του είδους όμως δεν μπορεί να γίνεται σε εθνικό επίπεδο, δεν μπορεί να γίνεται με τις μεγάλες κεντρικές καθορισμένες επιμορφώσεις «των αμφιθεάτρων», όπου στις περισσότερες περιπτώσεις είχαμε θεωρητικές πρακτικές αλλά όχι την απαραίτητη σύνδεση με την εκπαιδευτική πραγματικότητα σε τοπικό επίπεδο.

Το ΚΑΝΕΠ της ΓΣΕΕ, υιοθετώντας αυτή τη θέση, έχει εντάξει στις δραστηριότητές του την ενδοσχολική επιμόρφωση και με χαρά μπορώ να ανακοινώσω ότι έχουμε ξεκινήσει προγράμματα ενδοσχολικής επιμόρφωσης, σε όλη την Ελλάδα, σε διάφορα σχολεία, μεταξύ των οποίων είναι και το θέμα της μαθητικής διαρροής.

Η μαθητική διαρροή όπως την αντιμετωπίζουμε εμείς, ασφαλώς είναι θέμα εθνικό, αλλά είναι θέμα και εκπαιδευτικής μονάδας. Σε αυτά τα πλαίσια οι εκπαιδευτικοί, οι οποίοι θα επιμορφωθούν στο σχολείο τους για τα προβλήματα τους, λαμβάνοντας υπόψη τις συγκεκριμένες παραμέτρους, τα χαρακτηριστικά, τις ιδιαιτερότητες της τοπικής περιοχής και της εκπαιδευτικής μονάδας, αλλά παράλληλα θα υποστηρικθούν, θα αναγνωριστούν ως βασικοί διαμορφωτές της εσωτερικής πολιτικής της μονάδας τους, δεν θα αισθάνονται το άγχος και την ανασφάλεια, που δυστυχώς τελευταία αισθανόμαστε. Νομίζω ότι αυτοί οι εκπαιδευτικοί είναι ικανοί και έτοιμοι να εμπλακούν σε διαδικασία ουσιαστικής αντιμετώπισης των ζητημάτων, των προβλημάτων που σχετίζονται με την διαρροή μέσα στο σχολείο.

Άκουσα με ενδιαφέρον επίσης και την αναφορά για τους NEETS. Πράγματι η σχολική διαρροή φαίνεται να είναι το πρώτο στάδιο από το οποίο περνούν αυτοί οι οποίοι τελικά δεν είναι πουθενά. Δεν είναι ούτε στην εκπαίδευση, δεν είναι ούτε στην απασχόληση, δεν είναι ούτε στην κατάρτιση, είναι οι χαμένοι, οι απόντες. Φαίνεται πράγματι ότι η μαθητική διαρροή συνδέεται με αυτό το φαινόμενο το οποίο σιγά - σιγά αρχίζει και μεγαλώνει, αρχίζει και διευρύνεται, είναι ένα νέο φαινόμενο ευπάθειας, στο οποίο θα πρέπει να δώσουμε ιδιαίτερη προσοχή.

Σήμερα το απόγευμα στις 18.00 η ώρα στο Δημαρχείο του Ιλίου, γίνεται μία εκδήλωση ακριβώς για αυτό το θέμα,

για τους NEETS. Έχει καταγραφεί πια το φαινόμενο στην Ελλάδα. Διευκρινίζω ότι ο όρος NEETS είναι τα αρχικά για τους νέους ανθρώπους Not in Education, Employment or Training. Οι νέοι οι οποίοι δεν είναι ούτε στην εκπαίδευση, ούτε στην απασχόληση, ούτε στην κατάρτιση. Είναι ένα νέο σύγχρονο φαινόμενο κοινωνικής ευπάθειας, είναι οι άνθρωποι οι οποίοι ζουν στο κοινωνικό πουθενά.

Η σχολική διαρροή, εάν δεν αντιμετωπιστεί με ενεργές πολιτικές, είναι πολύ πιθανό να οδηγήσει κάποια παιδιά στην έξοδο από το εκπαιδευτικό σύστημα, από άλλες θεσμοθετημένες δραστηριότητες και τελικά να καταλήξουν σε ένα περιθώριο ακόμα πιο σκληρό από αυτό της μαθητικής διαρροής.

Το φαινόμενο της μαθητικής διαρροής συνεπώς είναι πολυπαραγοντικό. Το πρόβλημα είναι να οριοθετήσουμε το πώς ως Χώρα, ως Περιφέρεια και ως Σχολείο, εμπλεκόμαστε σε ουσιαστικές και πραγματικές ενεργές πολιτικές θετικής διάκρισης, για να εξαλείψουμε το φαινόμενο της μαθητικής διαρροής στον βαθμό που αυτό οφείλεται και σε ανισότητες. Αυτό δεν αφαιρεί ούτε αναιρεί ζητήματα προσωπικής ευθύνης, αν θέλετε και οικογενειακής ευθύνης, ωστόσο είναι νομίζω παραμορφωτικό εάν αντιμετωπίσουμε το ζήτημα της διαρροής μόνο κάτω από το πρίσμα της ατομικής και οικογενειακής ευθύνης.

Το ζήτημα είναι βαθιά κοινωνικό, έχει βαθιές κοινωνικές αιτίες και προεκτάσεις και όσο δεν το αντιμετωπίζουμε ως τέτοιο, νομίζω ότι κινδυνεύουμε να έχουμε μία πολύ περιορισμένη, περιορισμένης ισχύος, περιορισμένης κλίμακας παρέμβαση.

Οι πολιτικές θετικής διάκρισης οι οποίες μπορούν να ξεκινούν από το κέντρο και να πηγαινούν στην Περιφέρεια και τα σχολεία τα οποία μπορούν και έχουν τη δυνατότητα αλλά και την ευθύνη να αναπτύξουν εσωτερικές πολιτικές για την εκπαιδευτική ανισότητα, έχω την αίσθηση ότι μπορεί να μάς δώσουν ουσιαστικότερες λύσεις από αυτές οι οποίες γενικότερα προτείνονται σε επίπεδο πολιτικής.

Εδώ και 1 χρόνο περίπου, είναι λίγο παραπάνω, υλοποιείται ένα πρόγραμμα ενδοσχολικών επιμορφώσεων σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Είναι ένα πρόγραμμα ενδοσχολικών επιμορφώσεων, έχουμε 7 διαφορετικές θεματικές περιοχές, μία από αυτές είναι η διαρροή. Έχουμε και άλλες. Βγάλαμε μία πρόσκληση ανοικτή εδώ και ένα χρόνο περίπου, για 112 σχολεία, τόσα μας χρηματοδοτούν. Είχαμε γύρω στα 700 σχολεία τα οποία έκαναν αίτηση. Δεν αφορά τις Περιφέρειες Στερεάς Ελλάδας και Νοτίου Αιγαίου για τους γνωστούς λόγους επιλεξιμότητας του Επιχειρησιακού Προγράμματος.

Έχω την αίσθηση ότι πολύ σύντομα θα έχουμε τη δυνατότητα να το επεκτείνουμε σε άλλα τόσα σχολεία. Ακόμα δεν είναι δεδομένο, αλλά δουλεύουμε προς αυτή την κατεύθυνση. Είναι ένα πρόγραμμα μέσω του οποίου πηγαίνουμε εμείς στα σχολεία. Τα σχολεία δεν έρχονται να βρουν εμάς, πηγαίνουμε εμείς να τα βρούμε. Πηγαίνουμε στα σχολεία, στις αίθουσές τους, στις τάξεις και βρίσκουμε τους εκπαιδευτικούς του σχολείου και συζητάμε για θέματα στις θεματικές περιοχές τις οποίες έχουμε, από τη δική τους μεριά. Προσπαθούμε να αντιμετωπίσουμε ζητήματα, αξιοποιώντας την δική τους πρακτική. Είναι η εντελώς διαφορετική λογική από την επιμόρφωση την οποία φαντάζομαι όλοι γνωρίζετε. Η επιμόρφωση του αμφιθεάτρου, με κάποιους ομιλητές οι οποίοι τα ξέρουν όλα σε θεωρητικό επίπεδο και δύσκολα μπορούν να προτείνουν ουσιαστικές λύσεις.

Διαρκεί 25 ώρες, 10 ώρες είναι εξ αποστάσεως, 35 ώρες όλες μαζί και παρέχεται ένα πιστοποιητικό στο τέλος το οποίο υπογράφεται από το ΚΑΝΕΠ της ΓΣΕΕ και από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής. Έχουμε επίσης επιμορφωτές σε τοπικό επίπεδο, έχουμε μητρώο επιμορφωτών, ένα εκπαιδευτικό υλικό το οποίο έχουμε διαμορφώσει για κάθε μαθητική ενότητα. Υπάρχει μία πλατφόρμα εκπαιδευτικού υλικού, ηλεκτρονική πλατφόρμα, στην οποία είναι κρεμασμένα όλα αυτά και όλοι οι συμμετέχοντες έχουν τη δυνατότητα να έχουν πρόσβαση.

«Ανοίγοντας νέους δρόμους για τη διερεύνηση και αντιμετώπιση του προβλήματος της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου»

δρ. Δήμητρα Μπεχλικούδη, σχολική σύμβουλος Δ.Ε., Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Πειραιά

Αγαπούσα πάντα και αγαπώ τις μακρόχρονες σχέσεις, τις σχέσεις που κρατάνε πολύ και με το ΙΚΥ έχω μια τέτοια σχέση που αρχίζει από τα τέλη της δεκαετίας του '80 που είχα την τιμή και τη χαρά να είμαι υπότροφός του. Η υποτροφία εκείνη μου έδωσε το χρόνο και τα μέσα να εκπονήσω την διδακτορική μου διατριβή. Στην πορεία ήρθαν έτσι τα πράγματα, που δημιουργήθηκαν οι ευκαιρίες για πολλές άλλες γόνιμες συνεργασίες. Για όλα όσα προανέφερα χρωστώ ευχαριστίες στο Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών, καθώς και για το βήμα που μου δίνεται σήμερα εδώ.

Ξεκινώντας, θα ήθελα να πω λίγα πράγματα για το θέμα της σχολικής διαρροής μέσα από την οπτική των συναδέλφων μου, αξιοποιώντας τις συζητήσεις μαζί τους για το ζήτημα αυτό, και γενικότερα τους προβληματισμούς που μοιραστήκαμε, δυνατότητα που μας πρόσφερε η στενή συνεργασία μας μέσω του προγράμματος.

Έτσι, λοιπόν, σήμερα έχω τη χαρά να μεταφέρω όχι μόνο την προσωπική μου άποψη από τη μακρά εμπειρία μου στο χώρο της εκπαίδευσης - πλησιάζει τα 34 χρόνια - αλλά και την εμπειρία των συναδέλφων που σήμερα είναι μέσα στη σχολική τάξη. Και αυτή η δυνατότητα είναι απόρροια της συνεργασίας μας στο πρόγραμμα, γιατί γενικά μέσα σε αυτά τα προγράμματα - και όχι μόνο στο συγκεκριμένο- οι δάσκαλοι του δημόσιου σχολείου και ιδιαίτερα του Λυκείου, έχουν μια σπουδαία ευκαιρία για επικοινωνία και μάλιστα στον εξωδιδακτικό χρόνο. Όλοι γνωρίζουμε πώς λειτουργεί, ιδιαίτερα το Λύκειο, πόσο πιεστικός είναι ο χρόνος για εκπαιδευτικούς και εκπαιδευόμενους (οι πάντες τρέχουν) και πόσο μέσα στις υπάρχουσες δομές καθίσταται δύσκολο να ασχοληθούμε με όσα σοβαρά μάς απασχολούν και μάς προβληματίζουν.

Παίρνοντας μάλιστα ως αφορμή, την ανακοίνωση του τελευταίου ομιλητή, του κυρίου Κουτούζη, θα ήθελα από τα βάθη της καρδιάς μου να ευχηθώ όλα όσα χρήσιμα διαπιστώνουμε και εισηγούμεθα εκπαιδευτικοί και στελέχη εκπαίδευσης να φτάσουν σε ευήκοα ώτα. Γιατί συχνά απογοητεύομαστε από την ασυνέχεια, την προχειρότητα, την έλλειψη εμπνευσμένων στρατηγικών. Αλλά ανάμεσα στην απελπισία και την ελπίδα, επιλέγω και εισηγούμαι να επιλέγουμε την ελπίδα, γιατί αυτή χρειάζεται και η κοινωνία σήμερα και το σημερινό σχολείο.

Η ενεργοποίησή μας στο σχεδιασμό και την υλοποίηση ενός προγράμματος μας δίνει την ευκαιρία να ανοίγουμε και εμείς οι ίδιοι δρόμους, παρά τα όποια προβλήματα, ώστε να περιορίζουμε, κατά το δυνατόν, τα κακώς κείμενα του σχολείου και ανάμεσά τους και το φαινόμενο της πρόωρης εγκατάλειψής του.

Αναζητώντας με τους συναδέλφους τις αιτίες αυτού του προβλήματος, συζητήσαμε αρχικά όσες απορρέουν από την οικογένεια. Δεν θα επιμείνω πολύ γιατί ήδη το θέμα έχει αναφερθεί διεξοδικά από τους προλαλήσαντες. Πάντως, πολλά παιδιά αναγκάζονται να εγκαταλείψουν το σχολείο για να ενισχύσουν το οικογενειακό εισόδημα. Ωστόσο, και αυτό σήμερα μοιάζει απατηλό λόγω της ανεργίας. Επίσης οι μαθητές που αντιμετωπίζουν οικογενειακά προβλήματα (όπως διάσπαση της οικογένειας, ενδοοικογενειακή βία- η οποία δεν είναι καθόλου ασυνήθιστη, χάσμα γενεών, αδιαφορία κλπ.) είναι παρατηρημένο ότι εγκαταλείπουν το σχολείο. Εξάλλου παιδιά που αντιμετωπίζουν προβλήματα τέτοιου είδους συνήθως παρουσιάζουν χαμηλές επιδόσεις, με επακόλουθο την σχολική

αποτυχία. Και εδώ μπαίνει ένα μεγάλο θέμα, για το πώς πρέπει να δουλέψουμε εμείς προκειμένου να περιορίσουμε τη σχολική αποτυχία, να στηρίξουμε τους μαθητές/τριες μας ώστε να υιοθετήσουν θετική στάση και να μην παραιτηθούν.

Εκτός αυτού, έχουμε περιπτώσεις σχολικής διαρροής που οφείλονται στο ίδιο το σχολείο. Στο Λύκειο, ιδιαίτερα, είμαστε βυθισμένοι σε ένα εξετασιοκεντρικό σύστημα. Οι πολλές απαιτήσεις γίνονται αποτρεπτικές, μιλάμε διαρκώς για τις εξετάσεις και την ύλη, ο ανθρωπιστικός χαρακτήρας της εκπαίδευσης έχει αποδυναμωθεί. Με άλλα λόγια, όταν το παιδί στο σχολείο, ο έφηβος στο σχολείο, δεν βρίσκει μια αγκαλιά, δεν βρίσκει ένα υποστηρικτικό περιβάλλον και το σχολείο δεν είναι ελκυστικό, όπως και οι προλαλήσαντες είπαν, δεν καταλαβαίνω γιατί θα πρέπει να μείνει.

Άλλες φορές και οι διακρίσεις παίζουν το ρόλο τους, ο ρατσισμός, η σχολική βία, η σωματική, λεκτική και η ψυχολογική, που επηρεάζουν αρνητικά τους μαθητές και τις μαθήτριες και ιδιαίτερα εκείνα τα παιδιά που έχουν κάποια ιδιαίτερα προβλήματα και δεν αντέχουν μέσα στην ομάδα, δεν γίνονται αποδεκτά από την ομάδα, περιθωριοποιούνται για διάφορους λόγους. Και δυστυχώς το απωθητικό κλίμα υπάρχει κάποιες φορές στο δημόσιο σχολείο. Απωθητικό κλίμα γιατί άραγε; Μήπως επειδή δεν διαθέτει μέσα και τρόπους να αναγνωρίζει και άλλες δεξιότητες των παιδιών παρά μόνο τις στενά γνωστικές;

Φυσικά υπάρχουν και οι αιτίες που απορρέουν από το ίδιο το σχολείο, από εμάς δηλαδή. Είναι ότι επιμένουμε πολλές φορές οι δάσκαλοι σε μια δασκαλοκεντρική διδασκαλία που δημιουργεί «αποστάσεις», δεν διευκολύνει τη ανάπτυξη σχέσεων εμπιστοσύνης με τους μαθητές μας, αντίθετα τις αλλοτριώνει με αποτέλεσμα την απογοήτευση που είναι αμοιβαία. Την μοιραζόμαστε με τα παιδιά.

Ακόμα, η απουσία των κινήτρων έχει να κάνει και με την έλλειψη επαρκούς και συστηματικής καθοδήγησης. Ο εκπαιδευτικός δικαίως διαμαρτύρεται και αναρωτιέται: ποιος είναι δίπλα μου, ποιος με καθοδηγεί, ποιος με στηρίζει; Αλλά και η απουσία αξιολόγησης, που 30 και πλέον χρόνια έχει γίνει ταμπού. Πρόκειται για μια μεγάλη συζήτηση που μας αφορά –δεν είναι βέβαια της παρούσης, αλλά όταν κανείς βιώνει μέσα στο χώρο της δουλειάς του ότι τίποτα δεν τον ξεχωρίζει, ότι και αν κάνει, δεν μπορούμε πάντα να ζητάμε από αυτόν τη γενναιότητα να είναι πάντα στις επάλξεις. Είναι άνθρωπος, έτσι; Άρα το ότι έχει ανάγκη κάποια στιγμή να ακούσει κάτι θετικό για ό,τι κάνει και το ότι μπορεί μέσα από τη δράση του να εξελίσσεται μέσα στο χώρο της δουλειάς του, να επιβραβεύεται και να αναγνωρίζεται, πράγμα που όλοι σαν άνθρωποι το έχουμε ανάγκη, παίζει ένα ρόλο και αυτό.

Αλλά και η απαξίωση του δημόσιου σχολείου και των λειτουργιών του, δυστυχώς, συνδέεται με το θέμα που μας απασχολεί. Δεν χρειάζεται να το αναλύσουμε. Ξέρετε πάρα πολύ καλά τι εννοώ, γιατί είστε δάσκαλοι και η απαξίωσή μας δεν γίνεται μόνο στα μάτια των παιδιών, αλλά και γενικότερα στην κοινωνία και στην οικογένεια. Και έχουμε βάλει και εμείς το χεράκι μας βέβαια, για να μην τα θέλουμε όλα δικά μας, αλλά έχουν παίξει ρόλο και άλλοι παράγοντες. Είμαστε συχνά δέκτες ενός αμεϊλικτου κατηγορητήριου «οι δάσκαλοι είμαστε τεμπέληδες, δουλεύουμε μόνο στα απογευματινά μας μαθήματα, δεν κάνουμε κάτι για το σχολείο κλπ». Πάρα πολλές από αυτές τις κατηγορίες δεν ευσταθούν και είναι άδικες, αλλά δυστυχώς και μια μειοψηφία τις υπερασπίζεται και δίνει το δικαίωμα να διατυπώνονται.

Επίσης, η απουσία κουλτούρας συνεργασίας. Για εμένα αυτό είναι το κλειδί, κάτι που τονίστηκε σχεδόν από όλους τους ομιλητές. Αυτό είναι το κλειδί που μας αφορά όχι μόνο ως σχολεία, αλλά ως κοινωνία, ως ανθρώπους, ως ανθρώπινες ομάδες. Τι γίνεται με τα παιδιά; Γιατί τα παιδιά εγκαταλείπουν το σχολείο; Γιατί έχουν έλλειψη κινήτρων;

Σύμφωνα με όσα μου λένε οι συνάδελφοι των σχολείων ευθύνης μου, ιδιαίτερα των Λυκείων, μαθητές τους διατυπώνουν ερωτήματα του είδους: «Και τι μου δίνει το σχολείο; Μήπως θα βρω δουλειά;». Η αδιαφορία και η απογοήτευση είναι επακόλουθα της αντίληψης ότι το σχολείο δεν προσφέρει τίποτα. Φυσικά σε ορισμένες περι-

πτώσεις κατά τις οποίες οι εκπαιδευόμενοι αντιμετωπίζουν ψυχολογικά προβλήματα, παθολογικό άγχος, εσωτερικές συγκρούσεις, αισθήματα αβεβαιότητας, η εγκατάλειψη του σχολείου είναι φυσικό επακόλουθο.

Ας σταθούμε τώρα σε κάτι ακόμα που μας αφορά και επιτείνει τα προβλήματα: στην **έλλειψη άσκησης αυτοκριτικής**. Δεν έχουμε μάθει να βάζουμε τον καθρέφτη ούτε απέναντί μας για να βλέπουμε «εμείς» ποιο είμαστε, ως δάσκαλοι και ως άνθρωποι, ούτε απέναντι στα παιδιά. Και αυτό επειδή διευκολύναμε εν πολλοίς ώστε να πάρουν τα πράγματα τον κατήφορο επί έτη πολλά. Διότι έπρεπε να δώσουμε σε όλους απολυτήρια, έστω και με 9 και έπρεπε να βάλουμε όλα τα παιδιά στα πανεπιστήμια, έστω και με βαθμούς 3 και 4. Και αυτό έχει παίξει ένα ρόλο. Άρα δεν έχω αυτογνωσία, δεν βλέπω ποιος είμαι, άρα δεν μπορώ να κάνω κριτική στον εαυτό μου ούτε ως δάσκαλος, ούτε ως σχολικός σύμβουλος, ούτε ως μαθητής, άρα χάνω την αυτοεκτίμηση και την αυτοπεποίθησή μου. Το αίσθημα ηττοπάθειας που είναι διάχυτο: τίποτα δεν πάει καλά, άλλοι έχουν την ευθύνη, εγώ τώρα ο καμένος τι να μπορώ να κάνω;

Και από την άλλη, η αίσθηση που έχουν συχνά τα παιδιά, ότι κανείς δεν τους νοιάζεται πραγματικά, ιδιαίτερα μέσα σε αυτές τις συνθήκες. Μία ερώτηση που κάνω συχνά στους συναδέλφους όταν καλούμαι να κάνω διαχείριση κρίσεων, είναι: Το παιδί που έχεις απέναντι σου το ακούς; Το κοιτάς στα μάτια; Απλά πράγματα. Νιώθει την ανθρωπιά σου; Νιώθει τη συγγώμη σου όταν χρειάζεται; (Και εμείς οι ενήλικες, κάποιες φορές, γινόμαστε άδικοι ή σφάλουμε). Εισπράττει την παρατήρησή σου με τον τρόπο που πρέπει;

Που βρισκόμαστε σήμερα; Μιλάμε για το **νέο σχολείο**. Πολλά πράγματα έχουν εισαχθεί, (θα αναφερθώ εν συντομία στη συνέχεια), πού στοχεύει το νέο σχολείο; Τουλάχιστον τι εισηγείται και ευαγγελίζεται; Ευαγγελίζεται τη δημιουργία ενός ελκυστικού περιβάλλοντος, που τα παιδιά θα έχουν πλέον έναν περισσότερο ενεργό ρόλο στη σχολική ζωή, θα μετέχουν δημιουργικά και θα βιώνουν αυτή την κατάσταση μέσα σε ένα εμπλουτισμένο, και με γνώσεις και με άλλα στοιχεία, ασφαλές μαθησιακό περιβάλλον.

Είναι απαραίτητη η δημιουργική τους συμμετοχή, πραγματικά και αυτό επιτυγχάνεται μέσα από νέες δράσεις και πρωτοβουλίες. Μπήκαν οι ερευνητικές εργασίες στο σχολείο, σε ορισμένα σχολεία έχουμε την δημιουργία ομίλων, οι μαθητές αναδεικνύουν μέσα από τους ομίλους άλλες δεξιότητές τους, τα σχολεία σήμερα έχουν μεγαλύτερη πληροφόρηση σε ότι αφορά εθνικούς και διεθνείς διαγωνισμούς, πολλά καλλιτεχνικά, πολιτιστικά και περιβαλλοντικά προγράμματα γίνονται, έστω και αποσπασματικά, εκπαιδευτικές επισκέψεις, ελπίζω, πιο στοχευμένες. Βλέπουμε ότι και τα μουσεία για παράδειγμα και άλλοι επισκέψιμοι χώροι έχουν δημιουργήσει εξειδικευμένα προγράμματα. Έτσι δεν οδηγούμε τα παιδιά να περιηγηθούν ένα χώρο μηχανικά ή να τους διαβάζουμε μερικές πληροφορίες που σε λίγο θα ξεχαστούν, αλλά τα βοηθάμε να επικοινωνήσουν δημιουργικά. Γενικότερα παρατηρούμε ότι οι εκπαιδευτικές επισκέψεις και οι σχολικές εκδρομές, όταν είναι στοχευμένες, οι νέες τεχνολογίες, οι βιβλιοθήκες, τα σχολικά εργαστήρια -όταν υπάρχουν και λειτουργούν- και βεβαίως η συμμετοχή των σχολείων σε ευρωπαϊκά και άλλα προγράμματα, είναι παράγοντες που όταν αξιοποιούνται αλλάζουν «το τοπίο» σε κάθε σχολική κοινότητα.

Τώρα είναι η στιγμή να μιλήσουμε για το δικό μας πρόγραμμα. Όπως βλέπετε, φορέας του προγράμματός μας είναι η Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Πειραιά, μετέχει το ΓΕΛ Αγίου Ιωάννη Ρέντη και η Κοινωνική Υπηρεσία του Δήμου Ρέντη. Για τους εταίρους μας θα μιλήσω αργότερα. Σκεφτήκαμε με τους συναδέλφους του Λυκείου ότι αν κατανοήσουμε καλύτερα, μέσα στη δική μας σχολική πραγματικότητα, τους δείκτες, το IQ, EQ και HQ και αν όλο το ενδιαφέρον των εκπαιδευτικών δεν επικεντρωθεί μόνο στο δείκτη νοημοσύνης, αλλά εστιαστεί και στους άλλους που είναι παραμελημένοι, θα μπορούσαμε ίσως μεταξύ άλλων πολλών θετικών πραγμάτων, να ενισχύσουμε και να πετύχουμε κάτι καλύτερο στο θέμα της πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης.

Πολύ γρήγορα, τι είναι ο δείκτης **IQ**; Επιτρέπει στο παιδί να καταλαβαίνει καλύτερα το περιβάλλον του, να αναπτύσσει αφαιρετική σκέψη και να μαθαίνει να επιλύει προβλήματα. Η μέτρησή του μας οδηγεί στο σχεδιασμό και στην πρόβλεψη μιας καλύτερης ακαδημαϊκής πορείας.

Ο δείκτης **EQ**, ο δείκτης **συναισθηματικής νοημοσύνης**, εφόσον αναπτυχθεί οδηγεί το άτομο στην αναγνώριση, στην κατανόηση του συναισθηματικού του κόσμου. Του επιτρέπει να βελτιώσει την κοινωνική του συμπεριφορά, άρα να δημιουργήσει υγιείς και αποτελεσματικές διαπροσωπικές σχέσεις. Εκεί που δεν υπάρχουν σχέσεις, αγαπητές και αγαπητοί συνάδελφοι, η γνώση δεν μπορεί να περάσει.

Συμβάλλει καθοριστικά στην ομαλή κοινωνικοποίηση. Δεν είναι αυτός ένας από τους βασικούς στόχους του σχολείου; Μήπως πολλές φορές αυτόν το στόχο εν ονόματι άλλων προτεραιοτήτων τον ξεχνάμε; Πόσο ασχολούμαστε με το δείκτη της ευτυχίας; Πόσο μας ενδιαφέρει να τον μετρήσουμε; Πώς βιώνουν τα παιδιά τη σχολική τους ζωή; Περνάνε καλά; Αποκτούν ικανοποίηση; Έχουν και μια θετική αίσθηση για τη ζωή; Αυτοπραγματούνονται; Δικαιώνονται; Βρίσκουν νόημα σε ό,τι κάνουν;

Η αποτίμηση ιδιαίτερα του **δείκτη ευτυχίας (HQ)**, επιτρέπει σε μεγάλο βαθμό την αναγνώριση και την αντιμετώπιση των προβλημάτων που συνήθως οδηγούν στη σχολική διαρροή.

Αυτή ήταν η αρχική σκέψη λοιπόν, αυτό είναι το πρόγραμμά μας, η μελέτη των τριών δεικτών, στοιχείων που πρέπει να αναπτυχθούν αρμονικά με στόχο τη συγκρότηση ισορροπημένων μαθητών/τριών και μάλιστα ενόψει των νέων προκλήσεων που αντιμετωπίζουν στο πλαίσιο μιας ασταθούς Ευρωπαϊκής Κοινωνίας. Γιατί, ας μην κρυβόμαστε πίσω από το δάχτυλό μας, αυτή είναι η νέα πραγματικότητα που βιώνουμε.

Αναφέρθηκα προηγουμένως στους συμμετέχοντες από Ελληνικής πλευράς. Όσον αφορά τους εταίρους μας, μετέχει η Επιθεώρηση των Σχολείων της Κωσταντζα (Ρουμανία) από την άλλη μεριά, ένα σχολικό συγκρότημα της Κομπάνα -μιας αναπτυσσόμενης κωμόπολης που βρίσκεται σε απόσταση 15 χιλιομέτρων περίπου από την πόλη, και μία ΜΚΟ που αποτελεί την ομάδα των ψυχολόγων που εμπλέκονται στο πρόγραμμα.

Σε αντιστοιχία με την ομάδα αυτή, εμείς έχουμε ως εξωτερικό συνεργάτη στο πρόγραμμα το ΑΚΜΑ (Αθηναϊκό Κέντρο Μελέτης του Ανθρώπου). Οι ψυχολόγοι και άλλοι επιστήμονες που το πλαισιώνουν μας παρέχουν εξαιρετική καθοδήγηση και στήριξη σε κάθε βήμα σχεδιασμού και εφαρμογής των εργασιών μας.

Στο σημείο αυτό, θα αναφερθώ σε ό,τι έχουμε κάνει μέχρι τώρα, στους τρόπους που χρησιμοποιούμε και στα οφέλη που αποκομίζουμε. Οι δράσεις μας:

1. Συναντήσεις μαθητών, εκπαιδευτικών και γονέων. Για πρώτη φορά οι μαθητές συναντήθηκαν με τους εκπαιδευτικούς για να συζητήσουν θέματα πέρα από μαθήματα και επιδόσεις και να ανταλλάξουν απόψεις για πολλά θέματα κοινού ενδιαφέροντος. Για πρώτη φορά δημιουργήθηκαν ομάδες, οι γονείς έρχονται απόγευμα στο σχολείο, και ξέρετε συνάδελφοι, ειδικά όσοι εργάζεστε σε Λύκεια, πόσο δύσκολο είναι να μαζέψετε τους γονείς. Για να μην πω πόσο δυσκολότερο αποδεικνύεται κάτι τέτοιο στα ΕΠΑΛ.
2. Διοργάνωση και συμμετοχή ομάδας γονέων σε βιωματικά σεμινάρια. Όσο ωραία και ηχηρά και αν το πούμε, κανείς δεν μπορεί να αντικαταστήσει την εμπειρία του γονιού όταν μπαίνει σε έναν κύκλο μαζί με άλλους γονείς και μοιράζεται σκέψεις, αγωνίες και προβληματισμούς. Δεν είναι κάτι εύκολο, αλλά οι ειδικοί βοηθούν σε αυτό και είναι μια καλή αρχή.
3. Δημιουργία ερωτηματολογίων για κάθε ομάδα (μαθητές, εκπαιδευτικούς, γονείς). Η επεξεργασία των απαντήσεων θα ρίξει φως σε διάφορες πτυχές των προβλημάτων που αντιμετωπίζει η σχολική κοινότητα.
4. Διοργάνωση πρακτικών δραστηριοτήτων (συνεντεύξεις, ημερολόγιο, οργάνωση ενός άτυπου παρατηρητηρίου των εργασιών). Αυτό μας επιτρέπει να βαδίζουμε πιο συνειδητά και με θετικά βήματα, πράγμα που φωτίζει την καθημερινή μας πραγματικότητα.
5. Παρουσιάσεις, ομιλίες και εργαστήρια, σε ένα μεγάλο φάσμα θεμάτων (Αξίες ζωής, Black History Month, θέματα τοπικής ιστορίας κ.ά.). Τι κάνουμε; Ανοίξαμε τις πόρτες του σχολείου. Δημιουργούμε ευκαιρίες για διάφορες δραστηριότητες, καλούμε ομιλητές και οι έφηβοι σταδιακά μαθαίνουν να λειτουργούν καλύτερα στην ευρύτερη ομάδα.

6. Συνεργασία με τους εταίρους και στις δύο χώρες, μια αληθινά πολύτιμη εμπειρία για όλους μας. Ελλάδα - Ρουμανία, λοιπόν! Πραγματοποιήσαμε τις επισκέψεις στις δύο χώρες αντίστοιχα και ήρθαμε πάρα πολύ κοντά ως συνάδελφοι και ως άνθρωποι. Τι κάναμε; Αναζητήσαμε κοινούς τρόπους για να αντιμετωπίσουμε κοινά προβλήματα που παρουσιάζονται και στις δύο περιοχές. Αναπτύσσουμε από κοινού προτάσεις και στρατηγικές με σκοπό να δυναμώσουμε τη σχολική κοινότητα, προκειμένου να μπορέσει να αντεπεξέλθει σε αυτές τις συνθήκες που δημιουργούν και στις δύο χώρες η νέα κατάσταση πραγμάτων, η φτώχεια, η άγνοια, η απογοήτευση.

Πριν περάσω στις διαπιστώσεις, θα ήθελα να επισημάνω ότι χρειάστηκε μεγάλη προσπάθεια για όλη αυτή τη δουλειά. Και η προσπάθεια έχει να κάνει κυρίως με τον ψυχικό παράγοντα. Γιατί το να οδηγήσεις μια ομάδα εκπαιδευτικών διαφορετικών ηλικιών, κουλτούρας, απόψεων στην απόφαση να συνεννοηθούν και να υπηρετήσουν έναν κοινό στόχο, ξεπερνώντας διαφορές και αντιθέσεις, δεν είναι ότι πιο εύκολο. Ας μην ξεχνάμε ότι δυστυχώς υπάρχουν σύλλογοι διδασκόντων που οι μισοί δεν μιλάνε στους άλλους μισούς. Πολλές φορές περισσεύει ο εγωισμός, η εμμονή στις αγκυλώσεις μας, η αντισυναδελφικότητα. Ποιος νόμος ή κανόνας μπορεί να διορθώσει μια τέτοια κατάσταση; Ωστόσο, δεν θα παραλείψω να πω ότι οι λύσεις είναι απλές. Μόνο που απαραίτητα ακολουθούν τους οδοδείκτες της ταπεινότητας, της συναδελφικότητας, της εμπιστοσύνης, του «σε νοιάζομαι».

1. Τι πετύχαμε λοιπόν; Τι διαπιστώνουμε; Διαπιστώνουμε **Βελτίωση των σχέσεων μαθητών, εκπαιδευτικών και γονιών**. Και οι γονείς έχουν τεράστια προβλήματα, γιατί μιλάμε για μια γειτονιά, συνάδελφοι. Ο ένας γνωρίζεται με τον άλλον. Δεν εκτίθεται εύκολα. Αφού δεν εκτίθεται ο «υποτιθέμενος» πεπαιδευμένος, με συγχωρείτε, πώς θα εκτεθεί μέσα στην ομάδα και θα μιλήσει τα προβλήματα που αντιμετωπίζει με το παιδί του ή με το περιβάλλον του, ο συχνά λιγότερο πεπαιδευμένος; Ας το πω έτσι επεικώς.
2. **Αποτελεσματικότερη λειτουργία του σχολείου**. Το σχολείο τρέχει. Εντυπωσιακός περιορισμός κρουσμάτων παραβατικότητας, καθιέρωση ήπιου και συνεργατικού κλίματος. Συνειδητοποίηση από όλους, ότι μόνος του δεν μπορεί να κάνει κανείς τίποτα. Αναγνώριση της αξίας της συνεργασίας, της αποδοχής, της κατανόησης, της ανάληψης ευθυνών και την πραγμάτωσή τους.
3. **Σύνδεση του Σχολείου με την Κοινωνική Υπηρεσία**, όχι μόνο μέσα από τα εργαστήρια που πραγματοποιούνται στα πλαίσια του προγράμματος αλλά και μέσα από άλλες δράσεις και πρωτοβουλίες.
4. **Ενδυνάμωση της εμπιστοσύνης στις σχέσεις**. Το μοιραστήκαμε σε μια κατ' ιδίαν συζήτηση με την κ. Νικητάκη. Εμπιστοσύνη στη σχέση. Αυτό είναι το θεμέλιο. Αν δεν σε εμπιστεύομαι και δε με εμπιστεύεσαι, δεν υπάρχει τρόπος επικοινωνίας. Πρέπει να εξασφαλίζεται ένα πλαίσιο ανταλλαγής μέσα στο σχολείο, μεταξύ ημών, των εκπαιδευτικών, της εκπαιδευτικής κοινότητας. Και έτσι θα μας εμπιστευτούν και οι γονείς και τα παιδιά.
5. **Έγκαιρη αντιμετώπιση προβλημάτων**. Πρόληψη προβλημάτων και δυσλειτουργιών. Δεν υπήρξαν καταλήψεις, ακόμη και σε περίοδο που αυτό το θλιβερό φαινόμενο παρατηρήθηκε σε πολλά άλλα σχολεία. Δεν υπήρξαν αποχές, σχολική βία, συγκρούσεις και επιθετικότητα. Το σχολείο είναι φροντισμένο, οι χώροι πεντακάθαροι. Τα παιδιά δεν καταστρέφουν, δεν γράφουν στους τοίχους. Διευθυντής και συνάδελφοι τα έχουν κάνει να το αισθάνονται δικό τους και να το προσέχουν.

Τι κυριαρχεί παρά τη ζοφερότητα των καιρών; **Ένα αίσθημα αισιοδοξίας**: θα το δούμε, θα το προσπαθήσουμε, θα το καταφέρουμε. Και όλοι νομίζω αισθάνονται πιο ασφαλείς.

Πού οδηγεί αυτό; Οδηγεί στο ότι το αίσθημα ασφάλειας μας κάνει να νιώθουμε καλύτερα με τον εαυτό μας, να τον γνωρίζουμε καλύτερα, να τον εκτιμάμε και να αγαπάμε πράγμα που επιδρά ευεργετικά στις σχέσεις μας με τους άλλους.

6. **Τόνωση του αισθήματος του «ανήκειν»**. Αν το παιδί δεν νιώθει ότι ανήκει στο σχολείο του, αν ο δάσκαλος δεν νιώθει ότι ανήκει στο σύνολο της σχολικής κοινότητας, πώς μπορούν να προχωρήσουν μαζί;

7. Και τώρα **όλη η ομάδα**, ακόμη και συνάδελφοι που δεν είχαν ενεργό ρόλο, που στην αρχή ήταν επιφυλακτικοί, βοήθησαν με τον τρόπο τους. Κατά τη γνώμη μου, **το πρόγραμμα ενίσχυσε την ενότητα του συλλόγου διδασκόντων**. Βοήθησε στο πέρασμα από το «εγώ» στο «εμείς» και όλοι γνωρίζουμε, συνάδελφοι, πόσο κακό έχει κάνει στον τόπο μας η αυταρέσκεια και η προσκόλληση στο «εγώ».

Συζητώντας με τους συναδέλφους σχετικά με το κλείσιμο αυτής της παρουσίασης με έναν τρόπο που θα εξέφραζε τη συνεργασία μας, συναποφασίσαμε να κλείσουμε ως εξής: **αλλάζουμε εμείς** για να αλλάξουμε μαζί ότι μάς αποθαρρύνει, μάς απογοητεύει, μάς ακυρώνει.

Και στην ένστασή μου να μην τελειώσουμε με λέξεις αρνητικά φορτισμένες, ο καλός συνάδελφος της Πληροφορικής, που φρόντισε αισθητικά την παρουσίαση –αυτό θα πει συνεργασία– με καθυσύχασε μικραίνοντας το μέγεθος της, όπως βλέπετε. Κρατάμε, λοιπόν, τα θετικά και συνεχίζουμε!

«Building Rapport to prevent early school leaving»

κ. Βασίλειος Μανασσάκης, διαχειριστής έργου Comenius Multilateral Project, Περιφερειακή Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Κρήτης

Κατά πρώτον, θα ήθελα να ευχαριστήσω την Εθνική Μονάδα και ιδιαίτερα το Τμήμα Comenius, για τη δυνατότητα που μας δίνει να παρουσιάσουμε το έργο μας.

Επίσης θα ήθελα να την ευχαριστήσω και εκ μέρους της σχολικής εκπαιδευτικής κοινότητας της Κρήτης, για την ημερίδα που πρόκειται να πραγματοποιηθεί στην Κρήτη για το Erasmus+. Είναι ιδιαίτερη χαρά και τιμή που μία εκ των τριών ημερίδων που θα γίνουν στην Ελλάδα, πραγματοποιείται στην Κρήτη. Νομίζω ότι είναι έκδηλο το ενδιαφέρον όλων των εμπλεκόμενων εκπαιδευτικών φορέων στην Κρήτη για τέτοια προγράμματα και ευχαριστούμε για την τιμή.

Πριν ξεκινήσω το πρόγραμμα, θα ήθελα να αναφερθώ στο CD που έχετε πάρει και το οποίο έχει να κάνει με ένα άλλο πρόγραμμα το οποίο υλοποιούμε στην Περιφερειακή, ένα πρόγραμμα Comenius Regio. Το υλικό που υπάρχει στο CD

είναι από ένα 3ήμερο πανελλήνιο συνέδριο το οποίο διοργανώθηκε στο ΚΠΕ Αρχανών με θέμα «Τουρισμός και περιβάλλον στα χρόνια της αειφορίας».

Εδώ θα ήθελα να αναφερθώ στην υπεύθυνη του ΚΠΕ Αρχανών, την κυρία Σφακιανάκη Μαρία, καθώς και σε όλη την παιδαγωγική ομάδα του ΚΠΕ Αρχανών, με την οποία έχουμε μια γόνιμη και άψογη συνεργασία. Θα έλεγα ότι είναι ο ακρογωνιαίος λίθος του προγράμματος που υλοποιούμε.

Για όσους δεν το έχετε πάρει, μπορείτε να βρείτε το υλικό αυτό, καθώς και όλες τις δράσεις του προγράμματος στον ιστότοπο του Comenius Regio <http://kritis.pde.sch.gr/eurogrammes/regio>.

Το έργο **Rapport** είναι μία κεντρική δράση Comenius, η οποία χρηματοδοτείται κατά 75% από την Ευρωπαϊκή Ένωση και εποπτεύεται από τον Εκτελεστικό Οργανισμό Εκπαίδευσης, Οπτικοακουστικών Θεμάτων και Πολιτισμού της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Η διάρκεια υλοποίησης του έργου είναι 2ετής και συγκεκριμένα από το Νοέμβριο του 2012 μέχρι και το Νοέμβριο του 2014, οπότε καταλαβαίνετε ότι είμαστε ακριβώς στο μέσο υλοποίησης του προγράμματος.

Ο κύριος στόχος του έργου Rapport, είναι η **καταπολέμηση της πρόωρης σχολικής διαρροής σε ευρωπαϊκό επίπεδο**, ενισχύοντας την αντίληψη των μαθητών για τα οφέλη που έχει η ολοκλήρωση της σχολικής εκπαίδευσης. Ειδικότερα το έργο στοχεύει στο να φέρει μαρτυρίες και εμπειρίες στα σχολεία, δίνοντας τη δυνατότητα στους μαθητές να δουν και να ακούσουν από ενήλικες συμπολίτες τους τι επιπτώσεις είχε για αυτούς η εκπαίδευση στη ζωή τους.

Το έργο Rapport, επιδιώκει να αποτελέσει μια **καινοτόμο παιδαγωγική προσέγγιση** προκειμένου να αποφευχθεί η πρόωρη σχολική διαρροή, βασιζόμενο σε τρεις άξονες, οι οποίοι αναλύθηκαν διεξοδικώς από τους προηγούμενους ομιλητές, την **πρόληψη**, την **παρέμβαση** και την **αντιστάθμιση**.

Επειδή κατά κανόνα, ένας παρουσιάζει το έργο αλλά πολλοί δουλεύουν για την υλοποίησή του, θα ήθελα πριν ξεκινήσω να αναφέρω λεπτομέρειες του έργου, να αναφερθώ στα μέλη της παιδαγωγικής ομάδας δηλαδή στα

μέλη της ομάδας υλοποίησης του έργου και συγκεκριμένα στους τρεις σχολικούς συμβούλους, την κυρία Αγγελιδάκη Δέσποινα, σχολική σύμβουλο Αγγλικής, την κυρία Αγγελική Καψάσκη, σχολική σύμβουλο Φιλολόγων και τον κύριο Γιώργο Πανσελινό, σχολικό σύμβουλο Πληροφορικής, οι οποίοι έχουν αναλάβει την επιστημονική καθοδήγηση σε θέματα πρόωρης σχολικής διαρροής και μαθητείας, καθώς και την παιδαγωγική αξιοποίηση των προϊόντων του έργου.

Στους τρεις καθηγητές πληροφορικής, τη Στέλλα Πιταροκοίλη, την οποία έχουμε τη χαρά να είναι κι εδώ, τον Σπύρο Βασιλάκη και τον Χάρη Μπλάτσιο, οι οποίοι έχουν αναλάβει την λήψη και την επεξεργασία των βίντεο. Στην καθηγήτρια Αγγλικής, την Όλγα Βάρελλη, η οποία έχει αναλάβει τον υποτιτλισμό, στον νόμιμο εκπρόσωπο της Περιφερειακής, τον Περιφερειακό Διευθυντή κύριο Κλινάκη Απόστολο, με την υποστήριξη του οποίου πραγματοποιούνται αυτές οι δράσεις και στον υποφαινόμενο ο οποίος έχει αναλάβει την συνολική διαχείριση και τον συντονισμό του έργου.

Το έργο **Rapport** σχεδιάστηκε και υλοποιείται από μία **κοινοπραξία 8 Οργανισμών**, σε 8 διαφορετικές ευρωπαϊκές χώρες και συγκεκριμένα από τον Οργανισμό για την Έρευνα και την Εκπαίδευση (ERIFO) που εδρεύει στην Ιταλία και είναι και ο συντονιστής του προγράμματος, την Περιφερειακή Διεύθυνση Εκπαίδευσης Κρήτης, καθώς και εκπαιδευτικούς φορείς και μη κυβερνητικούς Οργανισμούς από την Ελβετία, την Ουγγαρία, την Ισπανία, την Πολωνία, την Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο.

Το έργο είναι δομημένο σε **8 πακέτα εργασίας** (work packages) και συνολικά υπάρχουν 36 παραδοτέα, μεταξύ των οποίων είναι τα βίντεο, ενημερωτικά δελτία, αναφορές αξιολόγησης, dvd's, εκδηλώσεις διάχυσης -έχει ήδη πραγματοποιηθεί η πρώτη, ένα δίκτυο χρηστών, καθώς και διάφορα άλλα παραδοτέα. Τα πρώτα πακέτα δεν έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, οπότε τα προσπερνάω γρήγορα, για εξοικονόμηση χρόνου.

Το **πρώτο πακέτο** έχει να κάνει καθαρά με την **διαχείριση του έργου**, περιέχει εργαλεία για την σωστή διαχείριση του έργου, εργαλεία για την παρακολούθηση της προόδου των εργασιών και εργαλεία για την ενεργό συμμετοχή όλων των εταίρων.

Το **δεύτερο πακέτο** έχει ως στόχο να εξασφαλίσει το **μέγιστο δυνατό επίπεδο ποιότητας**, στα παραγόμενα προϊόντα. Τα κύρια εργαλεία του πακέτου αυτού είναι οι εκθέσεις αξιολόγησης που γίνονται, τα ερωτηματολόγια, το quality plan και το Logical Framework Agreement (LFA) του προγράμματος.

Το **τρίτο πακέτο**, έχει ως στόχο την **διάδοση και διάχυση των αποτελεσμάτων** του έργου στα ενδιαφερόμενα μέρη, όπως είναι οι μαθητές, οι εκπαιδευτικοί, οι φορείς χάραξης πολιτικής, οι γονείς και το ευρύ κοινό. Τα μέσα που θα χρησιμοποιηθούν για τον σκοπό αυτό, είναι ενημερωτικά δελτία -έχει παραχθεί ήδη ένα, εκδηλώσεις διάχυσης -έχει γίνει ήδη μία, θα γίνουν άλλες δύο στην Κρήτη, δίκτυα χρηστών και προφανώς ο ιστότοπος του προγράμματος, όπου μπορείτε να βρείτε και όλα τα προϊόντα που παράγονται στα πλαίσια αυτού του προγράμματος.

Ο τελικός στόχος είναι η δημιουργία ενός ενεργού ανθρώπινου δικτύου εμπειρογνομόνων, οι οποίοι θα προτείνουν λύσεις σε προβλήματα και θα συμβάλλουν στη διάχυση των αποτελεσμάτων του έργου και στην ανταλλαγή ιδεών και καλών πρακτικών.

Και φτάνουμε στα τρία πακέτα τα οποία έχουν να κάνουν καθαρά με την παραγωγή των κύριων προϊόντων του έργου.

Είναι το **τέταρτο πακέτο**, το οποίο επιδιώκει να αναδείξει τις συνέπειες της πρόωρης σχολικής διαρροής και να αποτρέψει τη δημιουργία των συνθηκών εντός των οποίων μπορεί να ξεκινήσει η διαδικασία πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου.

Στο πακέτο αυτό έχουν παραχθεί τέσσερις αφηγήσεις με δύο παράλληλες ιστορίες η κάθε μία, όπου οι πρωταγωνιστές είχαν διαφορετική εκπαιδευτική διαδρομή. Ο πρώτος έχει εγκαταλείψει το σχολείο και είχε μια αποτυχημέ-

νη επαγγελματική σταδιοδρομία και ο δεύτερος ολοκλήρωσε κανονικά την εκπαιδευτική διαδικασία και είχε μια επιτυχημένη επαγγελματική – κοινωνική πορεία.

Τα κριτήρια επιλογής τα οποία τέθηκαν, είχαν να κάνουν με ίδιου τύπου σχολική μονάδα, γεωγραφική περιοχή, παρεμφερή ηλικία και κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο. Η διάρκεια του κάθε βίντεο είναι το πολύ δέκα λεπτά το κάθε ένα και ο υποτιτλισμός είναι στα αγγλικά. Θα παρακολουθήσετε ένα ολιγόλεπτο δείγμα από την κατηγορία αυτή. Ολοκληρωμένο το βίντεο αυτό, καθώς και τα υπόλοιπα βίντεο αυτής της κατηγορίας, μπορείτε να τα δείτε στον ιστότοπο του προγράμματος ή στο κανάλι YouTube του προγράμματος.

Το **πέμπτο πακέτο** έχει στόχο να αναδείξει την σημασία της εκπαίδευσης μέσα από τις δυνατότητες που υπάρχουν για μια δεύτερη ευκαιρία μάθησης. Στο συγκεκριμένο πακέτο έχουν παραχθεί έξι βιντεοσυνεντεύξεις, όπου οι πρωταγωνιστές είχαν διακόψει την εκπαιδευτική διαδικασία, αλλά μέσα από μία δεύτερη ευκαιρία μάθησης, παράδειγμα ένα Εσπερινό Λύκειο ή ένα Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας, κατάφεραν να αναπτύξουν το ταλέντο τους και να έχουν μια επιτυχημένη επαγγελματική πορεία.

Η διάρκεια των βίντεο σε αυτή την κατηγορία είναι το πολύ πέντε λεπτά και ο υποτιτλισμός στα αγγλικά, εννοείται ότι όλα τα βίντεο έχουν υπότιτλους στα αγγλικά. Θα δείτε και εδώ ένα ολιγόλεπτο δείγμα. Ολοκληρωμένο το βίντεο αυτό, καθώς και τα υπόλοιπα, μπορείτε να τα παρακολουθήσετε στα εργαλεία διάχυσης του προγράμματος.

Το **έκτο πακέτο** εργασίας, στοχεύει στο να αναδείξει τις δυνατότητες μαθητείας και κατάρτισης που υπάρχουν σε ολόκληρη την Ευρώπη. Επίσης, να παρουσιάσει τα επαγγέλματα υψηλής ζήτησης, που δεν προϋποθέτουν πτυχία ανώτερης ή ανώτατης εκπαιδευτικής βαθμίδας.

Για τον σκοπό αυτό, θα παραχθεί ένα πεντάλεπτο ντοκιμαντέρ από κάθε χώρα – εταίρο, που θα περιλαμβάνει τρία κυρίως θέματα: τις εθνικές ιδιαιτερότητες μαθητείας σε κάθε χώρα, τις δυνατότητες κατάρτισης που υπάρχουν στην Ευρώπη μέσα από τα προγράμματα «Δια Βίου Μάθηση» και τα επαγγέλματα υψηλής ζήτησης χαμηλού μορφωτικού επιπέδου.

Επίσης θα παραχθούν πέντε βιντεοσυνεντεύξεις με εργαζομένους σε επαγγέλματα υψηλής ζήτησης, τεσσάρων λεπτών το καθένα. Το κάθε βίντεο θα περιέχει εικόνες από το χώρο εργασίας του εργαζομένου, πληροφορίες για το επάγγελμα αυτό, τα διπλώματα τα οποία απαιτούνται και τις δυνατότητες μαθητείας.

Θα ήθελα εδώ να σημειώσω ότι τα επόμενα δυο βίντεο, τα οποία, από ότι βλέπω, θα δείτε μόνο το ένα, για να μην καταχραστώ τον χρόνο, μονταρίστηκαν μόνο για τους σκοπούς της συγκεκριμένης παρουσίασης και δεν αποτελούν ακόμα επίσημο υλικό του προγράμματος. Δηλαδή δεν θα τα βρείτε ακόμη αναρτημένα στον ιστότοπο του προγράμματος.

Το βίντεο αναφέρεται σε επαγγέλματα χαμηλού μορφωτικού επιπέδου, για παράδειγμα ζαχαροπλάστης, αισθητικός, κομμώτριες. Όλα τα επαγγέλματα που δεν προϋποθέτουν πτυχία. Ο ήχος δεν ακούγεται. Είχαμε πρόβλημα λίγο στο πρώτο κομμάτι με τον ήχο, γιατί υπάρχει και φωνή από την καθηγήτρια, η οποία τα αφηγείται στα ελληνικά, αλλά αυτό είναι υπό παραγωγή. Δηλαδή τώρα παράγουμε αυτά τα υλικά.

Συντονίστρια: Περίεργο concept, αλλά ενδιαφέρον, έτσι;

Και εγώ θα ήθελα να πω κάτι, όταν απευθυνθήκαμε στο Cedefop (European Centre for the Development of Vocational Training - Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Ανάπτυξη της Επαγγελματικής Κατάρτισης) για να πάρουμε αυτά τα δεδομένα, δηλαδή για να πάρουμε επίσημα ποια είναι αυτά τα επαγγέλματα, αν έχουν καταγραφεί, η απάντηση είναι ότι αυτή τη στιγμή που μιλάμε πραγματοποιείται έρευνα και ότι ενδεχομένως μέχρι τον Μάιο, θα έχει ανακοινωθεί η επίσημη καταγραφή από τον Cedefop για αυτά τα επαγγέλματα.

Οπότε αυτό που κάναμε, είναι ότι πήραμε ιδέες από τους υπόλοιπους εταίρους και κινηθήκαμε ανάλογα.

Είναι ένα ενδιαφέρον πρόγραμμα, τα προϊόντα του οποίου πιστεύουμε ότι θα μπορέσουμε τελικά να τα χρησιμοποιήσουμε. Είναι ένα δύσκολο πρόγραμμα το οποίο προϋποθέτει πολύ χρόνο ενασχόλησης, δύσκολες συνεργασίες, πολλά προβλήματα, γιατί μπορεί να βγαίνει μια εικόνα απέξω ότι είμαστε όλοι καλά και όλα αγαπημένα, αλλά όταν εμπλέκονται πολλά άτομα με διαφορετικούς ρόλους ο καθένας, αυτά τα πράγματα έχουν κόστος, προσωπικό και ψυχολογικό, που είναι και το χειρότερο. Τέλος πάντων, θεωρούμε ότι κάνουμε μια καλή δουλειά.

Ολοκληρώνω. Το **έβδομο πακέτο** έχει να κάνει πλέον, αφού παραχθούν όλα τα προϊόντα, με την δοκιμή των τελικών παραδοτέων, ώστε να ελεγχθεί η πραγματική αποτελεσματικότητά τους και ο βαθμός στον οποίο ικανοποιούν τις μαθησιακές ανάγκες της ομάδας – στόχου. Αυτό που πρόκειται να γίνει, είναι δοκιμές από ένα δίκτυο είκοσι χρηστών, μεταξύ των οποίων θα είναι εκπαιδευτικοί, στελέχη διοίκησης, γονείς και άλλοι. Θα πραγματοποιηθούν διάφορες συναντήσεις, όπου στην πρώτη θα γίνει η περιγραφή των στόχων και στην τελευταία ο απολογισμός, η αξιολόγηση και οι προτάσεις βελτίωσης.

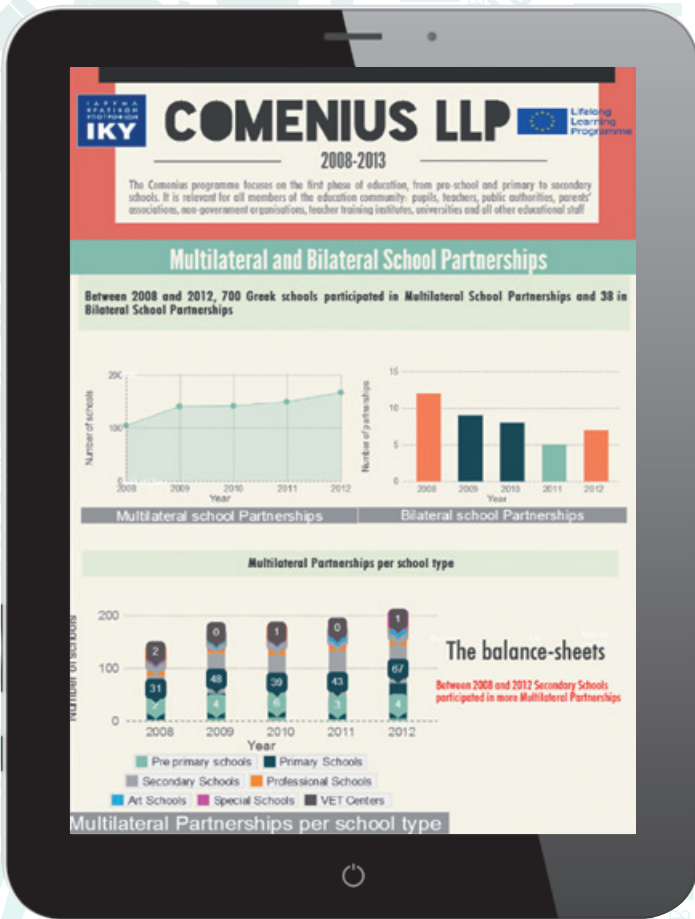
Και τελειώνουμε το τελευταίο πακέτο, το **όγδοο πακέτο** εργασίας, το οποίο έχει να κάνει πλέον με την εκμετάλλευση των παραγόμενων προϊόντων και την μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα των αποτελεσμάτων του έργου.

Όλα τα βίντεο θα δημοσιοποιηθούν και θα διατίθενται για χρήση από εκπαιδευτικούς, μαθητές και το ευρύ κοινό, χρησιμοποιώντας μέσα όπως είναι το YouTube και ομάδες στα κοινωνικά δίκτυα. Επίσης θα παραχθούν 3.000 περίπου DVD, τα οποία θα αποσταλούν σε εκπαιδευτικούς φορείς και φορείς χάραξης λήψης αποφάσεων.

Τελειώνοντας θα ήθελα για μία ακόμα φορά να ευχαριστήσω την Εθνική Μονάδα και ιδιαίτερα το τμήμα Comenius, την κυρία Ξαρχουλάκου, για τη δυνατότητα που μας δόθηκε και ευελπιστώ το νέο πρόγραμμα «Δια Βίου Μάθησης» Erasmus+, να αποτελέσει την απαρχή για ακόμη περισσότερες δημιουργικές ευρωπαϊκές συνεργασίες και Δια Βίου εμπειρίες για όλες τις σχολικές μονάδες της χώρας.

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

The screenshot shows the Greek version of the Comenius website. At the top, there are logos for IKY, Erasmus+, and the European Commission. The main heading is 'Comenius' in large, colorful letters. Below this, there is a navigation menu and a list of links in Greek, including 'Επιχειρησιακό Πρόγραμμα', 'Πρόσκληση Προσφορών', and 'Πρόγραμμα Σπουδών'. The main content area contains text in Greek and several small images of people. On the right side, there is a sidebar with additional links and a 'CONTACT FORM' at the bottom.

The screenshot shows the English version of the Education and Training website. The header includes the European Commission logo and the text 'EDUCATION AND TRAINING Supporting education and training in Europe and beyond'. Below this is a navigation menu with options like 'Discover the EU's role', 'Find Erasmus+ opportunities', and 'Tools, Portals & Partners'. The main content area features a large image of students in a classroom and a section titled 'Lifelong Learning Programme' which describes the Comenius sub-programme. On the right side, there is a sidebar with sections for 'CALLS', 'DOCUMENT LIBRARY', 'MEDIA GALLERY', 'NEWS', and 'EVENTS'. At the bottom, there is a 'CONTACT FORM' and a 'Feedback' link.

Ιστοσελίδες Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με την πρόωρη σχολική εγκατάλειψη

Final Report of the Thematic Working Group on Early School Leaving, «Reducing early school leaving: Key messages and policy support», November 2013 http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/doc/esl-group-report_en.pdf

Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 1^{ης} Δεκεμβρίου 2011 σχετικά με την καταπολέμηση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου (2011/ 2088(INI)) <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?qid=1398154722787&uri=CELEX:52011IP0531>

Σύσταση του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της 28ης Ιουνίου 2011, «σχετικά με πολιτικές για τη μείωση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου» [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?qid=1398154722787&uri=CELEX:32011H0701\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?qid=1398154722787&uri=CELEX:32011H0701(01))

COMMISSION STAFF WORKING PAPER, Reducing early school leaving, Accompanying document to the Proposal for a COUNCIL RECOMMENDATION on policies to reduce early school leaving (Brussels, 31.1.2011 SEC(2011) 96 final) <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011SC0096&from=EN>

Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών, Αντιμετώπιση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου: Μια βασική συμβολή στην ατζέντα «Ευρώπη 2020», <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0018&from=EN>

http://ec.europa.eu/education/policy/school/early-school-leavers_en.htm

Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών
Εθνική Μονάδα Erasmus+
Λ. Εθνικής Αντιστάσεως 41, Τ.Κ.142 34, Νέα Ιωνία - Αττική
+30 2103726300

www.iky.gr

 <https://www.facebook.com/StateScholarshipsFoundation>

 <https://www.linkedin.com/company/iky-hellenic-national-agency>

 https://twitter.com/IKY_Erasmusplus

 <http://www.youtube.com/user/LLPIKY>

Thematic seminar on the Comenius sectoral programme

“The potential of Comenius sectoral programme actions in tackling the phenomenon of early school leaving”

Athens, Monday, December 16, 2013

HELLENIC REPUBLIC
MINISTRY OF CULTURE,
EDUCATION & RELIGIOUS AFFAIRS

Erasmus+

© State Scholarships Foundation

Date of issue:

January 2015

Editing:

Maria Xarhoulakou, Pinelopi Mousouri, Dimitris Maragos,
Eleni Eleftheriadou, Maria Kelepouri

Organizational Support:

Sofia Poulidaki, Spiros Chatzipapas

The project is financed with the support of the European Commission. This edition includes only the views of the author; the European Commission shall not be held liable for any possible use of information included above.

www.iky.gr

ISBN: 978-618-80144-2-8

Thematic seminar on the Comenius sectoral programme

“The potential of Comenius sectoral programme actions in tackling the phenomenon of early school leaving”

Athens, Monday, December 16, 2013

KEY

Table of Contents

Outline of the Seminar	59
Welcome address	61
Ms. Maria Nikitaki, LLP Director - State Scholarships Foundation National Agency for the Lifelong Learning Programme	
PRESENTATIONS	
1. “Tackling and Reducing Early School Leaving”	65
<i>Ms. Maria Mpampa</i> , Teacher - Scientific associate of the Institute of Educational Policy, <i>Ms. Eleni Papadopoulou</i> , Head of the Observatory for recording and tackling school dropout	
2. “Early school dropout: simple practices to prevent and mitigate a complex issue”	77
<i>Ms. Styliani Lykogiannaki</i> , University Education teacher, in charge of a Comenius Multilateral School Partnership, 3rd Lower Secondary School of Herakleion - Crete	
3. “Preventing Early school leaving”	79
<i>Ms. Aggeliki Karanasiou</i> , Director of Kavala Vocational School, Directorate of Secondary Education, Prefecture of Kavala	
4. “Innovative Actions - Proposals within the European Programme’s thematic context”	83
<i>Ms. Anna Filini - Laskaraki</i> , University Education teacher, in charge of a Comenius Multilateral School Partnership, 5th Lower Secondary School of Alexandroupolis	
5. “School dropout in Greece: Views on local and social disparities”	87
<i>Dr. Manolis Koutouzis</i> , Head of Programmes and Researches Sector of KANEP (Centre for Educational Policy Development/Greek General Confederation of Labour), Assistant Professor of the European University of Cyprus	
6. “Paving new ways for investigating and tackling the problem of early school leaving”	91
<i>Dr. Demetra Bechlikoudi</i> , School Advisor in Secondary Education, Directorate of Secondary Education of Piraeus	
7. “Building Rapport to prevent early school leaving”	97
<i>Mr. Vasilis Manassakis</i> , Project Manager in a Comenius Multilateral Project, Regional Directorate of Primary and Secondary Education of Crete	
EUROPEAN COMMISSION WEBPAGES ON EARLY SCHOOL LEAVING	103

Outline of the Seminar

The Strategy "Europe 2020" sets as its priority the investment in the human capital to enable the old continent overcome the current economic crisis and lay the foundations for a sustainable growth that would give employment and prosperity prospects to future generations. The sector of education and the reduction of early school leaving to less than 10% figures is among the five headline targets fixed at EU level to evaluate the progress of its implementation.

Already since 2003, the issue of early school leaving and its negative impact on European societies has been in the spotlight, in the context of fulfilling the strategic objective set out at the [European Council of Lisbon](#), when the [European Council of Education](#) established the following objective: "By 2010 the number of early school leavers should be at least halved, compared to the 2000 rate, so that the average of early school leavers be equal or below 10%".

Notwithstanding the progress so far, still this objective has not been attained and it shall be sought after also in the upcoming decade; this objective is directly linked to the attainment of the other "Europe 2020" strategy objectives as school education completion enhances job seekers' perspectives and therefore limits social marginalization. The unhindered participation of all young people of Europe in the school education systems is now more necessary than ever as all recent forecasts regarding future needs in skills make reference to an increase of jobs requiring high or moderate qualifications.

Reducing early school leaving also constitutes a broader priority in the Lifelong Learning Programme and the European Commission's action plan in the sector of Lifelong Learning. The Lifelong Learning Programme (2007-2013) contributes with its individual actions to enhancing the contribution of education and training to "Europe 2020" strategy's priorities and key objectives. In this framework, the Comenius sectoral programme that focuses on school education, offers economic support to enable schools from different European countries to cooperate in issues of mutual interest through student and teaching staff mobility. The subject matters of "Comenius School Partnerships" being developed on this footing, include the early school leaving phenomenon and the ways of preventing/reacting to it.

Similarly, the local and regional educational authorities, through cooperation with regional partners in other European countries, in the context of the action "Comenius Regio Partnerships", have highlighted the particular needs in prevention and management of this phenomenon in their areas of responsibility.

The seminar held in Athens on [December 16, 2013](#), on the topic "[The potential of Comenius sectoral programme actions in tackling the phenomenon of early school leaving](#)", contributed to further promoting the work performed through School Partnerships and Comenius Regio Partnerships, developing their activities around such an

important issue. Our ambition is that the exchange of best practices among the bodies involved in this topic shall contribute to improving the results and the outcomes of Partnerships; in this way the outcomes can become useful and be utilized by parties directly involved in their implementation as well as by the broader educational community. Moreover, according to the National Agency, through the presentation of the individual aspects of the phenomenon and the challenges arising for a coordinated action between the school, the family, educational authorities and other social bodies, the participants were mobilized towards the problem's dimensions and the role they are called upon to play in order to tackle it.

Following an invitation by the National Agency, the seminar was completed with a short presentation by Dr. Kosmas Vlachos Headmaster of the 4th Primary School of Glyfada. The presentation's title was "Teacher training and European development plan".

Welcome address

Ms. Maria Nikitaki, LLP Director - State Scholarships Foundation National Agency for the Lifelong Learning Programme

Allow me to begin this presentation by extending a warm “thank you” because throughout all these years you have supported the efforts in the “Lifelong Learning” Programme. It has not been an easy path to tread, nor will it be in the future. It is nevertheless a path full of challenges. The challenges mainly relate to school education which is the basic pillar of the new programme, the Erasmus+.

As the old programme draws to its end and the new one begins, I welcome all of you. It is a sheer pleasure for me, because today’s seminar serves as a springboard to discuss the school’s actual predicament.

Comenius was established and was integrated in the LLP with a very big response and success in Greece. It has by now spread across the territory within the educational community, both quantitatively and qualitatively, forming an entity in itself. Besides partnerships, Individual Mobility was also financed; this is an exceptional action which was supported all these years, boosting personal development too. The reason was that each teacher in a school unit had the possibility of mobility and of coming back to school bringing in new knowledge.

A teacher, having acquired extra knowledge and having established a connection with other 15, 17 teachers from all over Europe, by participating in the seminar, was coming back bringing along a network of communication. It is very important to find yourself among potential transnational partners, sitting at the same table where you can share your concerns at any time. It is marvelous to see how diversity is treated and how differences are eased through such forms of cooperation. This was what we looked for anyway. And this is what is sought after in the new cooperation of Erasmus Plus.

During the LLP implementation phase (2007-2013), very important things take place. Forging school cooperation is very important for all states. All programmes have managed to put in place a remarkable record in employees’ training - since unemployment is a topic of major importance. It was, therefore, a sine qua non prerequisite for the European Commission to keep on investing in education for 2014-2020.

All of us participate in everything. This is the essence of the programme. These are fields of concern that do not simply preoccupy just us or some neighboring schools or colleagues. They represent problems, ideas but also the dream of teachers and schools across the European territory.

The following question could be raised though: We created programmes, teachers were sent to schools and so what? What is the situation with schools today? Schools go through tough times and we all witness it. We experience it with you. We are standing by you and you are aware of it. The difficulties spring from a contestation; a contestation of the European thought, of the European cooperation and no matter how much we try to disregard it, it rises on the surface in order to tackle it. In this effort we should involve ourselves, our children, the parents and the local community where schools are an integral part.

Schools should open up in order to unearth all this concern. Development shall derive from fruitful thinking, through the exchange of opinions aimed at improvement, through contestation and submission of proposals.

We should not be envisaging an effective school only through an increase of expenditure for education. It cannot be envisaged only through cooperation, only through a good teacher who is evaluated, who is toiling hard and gives a token of his/her work with heroism; spare me please the use of such an emotionally charged word. I mean it. In our era, the toughest thing to do is to stand at the teacher's desk and not speak ex cathedra, but inspire a group of students from the Pre-primary to the Upper Secondary School. It is hard to be able to stand up in your position as a teacher, to inspire, to work, to stand by students and to be close to the Headmaster too. The Headmaster should be aware that whatever takes place at school practically reflects on him/her because he/she is the school leader. Therefore, the Headmaster is credited with anything good and is being blamed for any difficulty.

However, schools can become more attractive when cooperation is in place; this is something the Headmaster should strive for, together with the parents and the local community leaders. Unquestionably, early school leaving is the result and outcome of social disparities. I believe that early school leaving is not a unilateral phenomenon. It is the abandonment both by the child and by the parent or the custodian.

Let me warmly thank you once again; rest assured that we are standing by you and we shall keep on sharing concerns with you, working in a creative manner. Continue this journey you set out through the Comenius programme; this dream you managed to touch at some point through the cooperation on a theme. Do not forget it. It is something you need yourselves first and foremost, but students also need it. These are the people we are working for, the children.

And we need to strive for children at whatever age, but also for ourselves, for the child we all nurture within us; a child that we have left in oblivion and dusted. We are also entitled to a vision; if we lack vision, let us build one, let us believe in it and engage others. In this way, we will cope with the grey side of things. To go a little bit further and maybe rise a little bit higher. We are endowed with a lot of foundations and qualifications to achieve it.

PRESENTATIONS

"Tackling and Reducing Early School Leaving"

Ms. *Maria Baba*, Teacher - Scientific associate of the Institute of Educational Policy

Let me begin by thanking Ms. Xarhoulakou and Mrs. Nikitaki for inviting us in this very interesting thematic seminar. I would also like to congratulate all of you, our colleagues, because in these difficult times we are going through, both in schools and in society, you have the courage and the stamina to work on interesting and innovative programmes, that help us to change our mindset and to learn to cooperate between us and with colleagues from other European countries.

Dear colleagues, what you should remember is that through such forms of cooperation we are not only recipients of things; we also give. Such forms of cooperation take schools forward, helping them to open up to the European Community, transcending our own micro-world. Therefore, you are worthy of praises, and I hope you shall continue implementing such actions because you

offer so many things to your students, your school and yourselves.

I shall endeavor a quick approach on the interesting topic of "tackling and reducing early school leaving". For years this has been a topic of concern for the Educational community both at national and at European level. This has been intensified lately that the new NSRF 2014-2010 is being planned. The European Union is placing special emphasis on tackling and reducing early school leaving. It appears that the funding of education shall be largely underpinned on the thematic priority axis; this refers to tackling and reducing early school leaving and upgrading the quality of education. We cannot achieve a reduction in school dropout, unless we upgrade education.

Early school leaving, the so-called **school dropout**, includes any form of giving up formal education and training or non formal training, before the completion of the secondary, general or vocational education. It is a multifaceted phenomenon impacting on persons, society and economies.

The permanently high number of young people who give up on school, without having acquired the basic level of qualifications and skills, constitutes an alarming sign that the initial education systems do not always provide the necessary foundations and prerequisites for lifelong learning or for keeping children in schools. Data on school dropout, i.e. the systems that monitor school dropout are EUROSTAT or ELSTAT, the corresponding Greek Statistical Service. These researches mainly refer to young people at the age of 18 to 24 years who have not completed the upper secondary education and do not participate in education and training.

Another system (tool) was the Observatory of the Pedagogical Institute that operated until 2007 before the Pedagogical Institute was abolished. The "Observatory" adopted the following monitoring methodology: it monitored a generation of students from their entry to primary school until their graduation or respectively from their entry to lower secondary school until graduation or respectively their entry to the General or Vocational Upper Secondary School. In a nutshell, it calculated how many students joined and how many graduated from the various types of schools; in other words, the Observatory kept results of school dropout for a generation of students.

In addition, the Observatory received data during the transition stage from one type of school to the other. We are usually missing students in the 1st year of the corresponding level of education. In the 1st year of Lower Secondary School, due to the compulsory character of education, we miss fewer children and only under special circumstances. On the contrary, we miss students upon their transition to the General Upper Secondary or the Vocational Upper Secondary School. This is when the highest school leaving rate is observed and we should envisage the policies to be employed in order to tackle the phenomenon.

The reasons why young people abandon education early are largely personal; many a time family reasons are involved. However, some recurrent characteristics have been identified establishing a close link to early school leaving.

Vulnerable and socially disadvantaged groups and persons coming from a low educational background constitute some recurrent patterns. There are also educational factors, such as the low response of educational programmes in supporting students with educational difficulties or in meeting labor market needs. It is very common that study programmes themselves are to blame, as they are not adapted to face children with special characteristics, specific problems and learning difficulties. It is quite probable therefore to “lose” this child from the classroom.

In addition, in tourist areas, such as Rhodes, very high school leaving rates are observed, due to economic reasons. These children follow tourism economy; they seek for a job very early in tourist enterprises: they become waiters, hotel employees, etc. The study programmes followed at schools in vocational education do not cover such specialties or are limited. The State is therefore called upon to create such study programmes, create such specialties in order to satisfy the local business activities. For example, Kastoria is an area with a strong fur production; it is self-evident that the area needs Vocational Education schools to offer students special qualifications and professional skills. The two aforementioned examples are listed among the educational factors closely linked to early school leaving.

School dropout relates to individual circumstances occurring within a family often forcing the child to leave school (e.g. the loss of the father).

The repercussions from early school leaving, at **individual** level, affect people throughout their life and decrease their possibilities of participating in the social, cultural and economic evolution of society.

At the level of **economy and society**, the high early school leaving rates have long term impact on social developments and economic growth. The persons leaving school early tend to participate less in democratic procedures and to be less active citizens.

Innovation and development require a specialized labor force, not only in high technology, but also across the entire economy. Therefore, innovation is the tool to take us a step further and what you are doing, your participation in such programmes, constitutes innovation.

Early school leaving drives young people to unemployment very quickly. Their employability depends closely on the level of formal qualifications acquired. Even in case unskilled persons are employed, they earn less, occupying mostly precarious jobs; very often they depend on social care and participate less in lifelong learning.

Therefore, the early school leaving indicator is a critical element that could be utilized in the strategic planning process, with the aim to combat educational disparities. For this reason, the elimination of educational disparities figures among the key strategic objectives of Lisbon strategy.

According to EUROSTAT data, approximately 15% of young people at the age of 18-24 leave secondary education early; this rate displays a small progress towards the target, i.e. 10% fixed for 2010. However, the target for

2014-2020 is 9,7%. The rate in Greece in the last year reaches 13,1%, i.e. we are lagging far behind.

The research conducted has shown that the Primary school presents almost zero early school leaving rates. The highest rates are observed in areas with Roma children population, children of immigrants, in the areas with the biggest socioeconomic problems. In Primary School, the school dropout rate is very limited. This rate increases more in Lower Secondary School, skyrocketing in vocational education. In vocational education, school dropout reaches 22% to 23%. The State, therefore, should implement actions in this field, in technical vocational education.

Where do we observe the highest rates? Research shows that, per grade of education, the phenomenon is observed in secondary education and mainly in Technical Vocational Education.

If we consider the gender parameter, you shall observe that 16,3% of males leave school early, compared to 12,5% of females. This difference is higher in rural areas. In these areas, males abandon school much earlier.

Throughout compulsory education, males tend to face more learning difficulties compared to females; this is why we often argue that girls study more compared to boys.

As regards the spatial and geographical distribution, in Greece the early school leaving rate in Lower Secondary School is smaller in the urban areas. In most Prefectures, the urban areas present a lower early school leaving rate compared to semi-urban and rural areas.

However, if we take a look at region's level-for example the Region of Attica- we shall ascertain that school dropout in B' Athens is minimal. In Western Attica though, we have very high school dropout rates. The State should identify where the problems are spotted and where the highest school dropout rates are observed; intervention should be focused on these areas, through actions to prevent and reduce this rate.

The national targets for the reduction of early school leaving rates shall promote policy development in this sector putting more pressure on effective and performing policies, taking for granted that early school leaving is a complex phenomenon and its characteristics differ from country to country, among regions and, sometimes, even within the same region.

A cohesive, comprehensive and evidence-based policy to combat early school leaving includes three key elements: prevention, intervention and off-setting measures. However, intervention measures are often taken instead of preventive ones. Therefore, the sequence of things is the following: "I prevent something before I need to intervene and then I take off-setting measures". These measures cover all levels of education and training, the structural aspects of education and training systems, the possible interventions at school level and the support programmes for individual students, who face a school leaving risk.

As far as prevention is concerned, we could achieve it by upgrading the quality of education and by promoting equal access. The increased participation in good quality pre-school education and care constitutes one of the most effective measures, so that children can kick off on a solid basis and with the suitable qualifications.

It is not by chance that many European Commission recommendations-policies on combating early school leaving make reference to upgrading pre-school education quality. If you involve the child early in the education system, giving it solid foundations, it is certain that this child will continue going to school. If a child has never heard of school and you place it all of a sudden in the A' grade of Primary School, somehow the child will have problems in the long run. It is therefore very important for the State to put in place actions for pre-school age and not to be too concentrated on Upper Secondary School and University admission examinations.

With respect to quality improvement of all-day schools, the latter play an important role in education. They are not a parking space for children, as many people argue. All-day schools carry out activities having to do with

children's education and cultural development. Therefore, the institution of all-day schools is a very important one.

Moreover, improvement of teaching methods and study programmes, both in General and Vocational Education are necessary to upgrade the quality of education. I mentioned earlier the study programmes of vocational education, how they should be targeted to the local community needs.

The teaching methods, the way we approach a thematic unit is also very important. Teachers' training in teaching approaches, in digital school programmes, and in the use of new technologies in the teaching practice, aim at their professional development and at boosting classroom performance. Training alone is not enough; the State should also support teachers, offering the means, the equipment and the premises to work appropriately and produce an outcome.

Students presenting low performance need systematic support in their classes. Such courses are language and literature, mathematics and physical sciences. Such interventions are made through remedial teaching programmes, to support weak students. It is like a tutorial class to strengthen low performing students.

Furthermore, the systematic linguistic support of children belonging to families that do not speak the language of the school (immigrants, Roma, etc) is also important. For years now many programmes have been put in place to support Roma students. These programmes carry out a very important task but are fraught with a significant weakness. This weakness rests in the fact that we lack to date an integrated evaluation and data entry system to be able to know across the national territory the success and sustainability level of such programmes, i.e. how many Roma children finally managed to continue going to school and complete it, whether at Primary or Secondary Education level. How many children kept on attending the school? Where are these children, who in one year find themselves in the area of Larissa and the following year in Lamia? Is there a system, an Observatory to keep track of all these children? Do we find these children in the school environment or have we lost them? Do we make an effort to depict all these data? All the above, Cooperation Observatories taking place in local communities, the school with Roma parents etc last for as long as the programme lasts and then we miss out on them. We should envisage how these programmes shall keep on operating and supporting local community.

Another problem is teachers' mobility, i.e. teachers serving in schools with Roma students and who have been trained in order to support these social groups and after a year or two leave or change schools. Although the State has invested and has created specially trained human resources, teachers' mobility results somehow to the waste of such expertise. This is why education and the mechanisms elaborated through such programmes should be carried over to the school's culture. The entire school should learn how to build on this mindset; it is not only the responsibility of the person who was trained and teaches Roma students etc; so when this person leaves, it should be possible for the school itself to transmit know-how to young teachers and continue operating without any hindrance.

Moreover, with reference to prevention, we could do the following: Improvement of educational infrastructure, with the use of ICT, aiming at mitigating territorial disparities and at reinforcing education without discriminations. I would like to share with you a personal experience from a pilot programme of the Pedagogical Institute. We created an internet platform of "teaching design", where groups of teachers from 3-4 schools were created in 3 cities of Greece; in Athens, in Patras and in Rhodes. A University professor in every city was appointed to coordinate the team and served as educator. Teachers met in pre-fixed sessions, where the necessary education took place by the coordinator; subsequently, all teachers worked together on how to design a thematic unit, on how to make a lesson plan, what kind of activities to use for the specific unit etc. The teaching scenarios planned were uploaded on the platform and they were tested by each teacher in every school; when teachers

met, they presented their views saying for example *"in my classroom, this did not work"*. Another one said: *"in my classroom it worked well, maybe I should have made it more difficult"* etc. In the day conference when the pilot project results were presented, a colleague who participated in one of the programme's groups, said the following: *"colleagues, when I was first appointed as physicist in Sympy and I did not know how to plan a thematic unit, what activities to use for the specific unit, I was trying to figure out how to include evaluation subjects"*. Many of us might have wondered when they were newly-appointed *"what topics am I supposed to introduce?"* *"If I had this opportunity through this portal, through this application, to cooperate with colleagues, plan a lesson, listen to their views, express my opinion, I think I would be a better teacher, for the benefit of my students and the school in general"*. Therefore, the improvement of educational infrastructure, with the use of ICT combined with the human resources education, leads to quality improvement of the education offered.

The enhancement of vocational education quality and prestige, the improvement of coherence of educational programmes based on labor market needs, the increased displacement possibility among educational routes (type of school) could lift the barriers that do not allow successful school progress. If the school's framework enables a General Lower Secondary School student to leave school easily opting for vocational education, in case of low performance and difficulties, this student shall not abandon school. As a result, the school's programme and the educational system should offer students alternatives.

The active policy for the elimination of discriminations improves the social, national and cultural mixing in schools, contributes to better exchange of lessons among peers, helps the integration or targeted support of disadvantaged schools and improves the educational performance of children from non privileged social strata of low educational background. Measures of positive discrimination include the educational priority zones, the so-called EPZ. Unfortunately, only 13 such schools operate, offering targeted support to schools, improve the educational contribution of such schools, offer additional support to students in linguistic and mathematical literacy, create innovative learning environments, adapted to the particular needs of students. Positive discrimination measures should always be combined with active networking and close cooperation among participating schools for the exchange of experiences and concerns.

Intervention measures may address a school in its entirety or specific students who run the risk of leaving school and of dropping out of education. These measures, focusing on the school as a whole, aim at improving the school ambiance, at creating a supportive learning environment, at developing early notification systems and better cooperation, at creating networks with extracurricular parameters and access to local networks. Such networks consist of social support groups, social workers etc.

The student-oriented measures mainly focus on counseling, guidance and supervision of students, on individualized learning approaches and improvement of guidance and pecuniary assistance, such as school allowances.

The off-setting measures focus on the following:

- Quality and equality improvement in Primary and Secondary education through monitoring, evaluation and application of a quality assurance system.
- Improvement of teachers' skills and professional development. Establishment of incentives and professional standards. The professional development of teachers constitutes an added value for the educational system and the students.
- Schools' response capacity to the different ways of student learning and tools to assist teachers in satisfying the various needs of students. Curricula should be accompanied by a diversified educational approach.

- Possibility for individualized and flexible learning procedures addressed to students who wish to learn “through practice” and for whom the active forms of learning constitute an incentive.

The higher participation of regions and the determination of incentives could turn out being successful. The implementation of social policies for youth, family, health, local community, employment, and the application of educational policies could largely contribute to reducing early school leaving by promoting creativity, new ways of thinking, cross-cultural dialogue and social cohesion. Such examples are cultural education, cooperation with the local stakeholders of the labor market, sports.

Our colleague, Ms. Papadopoulou will present to you what the State is preparing to do and what it has done so far in view of the period 2014-2020; Ms. Papadopoulou recently took over as Head in the newly established office of the Institute of Educational Policy, at the Observatory for school dropout, enshrined by law 4186 in September 2013.

"Tackling and Reducing Early School Leaving"

Ms. Eleni Papadopoulou, Head of the Observatory for recording and tackling school dropout

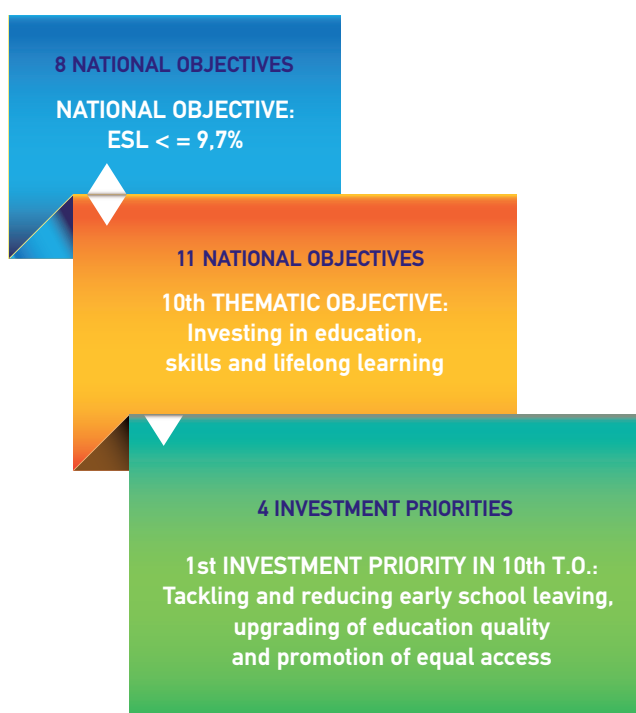

To continue with our presentation, let us elaborate on Early School Leaving. Allow me at times to use the acronym ESL, within the context of the European Commission. We shall mention below the Observatory which was recently created at the Institute of Educational Policy; in particular, it was created in September 2013 to cope with ESL. We shall finally examine the prospects of cooperation and utilization of Comenius School Partnerships and Comenius REGIO Partnerships.

Based on the *E.U. Position paper for Greece (11/2012)*, the European strategy 2020 for Greece, as it had been planned since 2012, included eight national objectives for all policy sectors. It should be emphasized that at least two out of the eight national objectives for Europe 2020 refer to education. One of these two objectives is **the reduction of the Early School Leaving index to below**

9,7% (the other one refers to tertiary education). Note that the target for the European average is fixed at 10%.

For the attainment of national targets-indices, eleven thematic objectives have been specified, of which the tenth refers to education and bears the following title: **"Investing in education, skills and lifelong learning"**. The tenth Thematic Objective is analyzed in four investment priorities, the first of which is **"Tackling and reducing early school leaving, upgrading of education quality and promotion of equal access"**. Moreover, for the Thematic Objective of education, the Ministry of Education and Religious Affairs has elaborated eight special strategic objectives directly associated with combating early school leaving; this fact highlights its paramount importance in the planning of the Ministry's educational strategy.

Besides the technocratic details, the graph depicts the way the educational sector fits in the **architecture** of a new programming period, the new National Strategic Reference Framework from 2014 until 2020 and in particular the importance of dealing with early school leaving by 2020. It is therefore obvious that in this architecture, the issue of school dropout holds a central and prominent position, as it is clear that within Europe 2020 it constitutes for us a national, strategic objective and priority for investing initiatives.

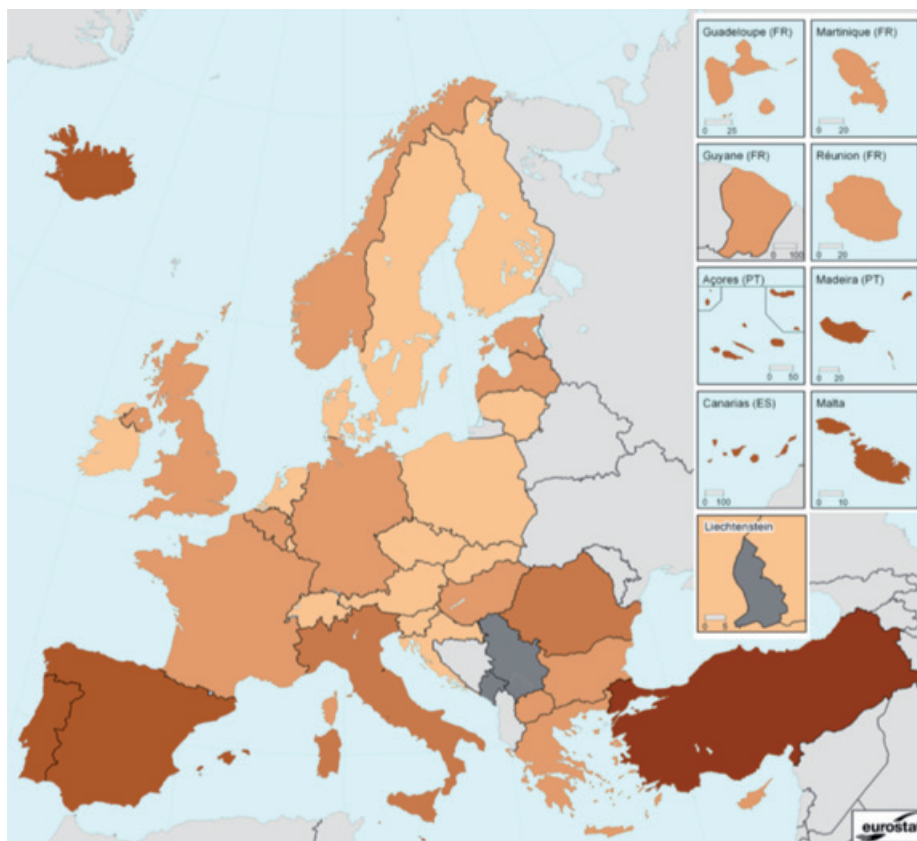
For this reason, the Ministry of Education, by way of the EU Directorate, cooperates with the rest of EU countries at many levels, inter alia on the issue of ESL. Already, the Institute of Educational Policy has data on the practices followed in different countries to cope with the phenomenon. Typical examples can be found both in the European North and in the European South.

Austria has adopted a National Strategy against Early School Leaving (measures to revisit and improve the educational system, measures at school level, measures to support “doubtful students”). Due to the many offsetting measures already taken, emphasis is placed on taking preventive and interventional measures (e.g. emphasis on individualized learning and teaching).

In the **Netherlands**, data collection is carried out annually; the causes for which young people give up school are examined by the Research Centre for Education and the Labour Market -ROA at the University of Maastricht.

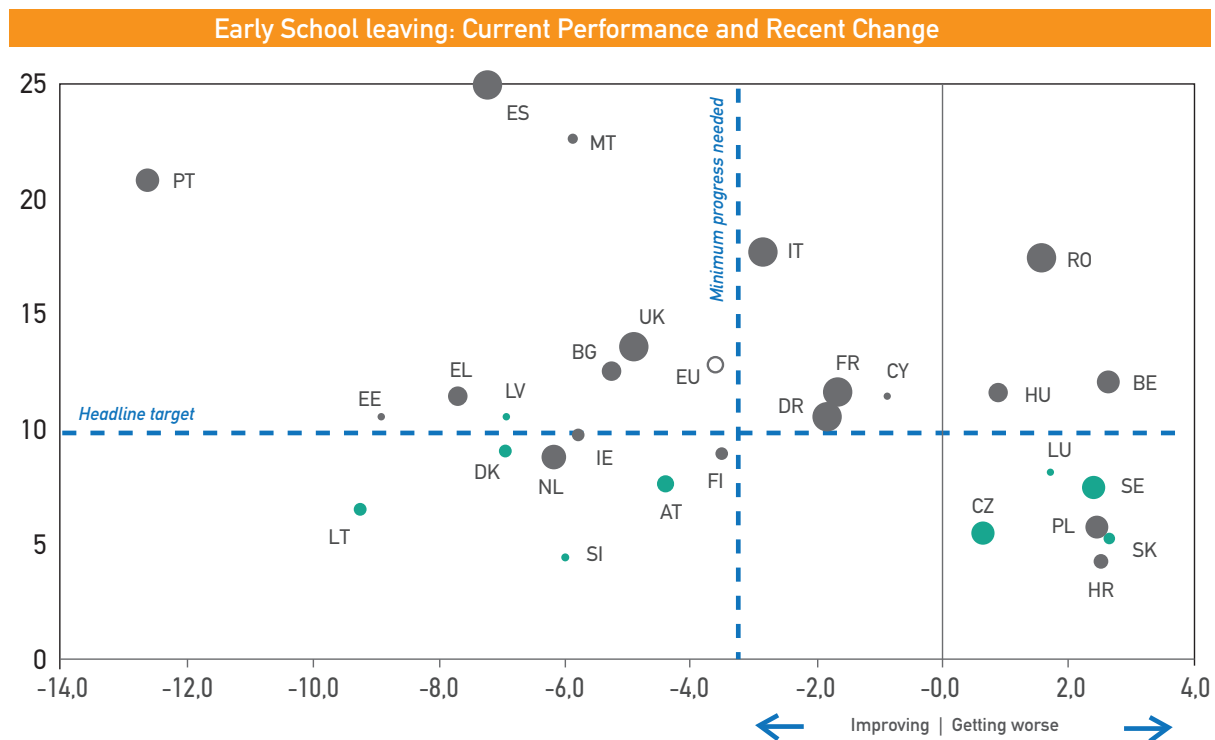
Portugal has created a national database which collects information monthly from schools, students and social welfare services. Data are collected at student level: (age, special needs), or at their parents’ level (e.g. profession, educational background, professional status).

In **Spain, Austria** and **Malta**, the respective Ministries have created special units that coordinate, apply and check the policies against Early School Leaving.

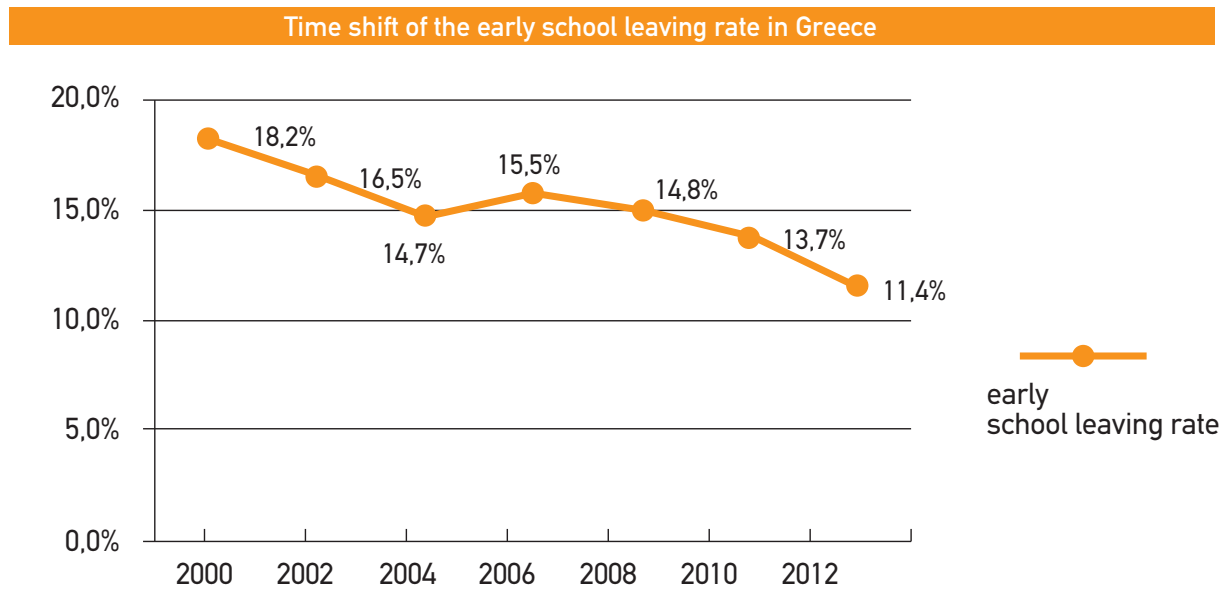

The map depicts the performance of EU member - states in early school leaving (Eurostat data from the *Final Report of the Thematic Working Group on Early School Leaving*). The countries displayed in darker color have a higher value in the ESL index, posting therefore bad performance. The lighter is the color, the better the performance. Greece is ranking better than the European Union average, something which is also depicted in the next graph.

In this graph, data have been processed and each country's performance is presented in comparison to the European Average of 10% (horizontal dotted line) and in relation to the minimum progress that each country should register (vertical dotted line). For each country, as for Greece, a target-percentage has been fixed for 2020. The green color shows the countries which have attained the target corresponding to them for 2020. Grey color shows the countries for which we do not have data. As it appears, Greece is close to the European average (10%) and to its average target (9,7%). On the other hand, the position of Greece is on the left compared to the dotted line, which is at the center; this fact denotes that progress has been registered in the last years and in particular in the period 2009-2012. The more to the left from the vertical dotted line a country is positioned, the higher the progress that has been registered. In other words, it seems that Greece does not present a huge deviation in this field compared to the rest of Europe.

Our country's progress since 2000 to date is illustrated also in the following graph. Throughout this period of twelve years, the index improvement touches 35%. Therefore, within twelve years from 2000 until 2012, it is obvious that school dropout is on the decline. It was calculated that in the last quarter of 2012, the rate reached 11,4% whereas the target is set at 9,7%, as already mentioned.

Graph: Time shift of the early school leaving rate in Greece (from 2000 until 2012).

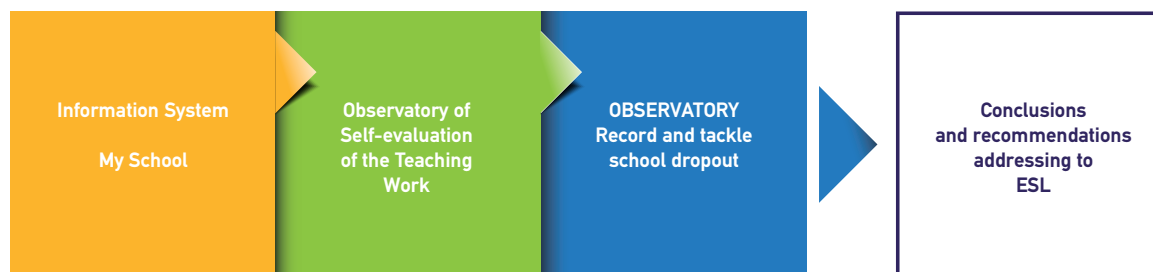
Source: Eurostat (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>)

We are generally optimists; however, a **cohesive strategy** is required to reduce school dropout based on a strong and cohesive political commitment by all stakeholders. Besides planning a strategy and the horizontal cooperation, it is necessary to create a system for reliable data collection and monitoring.

The Ministry of Education and Religious Affairs, in view of the new programming period (2014-2020) is bound to develop and apply a reliable system for measuring school dropout, something which constitutes one of the prerequisites to ensure funding from the new operational programme (ex ante conditionality).

With Law 4186/2013 “Restructuring of Secondary Education and other provisions”, the **Observatory was set up** as a structural unit of the Institute of Educational Policy **to record and tackle school dropout**.

A schematic illustration of the Observatory’s operation is the following:

For issues of **recording and dealing with school dropout**, through the digital web application being designed in the context of the project "Self-evaluation of the Teaching Work" <http://aee.iep.edu.gr/>, the Observatory shall draw updated and valid data from the information system of myschool (<https://myschool.sch.gr/>). Myschool is a new information system of the Ministry of Education & Religious Affairs geared towards the operational integration and extension of the IT applications of the educational community; it is a collection and analysis system of primary data at student level. It is a central-national information technology infrastructure aimed at supporting school units and the higher administrative structures of education.

The data to be drawn from the Observatory shall be subject to processing and qualitative analysis, in order to reach conclusions on the progress registered in Early School Leaving and formulate proposals for further actions.

The results shall be published regularly; to be more precise, they will be published on annual basis but it shall be possible to reach intermediate conclusions throughout the teaching year.

Results shall be presented at Municipality level but it shall be possible to adapt them to other levels of administrative division (prefecture, region etc).

The Observatory aims at presenting results that shall cover all levels of formal education and training and at suggesting measures to cope with ESL being specified in:

- preventive measures
- intervention measures
- offsetting measures

The Observatory intends to suggest possible interventions and support programmes at school level for individual "doubtful" students running a school leaving risk.

Therefore, the Institute of Educational Policy shall be able to combine the qualitative with the quantitative data, to be drawn from the two above systems of monitoring early school leaving, and plan further policies to deal with early school leaving and education quality improvement, at local, regional and national level.

It is a sheer pleasure that in the context of "Comenius School Partnerships" and "Comenius Regio Partnerships" activities have been developed around such an important issue.

The topics elaborated in the framework of "Comenius Partnerships" shall be particularly useful for us and shall be utilized by the Institute of Educational Policy and the Ministry of Education and Religious Affairs, both in further specifying the objectives and the measures regarding Early School Leaving in the new programming period 2014-2020 and in implementing them.

One of the key messages is that ESL can be tackled only with cooperation and coordinated actions among all bodies involved in the issue of ESL (ministry, Institute of Educational Policy, schools etc).

We share a **common** objective, which is not only **national** but also **European**, and it is certain that we need the Comenius concept that **focuses on partnership and cooperation**.

“Early school dropout: simple practices for the prevention and reduction of a complex issue”

Ms. Styliani Lykogiannaki, University Education teacher, in charge of a Comenius Multilateral School Partnership, 3rd Lower Secondary School of Herakleion - Crete

I am an English language teacher in the 3rd Lower Secondary School of Crete; the school participates in a multilateral Comenius school partnership.

The action's title is “Let's go to school in Europe!” and resulted from the seminar of finding partners in which I participated in November 2011 in France.

The subject and targets of this multilateral partnership involve first of all the investigation of causes and consequences of early school leaving, the information and sensitization with regard to prevention and reduction of the phenomenon and the information campaign about the beneficial impact of school and learning on every person.

Moreover, a very important objective is the exchange of best practices to combat school dropout and school failure and reinforce the European dimension of education.

Eight (8) schools from 7 countries take part in this action: one school from Denmark, two schools from France, one school from Ireland, the 3rd Lower Secondary School of Herakleion-Crete from Greece, one from Romania, Spain and Turkey. Diversity is evident. These are schools from countries with high, low and moderate school dropout rates, such as Greece, so close to the European Union average so that we can obtain the maximum possible benefits from the exchange of ideas and best practices during the cooperation lasting 2 years. We are now running the second year of implementation.

The partnership of 8 schools from 7 different countries adds diversity to the cooperation and contributes to a more integrated and comprehensive investigation of the school dropout phenomenon at European level.

Information on our school follows below. It is a city school, a large one, of approximately 600 students, with 27 up to 30 students per class, at the age of 13 to 15 years and following a morning schedule. We have some basic infrastructure: information technology and chemistry laboratories, library and interactive tables in many rooms.

The common conclusion we reached in the partnership schools was that students who fail to complete school or are likely at some point to give up on school without graduating, are usually persons with low self-esteem, with low self-confidence or persons with aggressive tendencies and violent behavior, who may also be involved in incidents of school violence and very often persons without incentives for cooperation and participation in the educational process, with low performance in the classes.

We present the following preventive measures being applied in our school to reduce school dropout; we observed during the cooperation in the context of the programme that these measures are applied in the remaining schools of the partnership and yield positive results for students. Let me briefly mention them: enrichment of the school programme with innovative cultural, environmental, educational, health and European

programmes, such as Comenius; participation of students in sports events, in scientific contests, mathematics competitions and in artistic and literary competitions; organization of educational visits of students domestically and abroad. Moreover, a very important part is the support to students coming from families that encounter economic difficulties and the provision of remedial teaching or supplementary teaching support to students with low school performance.

The effective practices observed in other schools participating in the partnership, such as Denmark, Ireland and France, I suggest they be established in the Greek schools; such practices involve the presence of specialized personnel such as psychologists, social workers, advisors who shall support students needing guidance and any form of assistance. We present below some proposals to apply activities in the classroom that promote experiential cooperative learning and intend to instill empathy, develop self-esteem and reinforce student's image of themselves.

- The first activity I have applied is the following: We ask students to discuss in pairs for 2 minutes and to report to each other how they feel and what feelings they experienced during a particular school day. Then, each student talks before the entire class about the feelings of the person sitting next.
- Second activity: We put cards describing feelings in a box; each student picks randomly one card on which a feeling is written and with the help of 3-4 fellow students as actors, they stage a scene acting this feeling. The other students are trying to discover which feeling is the one being described in this role play. At the end the director gives a title to the scene.

The objectives of these activities, which are very simple and brief, is for students to acquire basic emotional skills, to manage their feelings in daily life, to express and share their feelings, to understand the perspective of others, something which is very important.

- Another activity is to print metro stations and hand them over to students. Each student is looking for the fellow student who gets off in the same station. We then tell students that one from each pair shall ask the other one continuously, waiting an answer to the same question: *"Who are you?"* And the other one shall give each time a different answer. After 3 minutes we give the instruction to change this process.
- In the same context, another activity is when all students as a team are called upon to respond to our invitation. Athens metro is being renovated and you should paint the walls of a station. You shall try using paintings, words, verses or symbols to depict elements of your identity and yourself for which you are proud of and which you like. You have 15 minutes.

The aim of these two activities is for students to know their identity and the identity of others, to become tolerant to diversity, to focus on the identity's positive elements and grow empathy; this is of paramount importance.

The positive response of students to such activities is very indicative and it contributes to gradual adaptation and active participation in their school life. Therefore, my conviction is that students should not seek to leave but seek to stay within a school environment where they feel they fully belong, as equal members.

“Preventing Early school leaving”

Ms. Aggeliki Karanasiou, Director of Kavala Vocational School, Directorate of Secondary Education, Kavala Prefecture

First of all, I would like to thank Ms Xarhoulakou for our very fruitful cooperation during this period.

I am Director at Kavala Vocational School and I represent Secondary Education in Comenius-Regio programme entitled “Preventing Early School Leaving”. This is the second year of the programme.

We no longer have to do with a school that struggles to carry out the partnership. A local, regional educational Authority is taking the lead, undertaking the burden of coordination in each of the two Regions; such authority is bilateral, one in Greece and the other abroad; below, within the corporate relation, we have at least one school and at least one body that make the difference. The other body could be anything. It could be a Commercial Professional Chamber and enterprise, up to a museum, Parents and Custodians Association, library, anything at all and this

is the interesting part in partnerships which shall also exist in Erasmus+.

I will mention the summary of our plan and how the whole idea of implementing the programme came about. A recent research shows that almost a high percentage of students do not complete compulsory education. Early school leaving is an urgent and serious problem both for individuals and society as a whole. The programme promotes the understanding of the strategies developed to combat early school leaving; the ultimate aim is to develop a common strategy to prevent the phenomenon.

It is based on best practices at European level and on the holistic method. By creating questionnaires, an action plan is being prepared that includes an academic support programme in the context of school, family and training; it also includes the values of school education. It draws up letters and plans visits at home; it organizes the management of behavioral problems, the psychological support and the use of skills. Students in Secondary Education and particularly vocational education and training constitute the target group. Finally, the programme develops guidelines with an application guide for teachers and information leaflets for the families.

The programme’s coordinators are the National Education Directorate of Mersin Province in Turkey; a Primary Education school also participates (Capar Ayyadedigi Ilkogretim Okulu), a school of Technical Vocational Education (Mezitli Teknik ve Endustri Meslek Lisesi) and the Mediterranean Center of Research and Guidance (Akdeniz Rehberlik ve Arastirma Merkezi). Greece has the following participations: Directorate of Secondary Education, Prefecture of Kavala, Vocational School of Kavala, School Laboratory of Kavala (renamed into Vocational Laboratory of Kavala) and the Municipality of Kavala.

Early school leaving refers to the process of a student’s giving up school. The cases of early school leaving in countries such as Turkey and Greece still continue being a scourge for societies and culture because life is important and each dream is precious.

Although western societies have managed to legislate on formal equal opportunities in accessing the grades of education, a deep gap is opened between those who succeed in their educational career and those who see the doors of the educational system close permanently.

At the same time, while everyone is talking about quality, educational effectiveness, innovations, civilization and the culture of the digital future, some thousands of children and adolescents withdraw quietly from the rooms and school yards, following quietly a nomic course of submission to a tough social destiny, their early withdrawal from the school protected environment.

The dropout and leaving rate is very high in Turkey and mainly has to do with the girls. Based on information coming from our partners, it is common for girls to be forced by their family to give up school for religious and traditional reasons, to get married and have a family at a young age; this is the reason why they have adopted an early intervention system from the first day the child does not show up at school, with the assistance of psychologists, the school Headmaster and the teacher in charge. They intervene directly and are very well organized in this regard by "sending letters to the families of children" and "with home visits" as they try to avoid school dropout.

Based on EUROSTAT data, in 2011 we see that Greece posts a 13,1% dropout; the aim is to lower it to 10%. Data illustrate that Greece is doing well in comparison to other European countries. However, there is an intense problem in technical education. I come from technical education and keep track of data on students who quit. Such rates get higher each year.

When we talk about early school leaving, we mainly refer to compulsory education and we do not have many data for children beyond the age of 16; however, based on EUROSTAT data, we witness a relatively high dropout in the age groups 16 to 29 years. Greece is at a good level. Turkey and Spain present a largely higher dropout rate.

Up to now, at least Kavala prefecture did not present a high dropout rate. Seeking for data from the Headmasters of school units regarding previous years, we ascertained that we had low rates, but last year and this year the rates they gave us are much higher. We observed that due to economic problems, families cannot support their children with tutorial classes; sometimes they cannot even pay their ticket to go to school, to have their breakfast and attend their classes.

Based on data, the Low Secondary school of Keramoti presents the highest dropout rate in compulsory education at Kavala Prefecture with 21 students, due to Roma population domiciled in the surrounding area and Eleftheroupoli Low Secondary school with 13 students, due to the fact that many economic migrants live in the adjacent area.

In the previous year, 33 students discontinued school attendance in the Vocational School but were mainly adults, so they were not included in the compulsory education rates.

This year the 1st Vocational Upper Secondary school presents a dropout of 16 students, much higher rate compared to the previous year; the 2nd Evening Vocational Upper Secondary school posts a dropout of approximately 40 students but this is also a school with adult students, and the 4th Vocational Upper Secondary school presents a dropout of 19 students, but it is a school that was affected due to specialties and the teachers who are placed in availability.

Our programme, entitled "Preventing early school leaving" aims at contributing to further reducing the phenomenon of early school leaving.

Twenty seven (27) logos were suggested for the programme and one was chosen. A webpage was also created with the entire material, posters, invitations for the day conferences (teachers and parents) and leaflets

for parents and students. The programme kicked off with an information-oriented day conference for teachers where a questionnaire was filled out with reference to how informed they are on the issue of school dropout and whether they have the possibility to diagnose the problem. The results were statistically analyzed and processed. The analysis showed that teachers consider themselves as moderately informed on the issue of school dropout and that in their majority they have the capacity to diagnose cases of impending school dropout. They also estimate that the relevant training is very much, too highly, necessary.

Out of the factors considered as the most important in inducing early school leaving is neglect-abandonment of a student by his/her parents, followed by bad domestic relations, repetition of classes, the absence of family encouragement to pursue studies, the psychological problems of students and the use of substances, such as alcohol, drugs etc.

Finally, we estimate that the less important factors are the big distance of the school unit from home, the area of residence and the religious credo of students and the last factor in order is competition among students.

In the context of the programme, a conference was organized for parents with the support of a psychologist. We also cooperate with OKANA (Greek Organization Against Drugs) and the psychologists working in this organization who support us completely. At the parents' conference, a questionnaire was distributed to parents where various opinions were studied regarding school leaving.

We also created a questionnaire for students to be filled out at the beginning of the school year to detect any imminent cases of early school leaving.

This material can be found on the webpage of the Secondary Education Directorate of Kavala, of Kavala Municipality and the programme's main webpage. We could also add information in these pages after the programme's completion because such information was created in the first place in order to be accessible in the future.

All questionnaires for teachers, parents, students and the entire material shall be sent to the school units of our area and shall be available to all schools across the country. The material shall be given in pdf format and will be easy to be downloaded and used by any school unit.

We have also created printed material (posters, leaflets) for parents and students with tips and a series of 4 (four) letters addressing the student's family with the aim to keep the student at school.

A letter is first given to the parent describing the legal liabilities, the number of absences (justified, non-justified); we then inform the parent on the absences made, we ask for a justification explaining the repercussions on the student and finally we ask him/her to contact the school. All these letters and the different cases shall be managed in a table of cases where we shall record the actions and the results.

In a second letter, we inform parents again, we report the legal sanctions, we pledge cooperation and in the end, if we see that they do not respond, we could tell them that they will be called upon to pay a fine or that we shall intervene by paying a visit at home in the presence of a psychologist-sociologist.

The Municipality could also help to this direction assisted by psychologists after being informed by the school itself about the problem.

We have also created a **guide with guidelines** for the prevention of school leaving. **This guide aims to offer teachers recommendations to deal with early school leaving.** It mainly focuses on practices that schools can apply to reduce this problem. The guide mentions the school competences and some recommendations as to what we should do and how they work out.

Moreover, home visits were also part of the programme. According to the law, we have no right to visit a family; this is why we cooperated with Keramoti Lower Secondary School which presents the highest dropout due to the Roma settlements in the surrounding area. A medical-social center exists in the area which cooperates with the school; a psychologist is also available who is competent to make such interventions.

In cooperation with the psychologist, the Headmaster of Keramoti School, the association of teachers and the Director of Education, interventions were made to students who were diagnosed of running the risk to abandon school.

Following a field visit during school hours in the area where Roma live, it was ascertained that many students were at home and not at school (we met them on the street, the park, the house yards). The psychologist who works closely on the issue informed us that the medical-social center offers additional support with remedial teaching to these children and contacts their families but with no particularly positive results.

The Secondary Education Directorate of Kavala has started training seminars for teachers on how they shall apply and use the guide.

So far 6 local meetings and 4 international ones have taken place. We have also created one questionnaire of the programme's evaluation to see whether its objectives have been attained.

In previous European programmes Grundtvig "Hands On Help" and Comenius "Physical and sports activities in different environments" we had always as an objective the prevention of early school leaving.

"Innovative Actions - Proposals within the European Programme's thematic context"

Ms. Anna Filini - Laskaraki, University Education teacher 05, in charge of a Comenius Multilateral School Partnership, 5th Lower Secondary School of Alexandroupolis

I would like to start by thanking the National Agency for the invitation and I will try to be brief. I will mainly refer to the actions we presented in June to our European programme partners at the school premises; these actions cover the school year 2013-2014.

I will briefly mention our actions, during the previous year, because from what I heard, reference was made by previous schools. We definitely had a questionnaire which requires time. However, what I should certainly mention and emphasize is the high participation, broad participation of parents, with the representative of Parents and Custodians Association, the Vice-President in particular, who worked specifically with the team and our programme. They gave comprehensive answers to the questionnaire which had been split in

two parts, the research and the personal questionnaire. It is extended and has been uploaded on the school's webpage. A very small part was very important, a course that we created in French language-the programme is in French-in which many children participated to reinforce French language. It went very well; participation was immense and uninterrupted. Only very few children were absent during the school year.

I also worked with the person in charge of KESYP, the Centre of Career Guidance and Counseling of Secondary Education of Evros Prefecture, whom I thank for her cooperation because she gave me all the research and the KESYP results to date, in order to be able to complete the actions we shall present this year.

I should also tell you that the French title of the European programme includes the word "décrochage" which means-however simple it may see-lifting the handset from the apparatus of the telephone device. As you understand, it is a sort of detachment. So, what did we want to do? In the first meeting, all partners declared a passive dropout in our schools; this is why we rendered into Greek the programme's title "**School Success-Failure is everyone's business**" and you will understand even better with the presentation that successful students do not achieve in the professional sector and what we tend to interpret as failure, is not always the failure of a student. It could turn out being a success, with our effort in order to have happy pupils, full schools, and later on successful young students and professionals.

Our action is **the importance of information to reduce school dropout**. The decisive step in the educational and vocational options of students is decision making. What is decision-making? It is the combination of self-knowledge and prompt information. It is a decision to either continue or give up school. **Correct information** could deter dropout, deciding to stay at school, choosing maybe another type of school.

Personal information helps a student realize the points of difference and accept himself/herself, build a multi-faceted personality, realize the problems s/he possibly faces, forge healthy relations, manage and avoid rejection at school.

The amount and quality of information on the issue help students increase their knowledge on the matter, broaden their horizons, become aware of the obstacles and the difficulties, clarify their objectives, and make a life plan; know the validity of information; choose the appropriate information and make a specific use of it; develop the skill of active quest. It may sound a lot; it is not at all improbable though; they can be implemented. The amount and quality of information helps broaden the options and the alternative solutions available, boost a student's self-confidence and become more responsible about his/her actions and decisions and take the correct decisions. The amount and quality of information affects a student's thoughts, estimates, attitudes and behavior.

As far as **social information** is concerned and emotional intelligence, we are talking about self-knowledge and social skills and we have truly witnessed the phenomenon; those with the highest school performance are not necessarily more successful in the course of life, compared to fellow-students with lower performance.

The **social abilities** acquired in childhood, such as the skill to cope with adversities, to control one's emotions and to get on well with people and **the correct decision making** were the ones that played the most important role for the student's further image and condition.

A student should end up being more active, seeking actively information and analyzing it in a critical way; a student should develop an active attitude vis-à-vis what is going on around, critical and social information, who says what and why.

The actions we propose are the following: **A day-conference on career guidance and information** is scheduled for April 9 (Wednesday afternoon). Teachers, parents and students will be invited with a personal, electronic and printed invitation (conference programme). This conference covers all schools in Alexandroupolis, the city of Feres up to Tycherio and all bodies. The European programme Comenius will first be presented and the presentations of speakers will then follow. I should tell you that parents were really interested in Comenius and we believe that we will have a record turnout. The programme shall be prepared a little in advance because we are awaiting the developments in education and the changes, in cooperation with the person in charge of KESYP. The topic shall be "**Information on the Educational Options**": General Upper Secondary School, Vocational Upper Secondary School, Vocational School, sectors and specialties of the Vocational Upper Secondary School in the area, Higher Educational Institutes (AEI) and Technological Educational Institutes (TEI), professions, labor market.

All the above topics will be mentioned; participants will also be given the possibility to raise questions and get answers; it will be a beginning for the third action (I will discuss the second one below), which is students' **counseling support**; the aim is to enable students to take the best decisions for their future, with **Personal Counseling** taking place at KESYP. This takes place every Monday and Wednesday because the persons involved in counseling are found at KESYP premises between 17.00 and 19.00. Many students from Comenius team will most probably take part and I hope all students will participate because I have created an action which has been added, a career assistance programme, entitled "I create a personal skills file", the e-portfolio.

Comenius team students and others from the rest of the school take part; the final objective is to have a personal view of them, having gone through informal, formal experimental or experiential learning; to know their personality, as it stands at present, the moment the action will take place and after communication with the person in charge to finally decide which profession(s) to follow.

The third action to take place within the school context involves the C' grade in which the career guidance subject is taught once a week; this is when we shall make the **test of career guidance**, we shall process it and children will take their answers. If participants wish to give their full name, we will try to accommodate their wish. Should there be any reaction, we will record it and we will see how it will evolve.

The fourth action is also institutionalized; it is called “**Career days**”; at the end of the school year, a full school day is taken off. On that day, we invite professionals and anyone who will accept to join the school in person bringing in their products; the audience will mainly consist of students but also parents who may join (as it will be a working day) in order to get informed about the professional action of students in our region.

I will not elaborate on this any further as I wish to talk about the report we submitted in June to the National Agency, a complementary action, with the Special Education Advisor, who has resigned by now and is working with the academic sector.

“Integration of students with learning difficulties and dyslexia in the General School”.

I will tell you how it came up. It is very important and it really impressed me. In April, at the meeting in Turkey, our associates, and in particular the French team, both the students and the person in charge, presented a small action on learning difficulties and dyslexia.

I seized the opportunity to mention that it is institutionalized in us and I observed some sort of a surprise. Therefore, in June, again with the aid of the Advisor who gave me all the legislation, I picked up those passages applied in Lower Secondary School, we are in the 5th Lower Secondary School - things are different-easier I think in a Lower Secondary School. I talked about the legislation in effect today in Greece-this is very important-until the age of 24 years. You understand how important it is for these persons, when they have such a good treatment, to continue going to school, to be encouraged and further down to be professionally established or even have a career (Law 3699/2008 and in particular article 6).

We enforce the entire legislation, as it should be at school, with the inclusion classes, the way of testing students, information to parents and opinions. We should be well updated, have opinions and implement all recommendations.

What we have proposed and it is already applied at school, is to support teachers of general education in counseling the parents of students with learning difficulties. We, teachers, ourselves, should be very well informed and establish good communication with parents, to be fully aware of what it is about. It should not be just a formality; take an opinion, submit it, book our child’s testing and this is it. Things are not like that; they are more complicated.

Concerning students with learning difficulties, it is everyone’s business and for this reason it is proposed to inform the school unit’s Teachers’ Association throughout the year and once per month.

These are the proposals we put forward to reduce the phenomenon of school dropout, to promote social inclusion, the right to education and employment.

KEY

“School dropout in Greece: Views on local and social disparities”

Dr. Manolis Koutouzis, Head of Programmes and Researches Sector of KANEP (Centre for Educational Policy Development/Greek General Confederation of Labour), Assistant Professor of the European University of Cyprus

Let me begin this presentation by thanking the State Scholarships Foundation and Ms Xarhoulakou for the invitation and the cooperation.

Let me thank in particular Ms. Mary Nikitaki with whom we have had a fruitful cooperation in the past.

I am very glad to be here, among people I know, familiar faces, people I have crossed in different places.

I will try to be brief. What I will practically set out to do is to present data, combine them with some thoughts and then we can discuss some suggested solutions at various levels.

As you can see from the title, the main tenet I will attempt to elaborate today is that **school dropout** is connected with the issue of educational disparities.

Trying to deliver on my promise, let me begin with some data.

In a very recent publication, (Kyridis A., Tsakiridou H., Zagkos Ch., Koutouzis M., Tziamtzi Ch, 2011) we tried to record the latest data on total school dropout in Greece. Studying the map, we realize that indeed differentiations and disparities are found at local level. We observe for instance that some areas are characterized by low, moderate and high school dropout; the most typical example is probably the one of Western Attica, depicted in the darkest color. Looking at the map, one realizes that recording a phenomenon at national level is a first data that gives basic and useful information. Let me remind you of a previous intervention where data were presented at national level; indeed progress is registered at national level. However, when systematic investigation takes place, another reality gets into the picture not being exactly different, but enriches I think the way we deal with this phenomenon.

In this research, the indices of dropout are connected with other parameters, economic and educational ones. The first cluster, which includes Western Macedonia and Rodopi, seems to be characterized by good technical equipment, low rate of foreigners, low rates of students dismissed from Elementary schools, a high rate of admission in Higher Educational Institutions.

The second cluster includes the majority of regions (for example, Ioannina, Larissa, Evia, Viotia, Arcadia). This cluster is characterized by a little bit lower indicators (compared to the average in Greece) in technical equipment; it is close to the average as regards foreign students, it presents low rates of dismissed students in Elementary, Lower Secondary and Upper Secondary schools and high admission rate to Higher Educational Institutes.

Respectively, the other regions, as shown on the map are marked by fluctuations. Western Attica, despite the relatively good rates in technical equipment, has a high rate in foreign students, the highest rate of dismissed students and the lowest admission rate to AEIs-the lowest in the country in relation to the average.

Moreover, economic features seem to accompany the educational ones; therefore, by looking at the map, one realizes that in every region, disparities and unequal distribution are observed and each region can be approached only by looking at the economic and educational characteristics.

Moreover, the following information can be also added: In the period 2002-2008, 124.445 students gave up compulsory education unjustifiably; 148.480 students-and this is important-discontinued upper secondary grade, of whom a 21,2% at the General Upper Secondary school and a 78,8% gave up the Technical and Vocational Education.

It is therefore obvious that besides the local dimension, there are also other aspects of inequality. It is therefore obvious that besides the local dimension, there are also other aspects of inequality. Evidently, the Technical and Vocational Education-and I listened very carefully to our colleague from Kavala who talked to us about dropout in Technical and Vocational Education -is marked not only by local discrepancies but also by inequalities compared to the Technical and General Education.

School dropout from Primary Education is very low; however, this is translated in 3.417 students, of whom 952 are foreigners, 1.898 are Roma, 49 repatriated and 525 are otherwise defined. These data suggest that the phenomenon of dropout can have different readings. Local, economic, social and educational disparities are reflected in school leaving and school dropout depiction.

Different characteristics and different parameters seem to affect school dropout; it seems finally that the issue of school dropout is not only personal. It is not an issue of capabilities and skills only; it is not an issue of self-esteem and emotional intelligence, it does only involve an individual decision as to whether a student shall give up school; it is the result of other factors involved.

If this is the case, a question arises: what do we do? How do we deal with it? A first answer is that we should fully understand the phenomenon in all its dimensions and in all its depth. A first step is to map and illustrate the problem, placing emphasis on the characteristics we underlined above. A precise and meticulous mapping is not the depiction of the national average. I think it was clearly shown earlier that the national average does reflect aspects of reality but does not highlight some other particularly important parameters.

Mapping enables substantial and established policy proposals which have the potential to contribute to effective treatment of school dropout. Trying to systematize what has been suggested internationally, I am stressing that dealing with the phenomenon regards 3 successive levels: national, regional and local or school level.

At **national level**, if it could be summarized in two words, we could say that inequality is not dealt with equality. Inequality is treated with inequality. The concept of positive discrimination, of targeted actions in specific areas, giving more funds, resources, technical infrastructure to areas mostly in need, the creation of Educational Priority Zones (EPZ) could be one solution. I think that the national level should be the starting point, by acknowledging the existence of the problem in all its dimensions and suggesting substantial positive discrimination policies.

I have the impression that many things can be accomplished at **regional level**. Regional Authorities could coordinate the mapping of the phenomenon in more detail at the level of schools and units. I have the feeling that the Regions could be a little bit more active in their effort to develop a mindset of taking initiatives, actions and of practically mobilizing the educational units. The Regional Directorates could become the catalyst towards a true decentralization of some activities, not all of them, to the level of educational unit.

At the level of school unit, I think that things start getting more specific. Listening to our colleagues earlier, I take out two things. One thing is that indeed the educational units need to plan a real internal policy to combat school dropout; already some of them are already doing it but I think it should be established as a culture.

In a nutshell, the educational unit being activated, knowing its typical characteristics, the details of the phenomenon at local level, starts with an internal policy created by itself and its “shareholders”. Some prerequisites are required though: Firstly, it requires Directors who shall be able to take on such a burden not ‘included in’ by the list of their duties. It also requires a parallel institutional capacity of educational units to intervene substantially in these sectors whenever they judge that these are critical sectors to tackle school dropout.

It also presupposes well informed, trained and socially active teachers. The multifaceted professional development of teachers enables them to formulate an opinion on educational and by extension social phenomena and become active. This kind of professional growth however cannot be realized at national level; it cannot be achieved by means of large, centrally determined trainings of “amphitheaters”, where in most of the cases theoretical practices are the focus and not the required connection with the educational reality at local level.

KANEP (Centre for Educational Policy Development/Greek General Confederation of Labour), adopting this position, has integrated school training in its activities and I am in the pleasant position to announce you that we have launched school training programmes, across the country, in different schools; the issue of school dropout figures among the topics covered by the programmes.

School dropout, based on our perspective, is certainly a national issue, but also an educational unit issue. In this context, teachers who shall be trained on the problems faced by their school, taking into consideration the specific parameters, characteristics, the particularities of the local area and the educational unit but who shall be supported and recognized as key planner of the unit’s internal policy; they will not be feeling the stress and the insecurity that we have been feeling unfortunately lately. Those teachers are able and ready to get involved in a process of substantially dealing with the problems and predicaments related to school dropout.

I also listened with great interest the presentation on NEETS. Indeed, school dropout seems to be the first stage people go through to finally find themselves in the position of nowhere. You do not find them in education, you do not find them in employment either, nor in training; they are the losers, the absentees. It seems that school dropout is connected to the constantly increasing and broadening phenomenon; it is a new kind of vulnerability, something we should pay attention to.

Today in the afternoon, at 18.00, at the Town Hall of Ilion, an event is held on this issue, of NEETS. This phenomenon has been registered in Greece. Let me clarify that the term NEETS refers to young people and stands for the initials Not in Education, Employment or Training. It is a modern phenomenon of social vulnerability, referring to people who live in a social “nowhere”.

Unless active policies are adopted, school dropout could very likely drive some children outside the educational system, excluding them from other institutionalized activities, ending up to a hard marginalization, tougher than school dropout itself.

School dropout is therefore a multifaceted phenomenon. We should delimit hence in what way are we involved as a Country, as a Region and as a School in real and actual active policies of positive discrimination, in order to eradicate school dropout insofar as this is attributed to inequalities. This does not eliminate or compensate for personal or even family responsibility; Of course we would be digressing if we were tackling school dropout only under the perspective of individual or family responsibility.

The issue is deeply social; it is rooted to social causes and the more we disregard its social aspect, the more we risk a very limited and very restricted intervention.

Positive discrimination policies that can start from the center towards the Region and schools that have the capacity and responsibility to elaborate internal policies on educational inequality could give us more substantial solutions compared to the ones offered at policy level.

For almost 1 year now, a programme of school training has been implemented in cooperation with the Institute of Educational Policy.

This is a programme of school training; we have 7 different thematic areas, one of which is dropout. Others are also available. We issued an open notice for almost a year now, for 112 schools; this is the number of schools we are being funded. Application came from around 700 schools. It does not encompass the Regions of Mainland Greece (Sterea) and Southern Aegean due to the known eligibility reasons of the Operational Programme.

I have the impression that very soon we will be able to expand to as many schools. It is not given yet but we are working to this direction. It is a programme through which we approach schools. Schools do not come to find us; we go and find them. We visit schools, their classrooms, the classes and we find school teachers, we discuss with them on the subject matters we fix, trying to view their perspective. We try to deal with issues using their experience. It is a totally different concept, different than training that you are all aware of. This is the training in an amphitheater by some speakers who seem to know everything at theoretical level but who have a hard time suggesting substantial solutions.

It lasts 25 hours, 10 hours being by distance, 35 hours in total and in the end a certificate is awarded which is signed by KANEP (Centre for Educational Policy Development/Greek General Confederation of Labour). We have also trainers at local level; we have a registry of trainers, educational material that we have planned for each learning unit. There is an educational material platform, an electronic platform where everything is uploaded and all participants can have access to.

"Paving new ways for investigating and tackling the problem of early school leaving"

Dr. Dimitra Bechlikoudi, School Advisor in Secondary Education, Directorate of Secondary Education of Piraeus

I always cherish and have cherished long standing relationships, the ones that last for long and with IKY I have such a relationship that dates back in the end of '80s when I had the honor and pleasure to be a grant holder. This scholarship gave me the time and the means to elaborate my doctoral thesis. In the long run, opportunities arose for many other fruitful forms of cooperation. For all the above, I owe a warm gratitude to the State Scholarships Foundation and for being given the floor today.

Let me start by saying a few things about the topic of school dropout through the perspective of my colleagues, drawing many things from the discussions with them on this issue, and in general the concerns we shared; this possibility was offered to us by virtue of the close cooperation through the programme.

I have, therefore, the pleasure to convey not only my personal view from my long lasting experience in the field of education-almost 34 years-but also the experience of the colleagues who work today within the school classroom. This possibility results from our cooperation in the programme because in the context of such programmes-and not only within the specific one-state school teachers and particularly of Upper Secondary School, have a great opportunity to communicate particularly outside teaching hours. We are all aware of how Upper Secondary Schools work, with a tight schedule and time pressing both teachers and students (everyone is under pressure); it is therefore very difficult to really dwell seriously on what really concerns us within the existing structures.

Drawing on the last intervention by Mr. Koutouzis, I would really like to wish from the bottom of my heart that all those useful remarks and observations we, teachers and executives of education, suggest, fall on sympathetic ears. It is the case that quite often we get disappointed from the discontinuity, the sloppiness of work and the lack of inspired strategies. If we have to choose between despair and hope, I suggest we choose hope because this is what society and modern school need today.

Our activation in planning and implementing a programme gives us the opportunity to pave ourselves new ways, notwithstanding the problems, in order to limit as much as possible the school's inadequacies; amongst them figures the phenomenon of early school leaving.

In an attempt with our colleagues to probe into the causes of the problem, we initially discussed the ones attributed to the family. I shall not spend much time on this because the topic has been elaborated by previous speakers. Many children are forced to give up school in order to reinforce the family income. However, this sounds illusory nowadays due to the unemployment. In addition, it has been ascertained that students facing family problems (such as break-up of family, domestic violence-which is not at all unusual, generation gap, indifference etc) abandon school. Besides, children facing such problems are usually of low performance re-

sulting in school failure. This is precisely the big issue; how we should work in order to restrict school failure, support our students urging them to adopt a positive attitude and not give up.

We also have cases of school dropout for which the school itself is to blame. In the Upper Secondary school, we are imbued in an exam-oriented system. The numerous requirements end up by dissuading students; we constantly talk about exams and teaching materials; the humanitarian character of education has dwindled. In other words, when a child, an adolescent is not embraced by school, not finding a supportive environment and school is not attractive, as mentioned by previous speakers, I do not see why this child should continue attending school.

At times, discrimination plays its role; racism, school violence, physical violence, verbal abuse and psychological violence affect students negatively and in particular those children who face specific problems and cannot stand being members of a team; they are not accepted by the team, are marginalized for different reasons. Unfortunately, state schools are often characterized by a repellent atmosphere. Why so? Is it maybe because they lack the means and resources to acknowledge other skills of children beyond the strictly cognitive ones?

There are of course other causes stemming from the school itself, i.e. ourselves. We teachers usually insist on a teacher-centered instruction creating "distances", not facilitating the development of relations of trust with our students; on the contrary, such a situation deteriorates teacher-student relation resulting in a mutual disappointment. We share the same feeling as students.

Therefore, the lack of incentives also relates to lack of sufficient and systematic guidance. A teacher is justifiably protesting and is wondering: who is standing by me, who guides me, who supports me? The absence of evaluation is another issue, having turned into a taboo for more than 30 years now. This is a big debate that concerns all of us-not to be dealt with now-but when you feel throughout your career that nothing singles you apart, no matter what you do, we cannot be asked to be as brave as to keep at the forefront of efforts. Teachers are human beings, right? at some point they need to hear something positive for what they do, to witness some kind of progress and evolution through his/her work, to be rewarded and be recognized; we all need this and it does play a key role.

Σύμφωνα με όσα μου λένε οι συνάδελφοι των σχολείων ευθύνης μου, ιδιαίτερα των Λυκείων, μαθητές τους The disqualification of state schools and its functions is unfortunately related with the issue we are discussing today. We do not need to analyze it. You know very well what I mean because you are teachers yourselves and our disqualification is not only taking place before the eyes of our children but within the broader context of society and family. Of course we have also contributed to this; we cannot eat our cake and still have it; of course other factors have also contributed to this. We are often the recipients of a ruthless list of accusations "teachers are lazy, we only work during our evening classes, we do not do anything for the school etc". Many of these accusations are groundless and unfair but a small minority advocates them allowing for them to be uttered.

Cooperation is absent. This is the key, according to my opinion, something which was also stressed by all speakers. This is everyone's concern, of schools, but also of society, human beings, groups of people. What happens with the children? Why do children give up on school? Why is there such a lack of incentives?

Based on what I hear by colleagues from schools under my responsibility, particularly Upper Secondary Schools, students usually raise questions such as: "What does school has to offer me? I will not find a job anyway". Indifference and disillusionment spring from the perception that school has nothing to offer. Of course in some cases of students facing psychological problems, pathologic stress, internal conflicts, feelings of insecurity, leaving school is what normally follows.

Let us now dwell on something we are interested in and which constitutes one more factor adding to the problem: **the lack of self-criticism**. We are not accustomed to looking ourselves in the mirror, looking into ourselves to see who “we” are, as teachers and as human beings; we are not used to seeing how we stand vis-à-vis children. This is due to our facilitating this declining trend for some many years. We felt we had to grant a school leaving certificate to everyone even with a note 9, to see that all students were admitted to the Universities even with grades 3 and 4. This has also been a contributing factor. In other words, I lack self-knowledge, I do not see who I am, so I cannot criticize myself neither as teacher, nor as a school advisor, or as a student; I miss therefore my self-respect and self-confidence. The feeling of defeatism is diffuse: nothing goes well, the others are to blame, what can I do now, me the poor guy?

On the other hand, children usually feel that nobody really cares for them particularly under the current circumstances. When I have to do crisis management, a question I usually ask colleagues is the following: Do you listen to the child you have in front of you? Do you look it in the eyes? Simple things. Does the child feel your humanity? Does it feel your apologies, when needed (We adults become unfair at times or make mistakes). Does the child perceive the way you make your remark in a correct manner?

Where do we stand today? We are talking about the **new school**. Many things have been introduced (I will briefly elaborate below); what does the school aim at? What does it suggest? What does it herald? It heralds the creation of an attractive environment where children shall play a more active role in school life; they shall creatively participate and experience this situation within a safe learning environment, enriched with knowledge and other data.

Their creative participation is necessary; this is achieved through new actions and initiatives. Research papers were introduced in schools; in some schools we have the creation of groups; students manage through groups to show their skills. Schools today are more updated as regards national and international competitions; many artistic, cultural and environmental programmes are carried out; educational visits take place, even on a fragmentary basis and hopefully more targeted. We observe that the museums and other places of visit have put in place specialized programmes. In this way, we do not drive children to wandering around a premise in a mechanistic way or read to them information to be soon forgotten, but we help them communicate creatively. In general, educational visits and school excursions, when targeted, new technologies, libraries, school workshops-when existing and operating-and the participation of schools in European and other programmes constitute factors that change the scene when properly used in every school community.

It is high time we talked about our programme. As you see, the body of our programme is the Directorate of Secondary Education of Piraeus, with the participation of the General Upper Secondary School Agios Ioannis in Renti and the Social Service of Renti Municipality. I will refer to our partners further down. We thought with our colleagues from Upper Secondary School that if we better understand, within our school reality, the quotients, the IQ, EQ and HQ and if all teachers do not only focus on the intelligence quotient but on the others ones being neglected, we could possibly achieve many positive things, for example to reinforce and succeed something better in early school leaving.

Let's have a quick glance at the **IQ**; it enables the child to better comprehend its environment, develop conceptual thinking and learn how to solve problems. Its measurement leads to the planning and the forecast of a better academic progress.

EQ, the **emotional intelligence** quotient, if developed, drives a person close to recognizing and understanding its emotional world. It permits improvement in its social behavior, therefore the creation of sound and effective personal relations. Dear colleagues, knowledge cannot thrive unless relations are established.

It contributes decisively to smooth socialization. Isn't this one of the basic objectives of school; Don't we forget many a time this objective in the name of other priorities? How much do we care about the happiness quotient? How much are we interested in measuring it? How do children experience their school life? Do they have a nice time? Do they get satisfaction? Do they have a positive attitude for life? Do they reach self-fulfillment? Do they find meaning in what they do?

The **Happiness Quotient (HQ)** measurement largely allows the recognition and treatment of the problems usually leading to school dropout.

This was the initial thought; this is our programme, the study of the three quotients that should be developed in harmony in order to build well balanced students in the light of the new challenges to be faced in the context of an unstable European Society. Let us not beat around the bush: this is the new reality we experience.

I mentioned earlier the participants from the Greek side. As regards our partners, the Inspectorate of the Schools of Konstanta (Romania) participates; on the other hand, a school complex of Kompania-a developing town at 15 kilometers distance from the city, and an NGO comprising the team of psychologists participating in the programme.

Respectively, our external associate to the programme is AKMA (Athenian Center for the Study of Man). The psychologists and other scientists who staff the center offer exceptional guidance and support in every step of planning and implementation of our operations.

At this point, I will talk about our actions so far, the ways we employ and the benefits we obtain. Our actions:

1. Meetings of students, teachers and parents. For the first time students met with teachers to discuss issues outside courses and performance and to exchange opinions on many issues of common interest. For the first time groups were created; parents come to school in the afternoon and all colleagues working in Upper Secondary Schools; you know very well how difficult it is to gather the parents. This is even harder in the case of Vocational Upper Secondary Schools.
2. Organization and participation of parents group in experiential seminars. No matter how nicely we phrase it and how vocal we are, nothing could substitute the experience of a parent when he/she joins a gathering of other parents sharing thoughts and concerns. This is not easy, but experts help to this direction and it is a good starting point.
3. Creation of questionnaires for each group (students, teachers, parents). The processing of answers shall shed light to the various aspects of problems the school community is facing.
4. Carrying out practical activities (interviews, journal, and informal observatory of works). This allows us to proceed in a more conscientious manner, taking positive steps, something that enlightens our daily life.
5. Presentations, speeches and workshops covering a wide range of topics (Values of life, Black History Month, local history issues, etc). What do we do? We opened the school doors. We create opportunities for various activities, we invite speakers and adolescents gradually learn to work better within the broader team.
6. Cooperation with the partners in both countries, a really valuable experience for all of us. So, Hellas vs. Romania! We visited both countries and we came very close as colleagues and human beings. What did we do? We tried to find common ways to deal with common problems both regions are facing. We jointly elaborate proposals and strategies in order to empower the school community, enabling it to

cope with the circumstances arising by the current state of play in both countries, by poverty, ignorance, disappointment.

Before I discuss the findings, I would like to highlight that a great deal of effort was required to carry out all this work. The effort mainly involves the psychological factor. It is not the easiest thing in the world to drive a team of teachers, of different age groups, mentality and views to the decision to find a common understanding and serve a common objective, overcoming differences and contrasts. Let us not forget that unfortunately there exist teachers' associations where half of them do not exchange a word with the rest half of them. Very often, selfishness, obsession to rigidities, lack of collegiality spirit prevail. Which law or which rule could remedy such a condition? However, allow me to stress that solutions are simple. What they require though is the path of humility, collegiality, confidence and the feeling of “I care for you”.

1. What did we achieve? What do we find? **We ascertain improvement in the relations of students, teachers and parents.** Parents do face huge problems. We are talking about the same neighborhood, colleagues. Everybody knows each other. It is not easy to open up. To put it mildly, if the “alleged” trained person does not expose himself, how is it possible for the less trained one to expose himself in the team and talk about the problems faced by his/her child or within the environment?
2. **Effective school operation.** School is running; Impressive reduction of infringement incidents, establishment of a mild and cooperative climate. Awareness by all parties that nothing can be achieved when acting individually; Recognition of the value of cooperation, acceptance, understanding, taking on responsibilities and carrying them out.
3. **Connection of the School with the social service,** not only through the workshops held in the context of the programme but also through other actions and initiatives.
4. **Strengthening confidence in the relations.** We talked about it in a personal discussion with Ms. Nikitaki. Confidence in the relation. This is the foundation. If I do not trust you and you do not trust me, there is no way of communication. A framework of exchange should be ensured inside the school between us, the teachers, the educational community. This is the way to gain the confidence of parents and children.
5. **Tackling problems early.** Prevention of problems and dysfunctions. There was no occupation of the school building although this sad phenomenon was observed in many other schools. There were no absences, no school violence, conflicts and aggression. The school is well taken care of, the premises are kept very clean. Children do not destroy the building; nor do they write on the walls. The Headmaster and colleagues have managed to make children feel at home and take care of school.

Despite the gloom of our era, **a feeling of optimism** prevails. We shall feel it and we shall try, we will manage. And I think that everyone feels safer.

Where does this lead us? The feeling of safety makes us feel better with ourselves, get to know ourselves better, appreciate it and be able to love; this affects positively the relations with the others.

6. **Strengthening the feeling of belonging.** If a child does not feel as belonging to its school, if the teacher does not feel as belonging to the school community, how could they jointly advance?
7. And now, **the entire team**, even colleagues who were not playing an active role, who were hesitant in the beginning, they helped in their own way. I believe that **the programme reinforced the unity of teachers' association.** It enabled the shift from “I” to “We”; we are all aware of the damage caused in this country by this complacency and the attachment to “I”.

Discussing with colleagues on how to conclude this presentation, choosing a way that would express our cooperation, we jointly decided to conclude as follows: **we change** in order to jointly change what discourages, disappoints us, annuls us.

And as I do object to concluding using words with negative connotation, our kind Information Technology colleague, who took care of the presentation's aesthetic part-this is what I call cooperation-reassured me by making its size smaller, as you see. So, we keep the positive things and we continue!

"Building Rapport to prevent early school leaving"

Mr. Vassileios Manassakis, Project Manager in a Comenius Multilateral Project, Regional Directorate of Primary and Secondary Education of Crete

First of all, I would like to thank the National Agency and the Comenius Department in particular for the possibility it gives us to present our project.

On behalf of the school community of Crete, I would also like to thank the National Agency for the conference which is about to be held in Crete for Erasmus+. It is a great pleasure and honor that one of the three conferences to be carried out in Greece, shall take place in Crete. I think that all stakeholders-educational bodies in Crete are very much interested in such programmes and we are very grateful for the honor.

Before I start talking about the programme, let me talk about the CD you have in your hands which relates to another programme that we implement in the Regional Directorate, a Comenius Regio programme. The material included in the CD covers a 3-day Pan-Hellenic conference organized in the Center of Environmental Education of Archanes (CEEA) on the topic "Tourism and environment in the years of sustainability".

I would like to make reference to the person in charge of the Center of Environmental Education of Archanes (CEEA), Ms. Sfakianaki Maria and to the entire educational team of the Center with which we have a fruitful and excellent cooperation. I would even say that this is the cornerstone of the programme we implement.

This material, in case you do not have it, and the programme's actions are available on Comenius Regio website. <http://kritis.pde.sch.gr/euprogrammes/regio>.

The **Rapport** project is a central Comenius action, which is financed by 75% from the European Union and is supervised by the Executive Agency Education, Audiovisual and Culture (EACEA) of the European Commission. The project's implementation duration is 2 years and in particular from November 2012 until November 2014, so we are exactly in the middle of the programme's implementation.

The Rapport project main objective is to **combat early school dropout at European level**, reinforcing the perception of students about the benefits of completing school education. In detail, the project intends to bring in testimonies and experiences to schools, giving thus students the opportunity to see and listen from adults the impact of education on their lives.

The Rapport project seeks to constitute an **innovative educational approach** in order to avoid early school dropout, based on three axes which were analyzed thoroughly by previous speakers, **prevention, intervention and off-setting**.

Usually one person presents the project but many people work for its implementation; for this reason, before I start mentioning the project's details, let me refer to the pedagogical team members, i.e. to the project implementation members and in particular to the three school advisors, Ms. Aggelidaki Despoina, school advisor of the English language, Ms. Aggeliki Kapsaski, school advisor of Literature and Mr. Georgos Pansellinas, school advisor of IT; all three have assumed the scientific guidance in issues of early school dropout and tutorship as well as the pedagogical utilization of the project's products.

I would also like to mention the three teachers of information technology, Stella Pitarokoili, who is with us today, Spyros Vassilakis and Charis Blatsios who are responsible of video taking and processing. The teacher of English, Olga Varelli, is in charge of subtitling, the legal representative of the Regional Directorate, the Regional Director Mr. Klinakis Apostolos, with his support these actions are carried out and me who was in charge of the overall management and project coordination.

The **Rapport** project was planned and is implemented by a **joint venture of 8 Organizations**, in 8 different European countries and in particular by the Organization for Research and Education (ERIFO) which is seated in Italy and is the coordinator of the programme, the Regional Directorate of Education in Crete as well as educational bodies and non-governmental organizations from Switzerland, Hungary, Spain, Poland, Ireland and the United Kingdom.

The project is structured in **8 work packages** and there are totally 36 deliverables among which the videos, newsletters, evaluation reports, dvd's, dissemination events-the first one has been already organized, a network of users and other deliverables. The first packages are not particularly interesting, so I go through them quickly to save time.

The **first package** is clearly related to **project management**, contains tools for correct project management, and tools to monitor works progress and tools for the active participation of all partners.

The **second package** aims at ensuring the **maximum possible level of quality** in the produced products. The main tools of this package include evaluation reports, questionnaires, quality plan and the programme's Logical Framework Agreement (LFA).

The **third package** aims to **disseminate and diffuse the project's results** to the interested parties such as students, teachers, policy makers, parents and the public. The means to be used for this purpose are the newsletters-one has already been produced, dissemination events-one has already been organized, two more will be held in Crete, networks of users and obviously the programme's website where you can find all the products produced in the context of the programme.

The final purpose is to create an active human network of experts who shall propose solutions and contribute to the project's results dissemination and to the exchange of ideas and good practices.

And we have the three packages that relate to the production of the project's main products.

It is the **fourth package** which seeks to highlight the impact from early school dropout and deter the creation of these conditions that would facilitate the rise of early school leaving process.

Four narratives have been produced in this package with two parallel stories each package, where the main heroes had a different educational path. The first one had given up school and had a failed career and the second completed the educational process normally and enjoyed a successful professional-social path.

The selection criteria that were fixed included a school unit of the same type, a geographical area, similar age and socioeconomic background. Each video lasts maximum ten minutes each and subtitling is in English. You are about to watch a short trailer of this category. If you want to see the whole video, and the other videos of this category, you can find them on the programme's website or on the programme's YouTube channel.

The **fifth package** intends to underline the importance of education through the possibilities available for a second chance of learning. In this package six video-interviews have been produced, presenting actors who had interrupted the educational process but after a second chance of learning, for example an Evening School or a Second Chance School, they managed to develop their talent and have a successful career.

The duration of videos in this category does not exceed five minutes and the subtitling is in English; this applies to all videos; their subtitles are in English. You will watch a few-minute trailer. You can see the entire video and the other ones in the programme's dissemination tools.

The **sixth** work **package** aims at promoting tutorship and training capabilities available across Europe. It also intends to present high demand professions that do not require degrees from a higher educational grade.

For this purpose, a five-minute documentary has been produced by each country-partner covering three main topics: the national tutorship particularities in every country, the training possibilities available in Europe through the "Lifelong Learning" programmes and the high demand professions of low educational level.

Five video-interviews shall be produced interviewing employees in high demand professions, lasting four minutes each. Each video shall include images from the interviewee's work place, information on this profession, the diplomas required and the tutorship possibilities.

The next two videos, of which you will watch only one in order not to abuse your time, were film-spliced only for the purpose of this presentation and do not constitute yet the programme's official material. You will not see them yet uploaded on the programme's website.

The video refers to low educational level professions, for example confectioner, beautician, hairdressers, i.e. all professions not requiring a degree. You cannot hear the sound. We had a problem with the sound in the first part, because there is a voice over by the teacher who narrates in Greek but it is still under production. We are now in the process of producing these materials.

Coordinator: Strange concept, but interesting right?

Let me also stress that when we addressed the Cedefop (European Centre for the Development of Vocational Training) to obtain these data, i.e. to have an official record of these professions, if they have been recorded, the answer was that a research is being currently conducted and that most probably by May, an official recording of these professions by Cedefop shall have been announced.

So what we did was to get ideas from the other partners and we proceeded accordingly.

It is an interesting programme and we believe we will be able to final utilize its products. It is a difficult programme requiring time, cooperation, having to overcome many problems because it may appear to the outside world that everything is fine, but when many people get involved with different roles each of them, a cost is incurred, a personal and a psychological one and this is the worst. Anyway, we believe we do a good work.

To conclude my presentation, the **seventh package** relates to the testing of final deliverables after producing all products, in order to check their effectiveness and the extent to which they satisfy the target-group's learning needs. Tests will be performed by a network of twenty users; this network will include teachers, management executives, parents and others. Meetings will be held; in the first meeting, objectives will be described and in the last one a final report will be produced along with an evaluation and improvement proposals.

And we finish with the last work package, the **eighth** one, pertaining to the taking advantage of the produced products and the long term viability of the project's results.

All videos shall be publicized and be available for use by teachers, students and the public, through media such as YouTube and groups in the social networks. Approximately 3.000 DVDs will be produced, to be sent to educational bodies and decision making bodies.

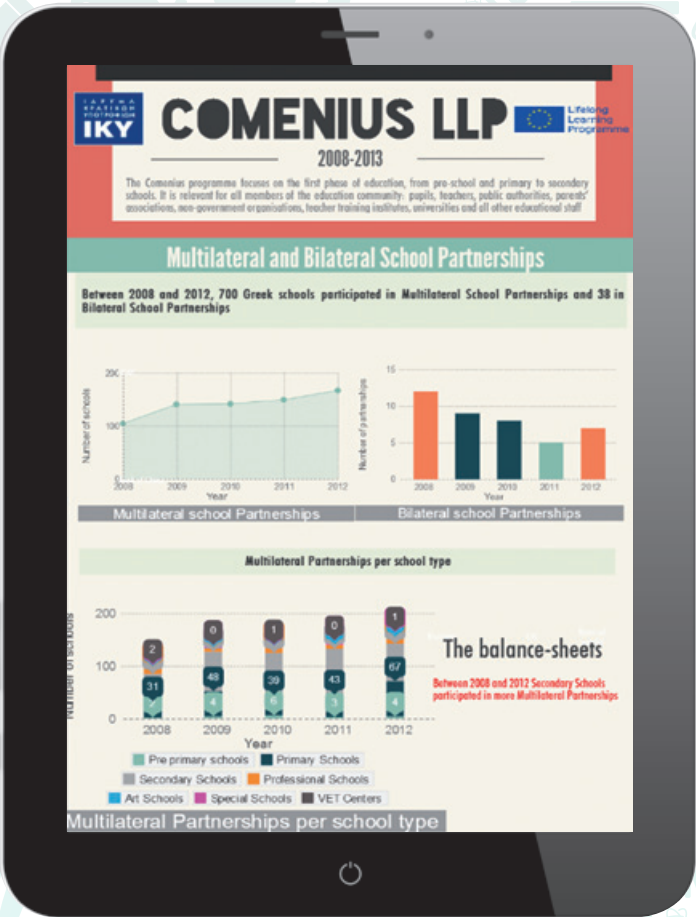
In conclusion, I would like to thank once again the National Agency and in particular the Comenius department,

Ms. Xarhoulakou, for the possibility given to us. I hope that the new "Lifelong Learning Programme" Erasmus+ shall constitute the springboard for further creative European cooperation and Lifelong experiences for all school units across the country.

KEY

WEBPAGES

The screenshot shows the Greek version of the Comenius website. The header includes the IKY logo and the Erasmus+ logo. The main content area features a large 'Comenius' title and several sections of text in Greek, including a section titled 'Επίσημα Κοινωνικά Δίκτυα' (Official Social Networks) with icons for Facebook, Twitter, and LinkedIn. There are also navigation menus and a sidebar with various links.

The screenshot shows the 'Education and Training' section of the European Commission website. The header includes the European Commission logo and the text 'Supporting education and training in Europe and beyond'. Below the header, there is a navigation bar with 'Erasmus+ programme' and 'Discover the EU's role'. The main content area features a large image of students in a classroom and a section titled 'Lifelong Learning Programme' with a list of bullet points. On the right side, there are sections for 'CALLS', 'DOCUMENT LIBRARY', 'MEDIA GALLERY', 'NEWS', and 'EVENTS'. At the bottom, there is a 'CONTACT FORM' and a 'Feedback' link.

European Commission webpages on early school leaving

Final Report of the Thematic Working Group on Early School Leaving, “Reducing early school leaving: Key messages and policy support”, November 2013 http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/doc/esl-group-report_en.pdf

European Parliament Resolution dated December 1st 2011 on combating early school leaving (2011/ 2088(INI)) <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?qid=1398154722787&uri=CELEX:52011IP0531>

Council Recommendation of 28 June 2011 “on policies to reduce early school leaving” [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?qid=1398154722787&uri=CELEX:32011H0701\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?qid=1398154722787&uri=CELEX:32011H0701(01))

COMMISSION STAFF WORKING PAPER, Reducing early school leaving, Accompanying document to the Proposal for a COUNCIL RECOMMENDATION on policies to reduce early school leaving (Brussels, 31.1.2011 SEC(2011) 96 final) <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011SC0096&from=EN>

Communication of the European Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on Tackling early school leaving: A basic contribution to the “Europe 2020” agenda, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0018&from=EN>

http://ec.europa.eu/education/policy/school/early-school-leavers_en.htm

State Scholarships Foundation
Erasmus+ National Agency
41, Ethnikis Antistaseos Ave., PoBox142 34, Nea Ionia, Athens, GR
+30 2103726300

www.iky.gr

 <https://www.facebook.com/StateScholarshipsFoundation>

 <https://www.linkedin.com/company/iky-hellenic-national-agency>

 https://twitter.com/IKY_Erasmusplus

 <http://www.youtube.com/user/LLPIKY>

COMENIUS

